... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai, bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Voruta

Nr. 9 (827) 2016 m. rugsėjo 24 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

7 ***Renata ČESNYTĖ, Ieva URNIEŽIŪTĖ, Eitminiškės***

Namai, į kuriuos visada norisi sugrįžti...

8–9

Tėviškės aušra

10 ***Dalia SAVICKAITĖ, Ignalina***

Lietuvos paribio kultūros sargas kun. M. Savickas

14 ***Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius***

Lietuviškųjų leidinių konfiskavimai ir teismai

Apie Lietuvos perspektyvą – kito pasirinkimo, kaip atsitiesti, neturime

Jaunieji Lietuvos piliečiai Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijoje per Rugsėjo 1-osios šventę

Estai ir suomiai neturi būsimojo laiko. Gyvena čia ir dabar, dėdami pamatus ateičiai. Nemano, kad yra maža tauta, kuriai gresia pavojus išnykti, priešingai, teigia: „Mūsų daug, net 1,3 mln., mūsų tauta stipri, gyvybinga“, o savo valstybės strategijose aiškiai formuluoja tikslą – „kad estų tauta gyvuotų per amžius“. Taip aiškiai ir paprastai įvardydama savo svarbiausią nacionalinį interesą, neklaidžioja savo tapatybės paieškų labirintuose kaip mes: „Lietuva – drąsi šalis“, „Lietuva – sumani šalis“. Pasitikdama savo valstybės šimtmetį, neieško įkvėpimo nežinomoje ateityje. Ir vertina savo estiškumą, savo tapatybę, kantriai ir nuosekliai stiprindama savo tautą ir valstybę.

Žinoma, galima teigti, kad kaimynų kieme ir žolė žalesnė, ir viskas jiems geriau pavyksta, ir apskritai, iš šalies žiūrint, kaimynams geriau sekasi. Visgi akivaizdūs keli dalykai: gyvenimą valstybėje lemiame mes patys, deleguodami savo galias pačių išrinktiesiems. Kiekvienu savo veiksmu,

Nukelta į 16 p.

Prof. V. Landsbergiui įteiktas Prancūzijos Prezidento apdovanojimas

Prof. Vytautas Landsbergis

Prancūzijos ambasada Vilniuje informavo, kad Prancūzijos Respublikos Prezidentas 2016 m. rugpjūčio 26 d. pagerbė prof. Vytautą Landsbergį nacionalinio Garbės Legiono ordino Didžiuoju Kryžiumi. Tuo iškėlimu, rašo Ambasada, Prancūzija pažymėjo pripažįstanti prof. V. Landsbergio ypatingus istorinius nuopelnus tarnaujant Laisvei ir Europai, taip pat Lietuvai.

Šaltinis – <http://tsajunga.lt/rinkimai/aktualijos/pagerbtas-prancuzijos-prezidento-nacionalinio-garbes-legiono-ordino-didziuoju-kryziumi>.

Rytų Lietuvos mokyklos

Rugsėjo 1-oji Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje

Greta MICHALKEVIČIŪTĖ, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos IIG klasės mokinė

Šiemet Rugsėjo 1-oji, Mokslo ir žinių diena, prasidėjo Šalčininkų Šv. apaštalo Petro bažnyčioje. Visi: mokiniai, tėveliai, mokytojai – susirinko pasiklausyti šv. Mišių, paprašyti Dievo pagalbos būsimaisiais mokslo metais. Kunigas pašventino pirmokų kuprines, palaimino šv. Mišių dalyvius.

Vėliau mokiniai susirinko mokykloje ir dar spėjo pasveikinti savo mokytojus. Šiek tiek pasikalbėję su draugais ir pasidaliję praėjusios vasaros įspūdžiais išskubėjome į mokyklos kiemą. Po įžanginių vedėjų sveikinimų dvyliktokų vedami atžygiavo pirmokai. Šiemet mažųjų yra net trys klasės. Jie augs ir mokysis didžiulėje mūsų gimnazijoje.

Nukelta į 8 p.

Rugsėjo 1-osios šventė

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

2016 m. rugsėjo 24 d. Nr. 9 (827) **Voruta**

Mažoji Lietuva

Lietuvininko Enzio Jagomasto šeimos žūtis 1941 m. rugpjūtyje ir 75-mečio paminėjimas Panerių memoriale

Vytautas Albertas GOCENTAS, Vilnius

Saulėta 2016-ųjų rugpjūčio 23-ioji, vidurdienis. Šių metų Juodojo kaspino diena yra skirta stalininių bei nacių aukų atminimui Europoje, o Vilniaus Panerių memoriale paminėtos ir žymaus Mažosios Lietuvos spaustuvininko ir leidėjo, visuomenės ir kultūros veikėjo, žurnalisto ir bibliofilo Enzio Jagomasto ir jo šeimos žūties 75-osios metinės.

Gausiai susirinkusius Vilniaus pilietinės visuomenės atstovus pasveikino Monika Kareniauskaitė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro atstovė bei Vilniaus universiteto doktorantė. Žinia, E. Jagomastas ir visa jo šeima – nuolatinės ir atkaklios kovos dėl lietuviško žodžio išsaugojimo Mažojoje Lietuvoje išskirtinis pavyzdys, o pats E. Jagomastas – aktyvus Mažosios Lietuvos lietuvininkų bendruomenės narys, visą savo prasmingą gyvenimą aktyviai dalyvavęs Tilžės lietuvių kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime, priklausęs daugeliui vietos lietuvių draugijų.

Į susirinkusius taip pat kreipėsi ir sveikino Panerių memorialinio muziejaus muziejininkė Neringa Latvytė bei Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė Teresė Birutė Burauskaitė, primindamos lietuvių bei kitų tautų – žydų, lenkų, taip pat įvairių konfesijų dvasininkų žūtis. Jų visų atminimą susirinkusieji buvo pakviesti pagerbti tylos minute. Kartkartėmis renginio kalbėtojams antrino pravažiuojantys traukiniai, mėlynu dangumi praskrendantys malūnsparniai – dėkui Dievui, kad šiandienos atokaitoje vasariška ramybė. Lietuvos ūkininkai pjauna rugius, o dzūkai ir kiti tautiečiai renka grybus ir uogas.

Vilniaus universiteto bibliotekos direktorė Irena Krivienė priminė Jagomastų šeimos nuopelnus istorijai ir kultūrai. Žinia, 1918 m. lapkričio 30 d. Tilžėje Mažosios (Prūsų) Lietuvos tautinės tarybos vardu buvo paskelbtas Tilžės Aktas dėl Mažosios Lietuvos prisiglaudimo prie Motinos Lietuvos. Akivaizdu, kad jis turėjo svarbios reikšmės ir vėliau, kuomet buvo sprendžiamas Klaipėdos krašto likimas po Pirmojo pasaulinio karo. E. Jagomasto įmonė „Lituanika“ Tilžėje buvo ne tik spaustuvė, leidykla, knygynas, knygrišykla, biblioteka, bet ir lietuvių kultūros židinys. Čia taip pat ir Jagomastų bute, susiburdavo tautiškai sąmoningi lietuvininkai į susirinkimus, kultūrinius renginius, po jų tardavosi ir krašto politinio gyvenimo klausimais. Yra pagrindo manyti, kad E. Jagomastas bei kiti ryžtingi krašto patriotai ir Tilžės Aktą pasirašė Jagomastų bute.

Čia augo Enzio ir Martos (gim. Jurgelaitytė) Jagomastų vaikai, vėliau aktyviai įsijungę į lietuvybės veiklą. Vyriausia buvo Anita Jagomastaitė-Vilmantienė (1900–1941), Mažosios Lietuvos visuomenės veikėja, spaudos darbuotoja, kraštotyrininkė. Ji mokėsi Tilžės gimnazijoje, o 1919–1920 m. jau dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Berlyne. Grįžusi į Tilžę, dirbo Jagomasto spaustuvėje ir leidykloje, talkino tėvui – redagavo laikraštį „Naujasis Tilžės keleivis“, paskelbė jame nemažai ir savo straipsnių. Nacių valia pasitraukusi iš Tilžės talkino rengiant „Didįjį lietuvių kalbos žodyną“ – čia, amžinojoje lietuvių sostapilėje Jagomastų Anita pasirašė lietuviškuoju Onos vardu.

Dovas Jagomastas (1904–1941) mokėsi Tilžės gimnazijoje, mokslus tęsė ir brandos atestatą įgijo Kauno „Aušros“ gimnazijoje. Vėliau studijavo teisę Karaliaučiaus universitete, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. Po studijų taipgi talkininkavo tėvui, rašė straipsnius „Naujajam Tilžės keleiviui“, dalyvavo lietuvininkų visuomeninėje veikloje. Nuo 1937 m. vadovavo spaustuvei, buvo oficialus jos direktorius. Kaip ir sesuo, dėl lietuvių tautinių teisių gynimo Vokietijos valdžios buvo persekiojamas ir priverstas persikelti į sovietų okupuotą Vilnių, kuriame dirbo spaustuvėje.

Vienintelis gyvas išliko Emilis Jagomastas (g. 1910) – palikęs tėvų namus, išvyko iš gimtosios Tilžės ir apsigyveno Vokietijoje, Dresdene-Lovšice. Tikrų žinių apie Emilio likimą nėra, bet tikėtina, kad jo žmona buvo Elli Jagomast, o sūnus – Volfgang Jagomast. Apie tai rašoma kiek žemiau.

Jurgis Jagomastas (1917–1941) baigė Tilžės gimnaziją, studijavo Kaune Vytauto Didžiojo universitete (nuo 1940 m. Vilniaus universitete) Humanitarinių mokslų fakultete. 1940–1941 m. dirbo ir Vilniaus universiteto vokiečių kalbos kabinete–bibliotekoje.

Tai Mažosios Lietuvos patriotų šeimos, gyvenusios Tilžėje ir vokiškoje aplinkoje siekusios lietuviško žodžio, spaudos ir pilietinės laisvės likimas – įkūrė spaustuvę „Lituania“, leido ir spausdino knygas Mažajai ir Didžiajai Lietuvai, rėmė carinės Rusijos draudžiamą lietuvišką spaudą, nuo 1896 iki 1940 m. redagavo laikraščius „Naujasis Tilžės keleivis“, „Aušra“, „Lietuviškas laiškas“. Išleido apie 370 lietuviškų knygų, periodinių leidinių, kurie šiuo metu yra saugomi Vilniaus universiteto, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo ir kitose bibliotekose.

Jagomastams, kaip jau minėta, teko bėgti iš Tilžės. E. Jagomastas vyko apsižvalgyti į Sudetus, ar galėtų ten šeima gyventi, bet sustojo Prahoje – pamatęs sušaudytus vietos studentus, grįžo atgal ir šeimą perkėlė į sovietų okupuotą Vilnių. Ilgai dirbti spaustuvėje jam neteko, 1941 m. lemtingą vasarą – rugpjūčio 23 d. – Enzys Jagomastas su visa savo šeima bei dukters Anitos vyru Emiliu Vilmantu-Mecklenburgu okupacinės vokiečių valdžios įsakymu buvo suimti ir be teismo sušaudyti Paneriuose, taip atlyginant už lietuvybės gynimą Tilžėje ir krašte.

❖❖❖

Kartais atrodo, kad 1939-ieji – jau istorijos archyvuose. XX a. pirmoji pusė paženklinta Antrojo pasaulinio karo skaudžiais įvykiais frontuose, tautose ir šeimose. Žmogaus atmintis negali atsisakyti savųjų netekties – skausmo geluonis kiek aprimsta, bet pasilieka tuščia kėdė prie šeimos stalo, nebaigtuose darbuose.

Knygotyrininkas prof. Domas Kaunas Atgimimo metais šio rašinio autorių nuvedė į Klaipėdos gatvę prie namo, pažymėto trečiu numeriu – čia Vilniaus universiteto bibliotekos rūpesčiu po 1941-ųjų rugpjūčio įvykių atvažiavo Jonas Berželionis ir, iš kiemo pusės pastatęs vežėčias, iš antro aukšto per balkoną

Minėjimo dalyviai prie paminklinio akmens

iškėlė dar likusias Enzio Jagomasto knygas, rankraščius, fotografijas, kitus dokumentus. Dalį šių ar kitur saugomų dokumentų vėliau kopijavo istorikas ir buvęs Panerių memorialo muziejaus vedėjas Algis Karosas – jie saugomi ir Lietuvos Reformacijos istorijos muziejuje.

E. Jagomasto šeimai atminti Paneriuose buvo pastatytas paminklinis akmuo (arch. Julius Masalskas), 1996 m. rugpjūčio 23 d. jį pašventino evangelikų liuteronų kunigas Valdas Aušra, dalyvaujant mons. Kazimierui Vasiliauskui. Mokytoja Rūta Hakaitė (gim. 1929 m. Gurkliuose, Paprūsėje, greta Tauragės) po visų bendražygių mėginimų kreipėsi į LR Seimo narį, Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininką klaipėdietį Gintarą Steponavičių. Po šio kreipimosi Kultūros ministerija užsakė projektą, kurį parengė arch. Živilė Mačionienė, pagal jį 2001 m. buvo sutvarkyta paminklo aplinka. R. Hakaitė kartu su muziejaus, seniūnijos žmonėmis bei seserimi siuvėja Irma ir broliu darbininku Edvardu rūpestingai prižiūrėjo šią vietą, gėlyną.

Apie pirmąjį Enzio Jagomasto atminimo pagerbimą Panerių memoriale Atgimimo laiku teko rašyti „Ramuvos“ almanacho numeryje, o straipsnį „Ąžuolų vainikas Jagomastams Paneriuose“ parodžiau į Lietuvą atvykusiam liuteronų kunigui, poetui, vertėjui Alfredui Franckaičiui. Jis netikėtai atsilošė ir prakalbo, kad krikšto sutvirtinimui buvo parengęs ir įžegnojęs jaunuolį Volfgangą Jagomastą. Vėliau kun. A. Franckaitis atsiuntė ir 1964 m. fotografiją, kurioje su kunigu ir kitais – kiek uždaro būdo, gerokai jau kitus praaugęs Volfgangas. Tai Elli ir Emilio Jagomastų sūnus, o drauge, matyt, ir vienintelis Enzio Jagomasto vaikaitis. Taigi, neįtikėtina, bet Vokietijos gilumoje išliko paskutinė lietuvininko, kilusio iš Lumpėnų ir gyvenusio Tilžėje bei Vilniuje atžala.

Buvęs Vilniaus universiteto 1940–1941 m. anglų kalbos katedros vedėjas prof. Vilius Pėteraitis 1996 m. atvyko į Lietuvą ir ėmėsi organizuoti „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ keturtomio leidimą Vilniuje. Šiam mielam kraštiečiui iš Kanados teko laimė talkinti. Iš jo išgirdau ir dar vieną pasakojimą, kuomet ėjome Tilto gatve į Vidaus reikalų ministerijos ligoninę lankyti kraštiečio Kęstučio Milkeraičio. Ties Tilto gatvės namais, kuriuose 1939 m. iš Klaipėdos buvo atkelta Raudonojo Kryžiaus ligoninė, sustojo ir ėmė pasakoti, kad 1941 m. vasaros pabaigoje, rugpjūtyje, studijų ir veiklos bendražygis Jurgis Jagomastas kaktomuša susidūrė su nacių karininku iš Tilžės. Jurgis šiam lemtingam susitikimui neteikė didelės reikšmės ir nepasinaudojo bičiulio patarimu, o pastarasis siūlė skubiai įsidėti drabužių, pasiimti maisto lauknešėlį ir pasitraukti į užmiestį. Kas kitą rytą įvyko – visi šiandien žinome, atmename ir gedime.

Prie namo Tilto gatvėje privažiavo karinis sunkvežimis su SS automatininkais, kurie stojo į sargybą abipus tako į namą. Netikėtai iš patalo ištrauktą jauną studenčioką Jurgį areštavo kaip didžiausią galvažudį, išvedė iš nuomojamo buto į gatvę ir surištą įmetė į sunkvežimį. Tas pats tą rytą nutiko ir broliui Dovui bei tėvams Klaipėdos gatvėje, jo sesers Anitos šeimai Z. Sierakausko gatvėje...

Greta kitų vilniečių žydų, lenkų, įvairių konfesijų dvasininkų 1941 m. rugpjūčio 23 d. Paneriuose, aviacijos bazės teritorijoje, šalia jos kuro sandėlių už geležinkelio, už lietuvišką veiklą žvėriškai nužudyti atgulė šeši Jagomastų šeimos nariai. Šią žūties vietą, remdamasis archyviniais dokumentais, nustatė jau minėtas istorikas A. Karosas.

Atminkime Jagomastų šeimos žuvusius narius:

Enzys Jagomastas (1870 m. kovo 22 d., Lumpėnai, dab. Pagėgių savivaldybė–1941 m. rugpjūčio 23 d. Paneriai, dab. Vilniaus miesto dalis), šeimos galva, Mažosios Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas, bibliofilas, spaustuvininkas ir leidėjas;

Marta Jurgelaitytė-Jagomastienė, garbingo lietuvininko žmona, gausios šeimos mama;

Anita Jagomastaitė-Vilmantienė, Mažosios Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėja, spaudos darbuotoja, kraštotyrininkė;

Dovas Jagomastas, Mažosios Lietuvos spaudos darbuotojas;

Jurgis Jagomastas, Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjas, bibliotekininkas;

Emilis Vilmantas-Mecklenburgas, Anitos vyras, lietuviškos veiklos bendražygis.

❖❖❖

Renginiui baigiantis Vilniaus ir Polocko liuteronų kunigas klaipėdiškis Ričardas Dokšas skaitė Šv. Raštą, Aroniškuoju laiminimu palaimino kapavietę. Taip garbingai atmenami ir malda bei skaitant Dievo žodį paminimi mirusieji.

Jau daug kartų ateiname pakviesti istoriko Algio Karoso. Šį kartą dalyvavo ir Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky, su palyda atnešusi žaliuojantį vainiką. Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Vytautas Šilas priminė, kad Tilžėje stovi Jagomastų gyvenamasis namas, kurį vis dar reikėtų paženklinti atminimo lenta. Vilniaus kaunietis Vidmantas Povilionis, Lietuvos nepriklausomybės atstatymo akto signataras, pasidžiaugė iškilme ir dėkojo – jis yra Enzio Jagomasto giminės palikuonis ir nuolatos kaupia įvairią dokumentinę ar trūkstamą giminės medžiagą.

Taigi, Enzio Jagomasto, jo šeimos narių ir visos Mažosios Lietuvos likimas paminėtas Panerių memoriale. Žinoma, reikia lentos ir Vilniuje, Klaipėdos gatvėje, ant namo, pažymėto trečiuoju numeriu. Reikia ir knygos, dokumentinės, kurioje tilptų visi išlikę tekstai, E. Jagomasto atsiminimai, jo bendražygių liudijimai, fotografijos – moksleiviai, mokytojai, kunigai, visi Lietuvos ir kitų kraštų žmonės pagaliau įsigilintų, pažintų tėvynainių, gimusių dar XIX a., o amžinybėn iškeliavusių XX a. viduryje išties nelengvą, skausmingą, bet ir garbingą istoriją.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Minėjime dalyvavo Vilniaus evangelikų reformatų parapijos nariai (iš kairės): „Vilniaus reformatų žinių“ redaktorė Dalija Gudliauskienė, Rima Lapienytė, Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos valdybos narys Algis Karosas, Irena Ivaškienė, Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos revizijos komisijos narė ir Vilniaus evangelikų reformatų parapijos pirmininko pavaduotoja Danguolė Juršienė, Irena Petrylienė

Pagėgių savivaldybės Vilkyškių Johaneso Bobrovskio gimnazijos Lumpėnų Enzio Jagomasto pagrindinio ugdymo skyriaus vedėja Rolanda Rakauskienė (pirma iš kairės) su mokinėmis (iš kairės): Karina Butavičiūte, Agne Haidarovaite, Ema Masedunskyte

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Mažoji Lietuva

Jono Vanagaičio politinės ir kultūrinės veiklos aspektai iki Pirmojo pasaulinio karo (1914 m.)

Eglė BUDRYTĖ, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto IV kurso studentė

Istoriografijoje apie Jono Vanagaičio veiklą nėra daug žinoma; išskiriami tik tam tikri kultūrinės veiklos aspektai, daugiausia susiję su „Birutės“, jaunimo draugijų „Santara“ veikla. Beveik nėra tyrinėta J. Vanagaičio politinė veikla, įsitraukimo į ją priežastys, dalyvavimas Lietuvos socialdemokratų veikloje. Šio straipsnio pagrindinis tikslas ir būtų – unikalių, iki šiol neįtrauktų į mokslinę apyvartą, nepublikuotų (iš asmeninio J. Vanagaičio vaikaičių archyvo) šaltinių analizė, J. Vanagaičio politinės ir kultūrinės veiklos pristatymas, remiantis publikuotais ir nepublikuotais šaltiniais.

Atskleidžiant Jono Vanagaičio kultūrinę aplinką bei įsitraukimą į visuomeninę veiklą, akcentuojant germanizacijos įtaką jo tautinės savimonės formavimuisi, yra remtasi unikaliais XIX a. pab.–XX a. pr. Jono Vanagaičio rankraščių – autobiografijos – fragmentais[1]. Rankraščius moksliniam tyrimui teikė Martyno Jankaus muziejus Bitėnuose. Juos muziejui 2014 m. rugsėjo 26 d. padovanojo Jono Vanagaičio vaikaičiai Romas Šležas ir Marytė Kavaliauskaitė-Merphy, gyvenantys Jungtinėse Amerikos Valstijose. Iš rankraščių galima sužinoti, kokia buvo J. Vanagaičio vaikystė, įsitraukti į politinę ir kultūrinę veiklą.

Pradžioje būtų galima apžvelgti J. Vanagaičio kultūrinę aplinką iki XIX a. pab., remiantis jo paties autobiografija.

XVI a. Prūsijos Lietuvoje[2] iš sulietuvėjusių prūsų ir kitų baltų genčių susidarė viena savita lietuvių etninė grupė, vadinama lietuvininkais. Nepaisant to, kad politiškai Prūsijos Lietuvos lietuviai priklausė vokiškoms valstybėms – tai yra Prūsijos, o nuo 1871 m. Vokietijos imperijai, lietuvių kalbos vartojimas čia turėjo šimtametes tradicijas.

XIX a. antroje pusėje susikūrus Vokietijos imperijai, po 1871 m. reicho kancleris O. Bismarkas įvardijo valstybę kaip – „viena valstybė, viena tauta, viena kalba“. 1872 m. rugsėjo mėnesį buvo priimtas įstatymas dėl vokiečių kalbos, kaip vienintelės dėstomosios kalbos, įvedimo daugiapakopėje švietimo sistemoje. Tai reiškė, jog lietuvių kalbą palaipsniui buvo bandoma išstumti iš viešos erdvės, o visus Prūsijos Lietuvos lietuvius germanizuoti. Didžiausią lietuvininkų nepasitenkinimą sukėlė tai, kad Prūsijos Lietuvoje vokiškai turėjo būti dėstomos ir tikybos pamokos. Vokietijos imperijos susikūrimo išvakarėse ir gimė Jonas Vanagaitis.

Jonas Vanagaitis gimė 1869 m. rugsėjo 23 d. Pabūdupiuose (vok. *Pabuduppen*), Ragainės apskrityje. Savo autobiografijoje J. Vanagaitis labai išsamiai aprašė savo gimtinę:

užgimiau 1869 m. rugsėjo mėn. 23 d. Pabudupiu kaime Budviečiu parapijos Ragainės apskričio Maž. Lietuvo kaipo sunus vidutinio ūkininko Jono Vanagaičio ir Marutės Vanagaitienės gimusios Garuytes. Aš ju vyriausis sunus šale munes buvo dar šeši broliai ir viena sesuo[3].

Vanagaitis gimė Ragainės apskrityje, teritorijoje, kuri dabar priklauso Rusijos Federacijos Kaliningrado sričiai (Karaliaučiaus kraštui). Istorikų darbuose apie Joną Vanagaitį kalbama gana fragmentiškai, daugiausia remiamasi to meto periodikos žiniomis, kuriose beveik nieko nerandama apie Jono Vanagaičio vaikystę. Išlikusioje autobiografijoje yra šiek tiek informacijos apie jo namų aplinką, mokyklą. J. Vanagatis rašė:

[...] Tais laikais [po 1871 m. – E. B.*] mūsu mokyklą lanke iš didžiausios dalies vien lietuvių vaikai, nes musu kaime gyveno dvilika ukininkų o iš ju buvo tiktai vienas vokietys. Mūsu mokyklai dar ir sekančiu kaimų vaikai lankė butent: Auškalnų [pagal 1905 m. gyventojų surašymo duomenis, kuriuos pateikia V. Vileišis*[4]*, vietovė vadinama Aukštakalniais, vok.* Augskallen – E. B.*], Eglenikų [pagal 1905 m. gyventojų surašymo duomenis, kuriuos pateikia V. Vileišis, vietovė vadinama sen. Eglininkais, vok.* Alt Eggleningken – E. B.*], Širvučių [dab. vietovė nežinoma –* E. B.*], Beginių [pagal 1905 m. gyventojų surašymo duomenis, kuriuos pateikia V. Vileišis, vietovė vadinama Bėginiais, vok.* Bejehnen – E. B.*], Dundulių [pagal 1905 m. gyventojų surašymo duomenis, kuriuos pateikia V. Vileišis, vietovė vadinama Dundeliais, vok.* Dundeln – E. B.*] ir Pietkalnų [pagal 1905 m. gyventojų surašymo duomenis, kuriuos pateikia V. Vileišis, vietovė vadinama Pietkalniais, vok.* Pötkallen – E. B.*]. Su viršum šimtas vaikų, o iš to skaitliaus tebuvo grynų vokiečių, apie dvidešimt Mokytojis taip pat buvo lietuvis ,,Šiporaitis“. Tuokart dar iš didžiausios dalies buvo lietuviškos pamokos skaitymas rašymas, šale vokiečių kalbos ir lietuviškai.*[5]

Tęsdamas savo atsiminimus, Jonas Vanagaitis prisimena, kaip mokykloje vaikai buvo skatinami mokytis vokiečių kalbos, visas pamokas klausytis šia kalba, kaip tėvai buvo įkalbinėjami, jog leistų vaikus mokytis vokiečių kalbos ir prašė pinigų įsigyti vokiškoms knygoms. Tai susiję su 1871 m. susikūrusios Vokietijos imperijos germanizacine politika, kuri pirmiausia buvo nukreipta į švietimo įstaigas.

[...] Mokytojui Šiporaičiui 1877 metais mirus, tape kitas mokytojis Stašaitis Taip pat lietuvis, į mūsu mokyklą atkeltas. Jam mokyklą valdant pradėjo vokiškumas žymiai mokykloje stiprėti. Jau pamokos lietuvių kalboje Tape mažinamos, ir daromos pastangos kiek tiktai aplinkybės leidžia, jas visai iš mokyklos programos išbraukti. Jis budamas labai malonio budo pradėjo tėvus kalbinti, kad savo vaikus leistu vien vokiškai mokinti. Iš pradžios tas jojo pastangos rado mažai pritarimo, ypačiai pas mano tėvelius. Tėvelis jam aiškiai pasakė kad jojo vaikai turi but tik lietuviškai mokinami, nes ir jis savo laiku taip pat lankė lietuviškas pamoka. Už kokio laiko mokytojis lietuviu vaikams įsakinėjo, kad turi atnešti pinigu už vokiškas knygas. Ir man namuose parėjus, ir pranešus ką mokytojis įsakė, ypač Tėvelis atsakė, kad jokių pinigų vokiškoms knygoms neduosęs, tą turu pranešti mokytojui. Man mokytojui apie tai pranešus, mokytojis pašiepiančiai pasakė, jeigu tavo tėvai yra tokie biedni, kad neįstenge knygoms pinigų duoti, štai aš tau jas paaukuosu, ir man įteike vokiečių kalbos skaitymo knyga taip vadinamą „Kinderfreund“. Apie tai namuose parėjus ir Tėveliams papasakojus, jie buvo labai nepatenkinti, bet iš mokytojaus jokių aukų nenorint priimti man ant rytojaus davę reikalingus už knygą pinigus. Tokiu budu gundrumų priverte nusipirkti vokiškas knygas.[6]

Verčiant kitus biografijos puslapius, galima matyti, jog mokyklos vokietėjimas tiesiausiai darė įtaką Jonui Vanagaičiui, dėl lietuviškumo saugojimo, skatinti priešintis lietuvių kalbos išvijimui iš viešosios erdvės. Jis rašė, jog mokykloje pasikeitė (apie 1879 m. – *E. B.*) dar vienas mokytojas, kuris jau buvo tikras vokietis, ir galiausiai J. Vanagaitis turėjo lankyti tas vokiškas pamokas.

[...] Už kelių metų šitam mokytojui mirus, gavome kitą mokytoją gryna vokietį, jo pavarde „Flick“ Tasai, iš pat pirmu dienu, pradejo su visais vaikais vien vokiškas pamokas nudalinti. Nors iš pradžiu del šitokio jojo elgesio, buvo dalis lietuvių tevų nepatenkinti ir atėję jam užmetinėjo, kodel ne tęse seną programą; bet jis pasiaiškino, kad toksai ėsas valdžios įsakymas [...].[7]

Toliau Jonas Vanagaitis savo autobiografijoje mini, jog buvo sudaryta tėvų delegacija, kuri skundėsi parapijos kunigui dėl lietuvių kalbos bandymo išstumti iš mokyklos. O 1878 m. sklido gandai, jog buvo pradėti rinkti parašai peticijai.

[...] Po to buvo kelėta lietuvių tėvų kaipo delegacija pas Ortschulinspektora Kun. [...] nuėje, pasiguostį, kad mokytojis nemokina ju vaikus prigimtos kalbos. Bet ir kunigelis mandagio formoje aiškino delegacijai, kad su ties ėsas toks valdžios įsakymas, ir dar pridūrė, kad visuomet reikia valdžios klausyti, nes jį yra nuo Dievo įstatyta. Taip, nors ir nepatenkinta gryžo mineta delegacija į namus ir galvojo kokių žygių reiktu daryti idant patenkinimą savo teisingu prašymu atsiekus. 1878 m pasklido gandai, kad renkami parašai pedicijai į Karaliu, idant tasai išklausytu lietuviu teisingų prašymų. Atsilankė ir mano teviškės ūkije, lietuvis renkas parašus tam tikslui.

Jonas Vanagaitis

[...] Buvo daug vilčių statoma, kad tas pasiguodimas atneš lietuviams pilna patenkinimą, bet viskas išėjo veltui.

[...] Kaip mokytojis Flickis iš pradžios, elgęs, taip liko ir ateityje, reiškia jokios lietuviškos pamokos lietuvių vaikai mūsu mokykloje nesusilaukė.

[...] Tėveliams esant evangelikams (Liuteriams) reikėjo 13 metus pabaigus, dalyvauti pas parapijos kuniga viena karta į savaite tikybiniuose pamokose. Ir vel kilo kova del lietuvių kalbos tose pamokose. Kunigas dare visas pastangas, prikalbinėdamis lietuvių vaikų tėvams, kad leistu tiktai į vokiškas pamokas, ir pagaliau tėveliai sutiko, kad lankyčiau tas jau minėtas vokiškas kunigo pamokas.[...][8]

XX a. pradžioje J. Vanagaitis įsitraukė į politinę veiklą. Yra žinoma tik tiek, jog jis bandė įkurti Prūsijos Lietuvos socialdemokratų partiją, tačiau bandymas buvo nesėkmingas. Jonas Vanagaitis buvo pakankamai ambicingas žmogus, tad ir jo noras būti politikoje buvo pakankamai stiprus. Kas jį paskatino arba kaip jis atsidūrė politikoje ir toliau dalyvavo visuose įvykiuose, informacijos nėra, tad šis klausimas lieka atviras. Tai ateities tyrimų klausimas.

Nors į klausimą, kaip jis atsidūrė politikoje, bus bandoma atsakyti ateityje, tačiau galima trumpai paminėti J. Vanagaičio politinę veiklą, nes tai atskleidžia, koks Vanagaitis buvo įdomus, reiklus visuomenės veikėjas.

Jonas Vanagaitis prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo aktyvus veikėjas kultūriniame bei visuomeniniame gyvenime, jis bandė įkurti Prūsijos Lietuvos socialdemokratų partiją, tačiau bandymas buvo nesėkmingas, nes nesusidarė tam politiškai palanki terpė. Rytų Prūsija buvo žemės ūkio kraštas, lietuvininkai taip pat išsiskyrė savo apolitiškumu, tačiau J. Vanagaitis neatsisakė minties dalyvauti politikoje, tad 1904 m. pasirinko socialdemokratų veiklą Didžiojoje Lietuvoje.

Socialdemokratų partijoje J. Vanagaitis veikdamas kartu su Vincu Mickevičiumi-Kapsuku pradėjo leisti „Draugą“ (1904–1905 m. išėjo trys numeriai Bitėnuose ir Tilžėje). Šis leidinys skelbė, jog didžiausią dėmesį skirs būtent jaunimo atstovams, rūpinsis ir kels klausimus dėl politikos ir mokslo. Svarbiausias J. Vanagaičio vaidmuo, jog jis „[...] 1905 m. kaip atstovas iš Prūsų Lietuvos dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime“[9]. Toks atstovavimas leido peržengti idėjinę „sieną“ tarp Prūsijos Lietuvos ir Didžiosios Lietuvos, kuri buvo 1905–1907 m. Rusijos revoliucinių įvykių metu. Jono Vanagaičio kalboje Vilniaus Didžiajame Seime netrūko revoliucinių minčių, raginančių, jog visos partijos užmirštų pykčius šioje valandoje, o imtųsi veikti ir kovoti su dabartine valdžia. Keista, bet Jonas Vanagaitis nekėlė klausimo dėl Prūsijos ir Didžiosios Lietuvos susijungimo, „[...] tokio klausimo nekėlė ir patys Prūsijos lietuviai. J. Vanagaitis, viešai prabilęs „Lietuvių suvažiavime Vilniuje“ 1905 m., teišreiškė Prūsų Lietuvos simpatijas Didžiajai Lietuvai“[10]. J. Vanagaičiui buvo suteiktas žodis iškart po to, kai buvo užsiminta dėl mokyklų padėties. ,,Vanagaičio pasisakymą suvažiavimas sutiko labai entuziastingai. Pasak liudininkų, kaip tik J. Vanagaitis pirmas pavadino suvažiavimą Pirmuoju Seimu. Apskritai jo kalba buvo radikali: lietuviai kviečiami vienytis ir „nugriauti dabartinę valdžią“. Tačiau J. Vanagaičio kalba įdomi ir tuo, kad buvo pareikštas požiūris į Didžiosios ir Prūsijos Lietuvos santykius. Laikraštis „Vilniaus žinios“ 1905 m. lapkričio 24 d. (gruodžio 7 d.) numeryje išspausdino J. Vanagaičio entuziastingą kalbą:

J. Vanagaitis kalbėjo, jog Prusų Lietuva labai simpatizuoja Didžiajai Lietuvai, jos kilimui, jog jam labai smagu apsilankyti pirmame, teip sakant, Lietuvių Seime, iškalbingai prašė visas partijas užmiršti toje svarbioje valandoje savo vaidus, o eiti išvien, kad nugriauti ją visai, išversti iš pamatų, nekokiu budu neapsistoti pusiaukėlije, nesą sustiprėjusi valdžia paskui vėl engs darbininkus ir vargdienius žmones; pavyzdin, priverdė Prusus, kur nors ir yra seimas, parlamentas, tečiaus žmonės darbininkai vis engiami, spaudžiami, dėlto kad didžiurčiai daugiausia patenka į tą parlamentą; o tai vis dėlto, kad kuomet ten žmonės už laisvę kovojo, apsistojo ant pusiaukelės, nepribaigę savo darbo.[11]

1905 m. J. Vanagaitis dalyvavo aktyvioje politikoje, tačiau baigiantis politinėms kovoms Didžiojoje Lietuvoje dėl asmeninių politinių svyravimų jis nusprendė daugiau dėmesio skirti kultūrinei bei visuomeninei veiklai. Po 1905 m. J. Vanagaitis nuo politikos nutolo ir pasinėrė į kultūrinę veiklą, kurioje iki 1914 m. išskirtinos dvi „Birutės“: kultūrinė draugija ir laikraštis. Ši veikla paliko įspaudus lietuvininkų kultūrinėje aplinkoje ir atspindėjo tautines bei visuomenines šio veikėjo nuostatas.

„Birutės“ draugijai vadovavo devyni pirmininkai. Ilgiausiai, net vienuolika metų, pirmininkavo Jonas Vanagaitis. Autobiografijoje jis minėjo, kaip įsitraukė į draugiją.

[...] pradejau Lietuvos įstorija atydžiai studiuoti. Juo aš į lietuvių garbingą praeitį įsigilinau, juo man paaiškėti pradėjo, vokiečių kitoms tautoms padarytos skriaudos.

Sužinojęs, kad jau nuo 1885 m. buvo įsteigta pirma lietuviška draugystę ,,Byrutė“ Maž – Lietuvoje, kreipiaus tad į tos draugijos valdyba, kad manę priimtu kaipo narį – Gava progos pažinti tos draugijos vadovaujančius tautiečius, kaip tai: Zaunių Lapina, Jankų, Voska Jusdaitį, Smalakį ir kitus.

Jie padarė man dide įspudį. Aš šventai pasiryžau sekti jų pavyzdį, nepasitenkintį vien tiek padaryti, kaipo jie, bet ir daryti visas pastangas, juos kai kur pralenkti. – Šitą tuokartinį pasižadėjimą, čia nenoru pasigirtis, velesniause savo darb[...] pilnai išpildžiau - - -.[12]

1903 m. gruodžio 19 d. įvyko ,,Birutės“ draugijos susirinkimas. Jo metu iškelti keli klausimai, tačiau svarbiausias – dėl draugijos uždarymo. Į šį susirinkimą atvyko neįtikėtinai daug ,,Birutės“ veiklai pritariančių žmonių. Po audringų diskusijų, nuomonių pasikeitimo nutarta nenutraukti ,,Birutės“ veiklos. Savo autobiografijoje J. Vanagaitis rašė, kokia buvo ,,Birutės“ draugija.

[...] „Byrutės draugija buvo pirmiausia lietuviu organizacija, iš jos išaugė ir tautiškai susiprate nariai, organizavo ir steigia veliau kitas lietuviškas draugijas.[13]

---

[1] [Vanagaitis J.], *Iš mano Gyvenimo Eigos*, [XX a. pr.], autobiografinis rankraštis, Martyno Jankaus muziejus, GEK – 1423, 22 l. Toliau – JVA.

[2] Darbe bus vartojamos sąvokos ,,Prūsijos Lietuva“ ir „Prūsijos Lietuvos lietuviai“, tačiau cituojant autorių darbus, gali būti pavartotos sąvokos „Mažoji Lietuva“, „mažlietuviai“.

[3] JVA, *op. cit.*, p. 1.

[4] Vileišis V., *Tautiniai santykiai Mažojoje Lietuvoje ligi Didžiojo karo*, Vilnius, 2009.

[5] JVA, *op. cit.*, p. 3.

[6] *Ibid.*,, p. 4.

[7] *Ibid.*, p. 6.

[8] *Ibid.*,, p. 8–9.

[9] Kšanienė D., *Jono Vanagaičio indėlis į Mažosios Lietuvos kultūrinių (muzikinių) draugijų veiklą*, Klaipėda.

[10] Safronovas *V., Nacionalinių erdvių konstravimas daugiakultūriame regione:* Prūsijos Lietuvos atvejis, Vilnius, 2015, p. 141.

[11] *Vilniaus žinios*, nr. 276, 1905 m. lapkričio 24 (Gruodžio 7) d., p. 1.

[12] JVA, *op. cit.*, p. 15–16.

[13] *Ibid.*

Tęsinys kitame numeryje

Mažoji Lietuva

Savaitgalis su vydūniečiais

Rūta SUCHODOLSKYTĖ, Trakai–Vilnius–Bitėnai

Rugpjūčio 6–13 d. Bitėnų kaime, priklausančiame Pagėgių savivaldybei, vyko Vydūno draugijos stovykla. Vilhelmo Storosto pasekėjai rinkosi 24-ąjį kartą – metai beliko iki jubiliejinės stovyklos, dveji – ligi šviesuolio 150-mečio. 2018 m. Lietuvoje paskelbti Vydūno jubiliejiniais metais. Sukasi amžių ciklas, vydūniečiai maloniai sutinka naujus, jaunus narius, išlydi senuosius. Pagerbtas šįmet į Amžinybę iškeliavęs Žemgulių sodybos, kurioje metai iš metų apsistoja stovyklaujanti draugija, šeimininkas Kazimieras. Sielos ir kūno ekologija pasižymintys draugijos nariai tradiciškai dainuoja Mažosios Lietuvos dainas, filosofuoja remdamiesi Vydūno raštais, kopia į Rambyno kalną, lanko Vydūno kapą, tvarko kapines, vyksta į Pagėgius, Kintus ir Šilutę pristatyti naujų knygų, maitinasi sveikai – vegetariškai. Šįmet stovykloje lankėsi Lietuvos sveikuolių sąjungos prezidentas Dainius Kepenis, atvykęs kartu su keliautoju Algimantu Jucevičiumi, kiti garbingi ir turtingos sielos svečiai.

Stovyklos atidarymo metu giedama Vydūno „Lietuvių giesmė“

Kelionė į Bitėnus. Iškeliavusiems atminti

Kasdienių darbų vejama, skubu į Bitėnus. Neilgam, tik savaitgaliui. Mane pasiveja lietus. Prisigrožėjusi panemunės vaizdais, išlipu Lumpėnų stotelėje ir bėgu slėptis po artimiausiu stogu. Netrukus prasigiedrija, tad nutariu pasivaikščioti. Iki Bitėnų – 4 km. Žalios ganyklos ir smalsūs karvių žvilgsniai lydi iki pat Gandrų kolonijos. Žemgulių sodybą apgulę ilgakojai kleketuotoja, moja sparnais paaugę gandriukai. Ne tik gandrų atžalos sukiojasi ir lavinasi, kieme siaučia penki ūgtelėję kačiukai. Kad ir kaip būtų liūdna, senasis sodybos šeimininkas, užveisęs nuostabų žydintį sodą, šio grožio ir atgimusios gyvybės jau nebematys. Tačiau jo našlė Birutė tiki, kad Kazimieras yra čia, su mumis. „Niekada nemaniau, kad tokia sunki bus toji senatvė“, – pernai sakiusi Birutė.

Stovyklos atidarymo dieną paminime dausose esantį Kazimierą Žemgulį, taip pat du išėjusius narius – prieš keletą metų iškeliavusį gydytoją, Lietuvos kariuomenės atsargos leitenantą Vytautą Gurevičių bei teosofą Antaną Stungurį. Doc. dr. Vaclovas Badonavičius, turintis dvidešimt trejų metų vadovavimo draugijai patirties, o šiuo metu einantis garbės pirmininko pareigas, atidarymo kalboje palygino draugiją su šeima, atvykstančia į Žemgulių sodybą kaip į namus. Į namus, kuriuos palikęs šios šeimos tėvas, sodybos dvasia ir šeimininkas. „Trys iš mūsų yra aukštybėse ir laimina savo šviesa“, – kalbėjo doc. dr. V. Bagdonavičius. Išėjusieji pagerbti tylos minute.

2010 m. prisimenant

Lietui pliaupiant vėlų vakarą, į aukštybes išėjusius dar galėjome išvysti keletoje G. Stungurio 2010 m. filmo „Savaitė su Vydūnu“kadrų. Kartu jame užfiksuota šventė ant Rambyno, draugijos išvyka į Tilžę bei unikaliosios Vydūno krikštadukros Gražbylės Venclauskaitės, šįmet švenčiančios 104-erių metų gimtadienį, pasakojimas. Kai Gražbylė mokėsi mokykloje, vadovybė sužinojo, kad ji neturinti dokumetų, t. y. krikšto liudijimo. Dėl to netgi grėsė pašalinimas iš mokyklos. Laimė, apie tai sužinojo Vydūnas ir, pasikalbėjęs su Gražbylės tėvu, nutarė mergaitę pakrikštyti. Vydūnas tapo jos krikštatėviu, o į šį reikalą, pasak G. Venclauskaitės, žiūrėjo labai rimtai. Vėliau jos nepamiršęs, domėjosi, kaip sekasi. Gražbylė paminėjo, kad Vydūnas davęs jai šį vardą. Iš jo išmokusi dorumo, švelnumo, pažadų tęsėjimo. Niekuomet nešnekėjęs kategoriškai: „Nereikia karščiuotis, nereikia kito užgauti“, – sakydavęs Gražbylei. „Pati jaučiu, kad jis man nėra svetimas, – pasakojo senolė. – Mėsos nevalgęs, ypač mėgęs medų ir riešutus, pašildytą pieną“.

Filme toliau rodomas Gražbylės apsilankymas Martyno Jankaus muziejuje, susipažinimas su muziejaus ekspozicija ir daržinėje kuriančiais jaunaisiais dailininkais, Vydūno kapo lankymas, sugrįžimas į stovyklą bei šiltas ir linksmas pabendravimas su stovyklautojais.

Filme keliamas klausimas apie Vydūno kūrinių prieinamumą sovietmečiu. Dabartinis draugijos vadovas dr. Tomas Stanikas klausia, ar Vydūno kūriniai sovietmečiu buvo prieinami, štai 1968 m. domėjimasis šviesuoliu tarsi atgimė. Doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius atsako, kad Vydūno veikalų, išėjusių užsienyje po karo, paskaityti ne specialiame fonde niekas negalėjo, o Lietuvoje išėję veikalai būdavo retų spaudinių skyriuose, taip pat dažniausiai mokslinių leidinių fonduose.

Pabaigoje pasisakęs dr. T. Stanikas kalbės apie vegetarizmą ir sveikatą. Svarbu, kam ta sveikata reikalinga, kokiam tikslui tarnauja. Vydūnas mini, ką žmogus gauna valgydamas mėsą: gyvuliška geismingumą ir energetinį krūvį, kuris lieka nužudžius gyvūną.

Doc. dr. Juozas Šidiškis jaučia atsakomybę prieš į šią stovyklą atvykstantį jaunimą. „Vydūno asmenybės privalumas yra tai, kad jis realizavo, ką mokė savo gyvenimu,“ – filme pasakoja doc. dr. J. Šidiškis. „Todėl jo tiesos gali būti vertingos, jei realizuojamos. Pagrindinis principas – suvaldyti savo žemąją prigimtį, kad per ją pilnai reikštųsi dvasinis pradas.“

Literatūrinė valandėlė

Sekmadienio popietę į stovyklą įsiliejo grupelė literatūros, poezijos mėgėjų bei kūrėjų iš Panevėžio: Panevėžio Vydūno klubo pirmininkas, literatas Zenius Jurgelaitis, poetas, fotomenininkas Petras Čiplys ir Juozo Tumo-Vaižganto ir Ustronės knygnešių muziejaus muziejininkas, deklamatorius Audrius Daukša. Savaitgalis baigėsi literatūrine gaida susirinkus visai draugijai pavėsinėje prie žvakės. Audriui Daukšai moderuojant, įvyko šio straipsnio autorės kūrybinis vakaras, dalytasi naujomis eilėmis, taip pat eilėraščiais, kuriuose neišdildomą pėdsaką palieka Vydūnas ir Mažoji Lietuva.

Bitėnai. Martyno Jankaus muziejaus kieme

Vakaras rūko pirštais
glosto Jankaus
muziejaus kieme išstatytų
paveikslų rėmus,
tvenkinio verias akis
medžių atspindžiais
tamsiame vyzdyje.
Jie norėtų tolyn iškeliauti,
bet nepalieka šaknų,
net penkiolika kamienų
lyg armonika plečias
į šonus kartu su
akmens ir vielos statulomis.
Senoje daržinėje šalimais
dailininkas geria muziką
ir tepa dažus, tik pro plyšį
kūrybos procesas,
o kiti darbai
jau ganosi pievoje
ar kopia ant sienos.
Klonyje paslapčia
palinguodamas karvę
medituoja vienišius –
juodmargė stebis:
„Ar atėjo manęs
dar kartą pamelžti?“
Pieno bus pusryčiams,
atneš iš kaimynų
žinantys kelią.
Kleketuojant gandrams,
nakties maršką nusivilkęs
iš sapno budins Vydūnas.

Rūta SUCHODOLSKYTĖ

Knygos

Išleista prof. E. Jovaišos knyga

Jau prekiaujama naujausia Lietuvos archeologo, akademiko, humanitarinių mokslų daktaro, Lietuvos edukologijos universiteto profesoriaus, Istorijos fakulteto dekano Eugenijaus Jovaišos knyga „Aisčiai. Lietuvių ir Lietuvos pradžia“. Tai trečioji profesoriaus monografija apie aisčius.

Trilogijos „Aisčiai“ pirmoji knyga „Kilmė“ pasirodė 2012 m. pabaigoje, o „Aisčiai. Raida“ skaitytojus pasiekė 2014 m. Visas tris knygas išleido Lietuvos edukologijos universiteto leidykla. Pastaraisiais metais prof. E. Jovaiša labiau susidomėjo aisčių etnine istorija, gilinosi į ją ir į aisčių, kitaip vadinamų vakarų baltais, vaidmenį Rytų ir Vakarų Europos istorijoje ėmė žiūrėti kitaip. Naujasis aisčių etnogenezės modelis aprašytas profesoriaus monografijose „Aisčiai. Kilmė“ ir „Aisčiai. Raida“.

Autorius teigia, kad knyga „Aisčiai. Lietuvių ir Lietuvos pradžia“ kitoniška, skirta plačiajai visuomenei. „Į ją įtraukti ankstesni tyrinėjimai, kuriuos gilina ir mano naujausių tyrinėjimų apžvalgos. Skaitytojo žvilgsnis aprėps plačią aisčių gyvenimo panoramą. Čia daugybė naujų dalykų: kas tie aisčiai ir kur jie gyveno, ką ir kaip apie aisčius rašė antikos istorikai, kas ir nuo kada buvo aisčių kaimynai, kas ta didžioji aisčių migracija ir kaip ji keitė aisčių ir rytų baltų pasaulio veidą, kokie yra didžiosios aisčių migracijos daiktiniai ir rašytiniai liudininkai, kas tas Gintaro kelias ir koks jo socialinis turinys, ką apie aisčių gentis žinojo Gintaro kelio laikų Romos geografai, bet svarbiausia žinia – aisčiai gyveno įvairų, daugybės Europos tautų kultūrinių ryšių turtinamą ir savąjį joms dalinamą gyvenimą“, – tvirtina prof. E. Jovaiša.

Profesorius, humanitarinių mokslų daktaras E. Jovaiša yra I–VI a. baltų istorikas. Ištyrinėjęs I–VI a. baltų kapus, medžiaginį ir dvasinį paveldą, profesorius nustatė ir pagrindė laidojimo apeigų pagal Saulę, Mėnulį ir Šiaurinę žvaigždę paprotį, atrado laidojimo datavimą mėnesio tikslumu, išrado naują palaikų lyčių nustatymo metodą. E. Jovaiša yra astroarcheologijos Lietuvoje pradininkas, įvertintas Lietuvos mokslo premija, apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi. Greta daugelio mokslinių straipsnių ir knygų nuo pat interneto pradžios vaizdžiai pristato Lietuvos istoriją virtualioje erdvėje. Prof. dr. E. Jovaiša Dauglaukyje (Tauragės r.) atliko archeologinių kasinėjimų ir padarė itin įspūdingų atradimų, reikšmingų Lietuvai ir visai Europai. Jo moksliniai tyrinėjimai, kurie vyko daugiau kaip dešimt metų Dauglaukio gyvenvietėje, išgarsino Tauragės kraštą visoje Lietuvoje. Tyrimai, atlikti Mažonų seniūnijoje, Dauglaukio kapinyne, yra unikalūs ir išskirtiniai Lietuvos archeologijos mokslo praktikoje.

Milena PUCHOVA,
Lietuvos edukologijos universiteto Ryšių su visuomene skyriaus specialistė,
Vilnius

Muziejus laikraštyje Nr. 27 (444)

Medaliai, skirti Lietuvos ir Lenkijos valdovams

XIV–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorija glaudžiai susijusi su Lenkija. 1385 m. sudarius Krėvos sutartį abi šalys buvo susaistytos dinastiniais ryšiais, o jų valdovų sostus iki pat 1572 m. užėmė Gediminaičių - Jogailaičių dinastijos atstovai. 1569 m. pasirašyta Liublino unija LDK ir Lenkiją sujungė į vieną valstybę – Abiejų Tautų Respubliką (ATR), kurią valdė renkami valdovai, gaudavę Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulus. ATR gyvavo iki 1795 m.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugoma LDK ir Lenkijos valdovams skirtų 14 medalių. Medaliai yra bronziniai, skritulio formos, 70 mm skersmens, pagaminti Lenkijoje 1977–1983 m. (autorius Witold Korski). 5 medaliai skirti Jogailaičių dinastijos atstovams: Vladislovui Jogailai (1377 / 1386–1434), Kazimierui Jogailaičiui (1440 / 1447–1492), Aleksandrui Jogailaičiui (1492 / 1501–1506), Žygimantui Senajam (1506–1548) ir Žygimantui Augustui (1544 / 1548–1572). Kiti 9 medaliai skirti jau po Liublino unijos išrinktiems valdovams: Steponui Batorui (1576–1786), Vladislovui Vazai (1632–1648), Jonui Kazimierui Vazai (1648–1668), Mykolui Kaributui Vyšnioveckiui (1669–1673), Jonui Sobieskiui (1674– 1696), Augustui II (1697–1733), Stanislovui Leščinskiui (1704–1710, 1733–1736), Augustui III (1734–1763) ir Stanislovui Augustui Poniatovskiui (1764–1795). Detaliau pristatome 3 medalius.

Vienas medalis skirtas Vladislovui Jogailai. Medalio averse yra užrašas „VLADISLAVS REX POL · 1386 1434“ ir Vladislovo Jogailos lenkiško pusgrašio averso bei reverso vaizdai. Medalio reverso centre pavaizduotas karūnuotas Vladislovas Jogaila, rankose laikantis skeptrą ir valdžios rutulį. Averso viršuje pavaizduoti Lenkijos heraldinis erelis ir Lietuvos Vytis, o apačioje – Žalgirio mūšio metu iš Ordino atimtos vėliavos ir mūšio metai – 1410. Averso šonuose – Jogailos ir Jadvygos vedybų, Lietuvos krikšto ir Krėvos sutarties scenos.

Medaliai, skirti Jogailai, Žygimantui Augustui ir Steponui Batorui. Lenkija, 1977–1983 m. A. Valužio nuotr.

Kitas medalis skirtas Žygimantui Augustui. Averso centre pavaizduotas 1565 m. Žygimanto Augusto talerio averso vaizdas su paties valdovo profiliu. Averso kairėje pusėje užrašyta „SIGIS · AUG · REX POLO ·“, o dešinėje pusėje – „M · DUX LIT · 1545 · 1572“. Medalio reverso viršuje pavaizduoti du herbai: Lenkijos erelis ir Lietuvos Vytis, virš jų – karūna. Herbus laiko du skydininkai (amūrai). Po herbais pavaizduotas Liublino unijos aktas, ant kurio yra užrašas „UNIO LUBLINI INITA“ ir karūnuota Žygimanto Augusto monograma bei unijos sudarymo data – 1569.

Trečiasis pristatomas medalis skirtas Steponui Batorui. Šio medalio averse yra Stepono Batoro 1580 metų lenkiško talerio averso vaizdas su valdovo portretu, o aplink jį – užrašas: „MAG · DUX · LITVA · RUS · PRUS · MAS: Etc · 1576 · 1586 ·“. Medalio reverse pavaizduota ant kolonos stovinti sparnuota deivė Viktorija, laikanti palmės šakelę ir skydą su Lenkijos heraldiniu ereliu. Kolonos dešinėje – Dancigo talerio reverso vaizdas, o iš dešinės – medalio, skirto Livonijos prijungimui prie ATR averso vaizdas. Viršutinės dalies pakraščiuose yra užrašas puslankiu: „STEPHANUS · REX · VICTOR“.

Muziejininkas Tomas Petrauskas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Lietuvos viduramžių istorija

Survila ir Survilaičiai – dar kartą apie nepripažintus Kęstučio palikuonis

Inga BARANAUSKIENĖ, Vilnius

Pradžia Nr. 7 (825)

Kaip bebūtų, 1381–1382 m. Tomas Survila galėjo švęsti pergalę. Kryžiuočių uoliai kurstomas konfliktas tarp Kęstučio ir Jogailos galų gale įsiplieskė visu smarkumu – prasidėjo perversmai, žudynės. Kęstutį pasmaugė, Birutę nuskandino, Vytautas pabėgo, bet jam tebuvo likęs vienintelis kelias – į Prūsiją, Butauto ir Survilos pramintu keliu.

Vėlgi Tomas ir jo brolis Jonas turėjo džiūgauti, įsivaizduodami, kaip nekenčiamas giminaitis dabar ves kryžiuočius į Vilnių ir patirs tokį pat žeminamą pralaimėjimą, kaip kažkada jų tėvas ir dėdė.

Bet Vytautas nebuvo nei Butautas, nei Survila. Jo kovą daugelis laikė teisėta ir pagrįsta. Jo pusėn stojo žemaičiai [11, 184] ir Trakų įgula atkėlė jam vartus [11, 185]. Tiesa, Trakus Jogaila netrukus atsiėmė [16, 128], tačiau galiausiai vis dėlto ryžosi pakviesti Vytautą atgal. Ir Vytautas sugrįžo, pakeliui sunaikinęs kryžiuočių pilis Panemunėje [11, 188].

Ordinas pakilo į kerštо žygį. Tomas ir Jonas irgi neliko nuošaly. 1385 m. jie dalyvavo Lietuvos puolime ir išgelbėjo kryžiuočių kariuomenę nuo pralaimėjimo, išvesdami ją iš apsupties per slaptą Nemuno brastą [18, 139–140]. Vėliau Jonas Survila (tiksliau, jo tarnas Medytis) prisidėjo ir prie kitų žygių į Lietuvą maršrutų rengimo [17, 550–551]. Galbūt atsižvelgiant į tai, Jonas Survila buvo apdovanotas papildomomis valdomis – gavo 30 žagrių žemės Tevelaukyje (dabar – Tarlavkų kaimas Lenkijoje) [2, 31, 39–40].

O Vytautas taip ir neatgavo iš Jogailos Trakų ir 1389 m. pabaigoje vėl buvo priverstas kreiptis pagalbos į Ordiną.

Šį kartą kryžiuočiai jau nebuvo linkę juo aklai pasitikėti, todėl neverta stebėtis, kad į derybininkų grupę, kuri 1390 m. sausį buvo pasiųsta pas Vytautą, buvo įtrauktas ir Tomas Survila [11, 198]. T. Hiršas manė, kad tuo metu jis buvo Rastenburgo viršininkas [17, 550–551], juo sekė ir autorė savo ankstesniame straipsnyje [1, 77], bet dabar tenka atsisakyti ankstesnių tvirtinimų ir pritarti G. Bialunskio prielaidai, kad šiose derybose Tomas Survila oficialiai vėlgi buvo „tik vertėjas“. Kronikos teksto vertimas skamba taip: „Magistras pasiuntė Balgos komtūrą Arnoldą [iš] Burgeno, brolį Markvardą Zalcbachą, poną Tomą Survilą, Rastenburgo viršininką, kad per vertėją vardu Komotas Ciolneris, išdėstytų Vytautui, ką pavedė magistras“ [11, 198]. Tačiau G. Bialunskis mano, kad Komotas Ciolneris yra iškraipytas tuometinio magistro Konrado Ciolnerio vardas, ir kad originalus Vygando Marburgiečio tekstas turėjo skambėti maždaug taip: pasiuntiniai turėjo išdėstyti Vytautui magistro Konrado Ciolnerio sąlygas per vertėją Tomą Survilą. Jo nuomone, Tomo Survilos negalima laikyti Rastenburgo viršininku, šias pareigas toliau turėjo eiti Godfrydas Kulė, minimas kaip Rastenburgo viršininkas 1389 m. [2, 18–19]. G. Bialunskio pastebėjimai verčia atsisakyti ankstesnių teiginių apie Tomo įstojimą į Ordiną ir karjerą jame. Vis dėlto tai nekeičia esmės: kaip ir ankstesniais atvejais, galime spėti, kad 1390 m. derybose Tomas vaidino svarbų vaidmenį, kuris neapsiribojo vien vertėjavimu.

Vytautui šios derybos buvo sunkios: kad gautų Ordino paramą, jam teko duoti daugybę įkaitų, įskaitant savo šeimos narius. Tačiau dviem metams nepraėjus, jis vėl apmulkino kryžiuočius ir šį kartą sugrįžo į Lietuvą kaip neabejotinas nugalėtojas: Jogaila jam atidavė ne tik Trakus, bet ir Vilnių.

Tomui ir jo broliui Jonui tai turėjo būti skaudus smūgis. Likimo ironija: dabar jie buvo vieni iš artimiausių Lietuvos valdovo giminaičių, o kartu – niekas, mažareikšmiai Ordino vasalai, neblogai aprūpinti kitų perbėgėlių fone, tačiau išruošiantys į karą vos keletą lengvai ginkluotų raitelių [2, 30].

Nebegalėdami būti lietuvių vidaus nesutarimų kurstytojais, Survilaičiai kryžiuočiams darėsi vis mažiau reikalingi, jų vaidmuo menkėjo. 1393 m. Tomas dar minimas kaip vieno taikos teismo dalyvis [2, 19], bet po to Survilaičių vardai šaltiniuose ima mirgėti tik Salyno sutarties išvakarėse, Vytautui pradėjus siekti taikos su Ordinu. 1397 m. Tomas vėl gavo žemių (120 žagrių šalia Tevelaukio), 1398 m. jis derino su Vytautu numatomų preliminarių derybų detales, 1399 m. vėl buvo pasiųstas pas Vytautą [2, 19–20]. Taigi galingojo giminaičio politikos vingiai darė įtaką netgi Survilaičių padėčiai Prūsijoje.

Tad gal vertėjo susitaikyti su likimu ir pamėginti pelnyti dėdės palankumą? Neatmestina, kad būtent dėl to 1399 m. vasarą Survilaičiai prisidėjo prie Prūsijos riterių, patraukusių į Vytauto organizuojamą kryžiaus žygį prieš totorius. Bet vėl likimo ironija – abudu žuvo Vorkslos mūšyje [18, 230–231], dengdami atsitraukimą to, kuriam tiek metų kenkė.

Giminė gimine palieka

Survilos palikuonių santykių su Vytautu istorija nepasibaigė su Tomo ir Jono mirtimi. Jonas Survila buvo sukūręs šeimą ir paliko keturis sūnus – Marką, Luką, Joną ir Motiejų [2, 22]. Anksčiau Jonas Jonaitis Survila buvo tapatinamas su tėvu, tačiau G. Bialunskis įtikinamai parodė tokio tapatinimo nepagrįstumą [2, 20], taigi autorei tenka pripažinti dar vieną – šįkart paskutinę – savo klaidą.

Pasak G. Bialunskio, Jonas Jonaitis Survila (arba Jonas Survila II, kaip jį vadina autorius) šaltiniuose pirmą kartą buvo paminėtas 1399 m. kaip didžiojo magistro Konrado Jungingeno tarnas [2, 20]. Vėliau jis tarnavo jo broliui ir įpėdiniui Ulrichui. Jonui buvo pavedamos įvairios smulkios misijos, susijusios su Lietuva, pvz., 1408 m. jam buvo patikėta nuvežti Vytautui didžiojo magistro jam padovanotą liūtą, tačiau visa tai sužinome tik iš Ordino sąskaitų knygų [2, 20]. Kronikininkų dėmesio vertų darbų nei Jonas Jonaitis, nei jo broliai neatliko.

Tačiau atėjo 1410 m., Ordinas vos išvengė sunaikinimo, ir 1411 m. naujasis didysis magistras Henrikas Plauenas ėmėsi ieškoti kaltų. Kažkam paskundus, Jonas buvo apkaltintas Ordino paslapčių atskleidimu lietuviams ir neteko visų savo valdų. Istorija būtų banali, bet netikėtai įsikišo Jogaila su Vytautu. Abu parašė laiškus Henrikui Plauenui, įtikinėdami, kad kaltinimai Jonui yra nepagrįsti, ir reikalaudami grąžinti jam jo turtą. Henrikas Plauenas laikėsi savo. Tuomet Jogaila suteikė Jonui naujų valdų Lenkijoje – tai suponuoja faktas, kad XV a. 4-ajame dešimtmetyje Jono sūnus Jurgis reiškė pretenzijas į vieną kaimą Kujavijoje. Apie 1416 m., pasikeitus didžiajam magistrui, Jonas vis dėlto susigrąžino savo valdas Prūsijoje, kur ir baigė savo gyvenimą (paskutinį kartą minimas 1423 m.) [2, 21].

Ši istorijos pusė jau visai nebanali. Akimirkai užmirškime, kas buvo parašyta, ir grįžkime prie T. Hiršo teiginio, kad Survilos buvo tiesiog bajorai. Kaip tuomet paaiškinti Jogailos, Vytauto ir net paties Jono elgesį?

Tarkime, Jonas tikrai buvo lietuvių informatorius. Po demaskavimo Vytautas – būtent Vytautas, o ne Jogaila – būtų apdovanojęs jį už tarnybą ir iškilmingai pasveikinęs, grįžus į protėvių žemę. Vytautas tikrai nebūtų skelbęs, kad Jonas nekaltas, ir reikalavęs, kad kryžiuočiai grąžintų jam valdas. Pats Jonas irgi nebūtų veržęsis atgal į Prūsiją: Lietuvoje jis būtų buvęs didvyriu, būtų galėjęs siekti tolesnės karjeros. Kadangi jis grįžo, prielaida neteisinga.

Tarkime, kad Henriko Plaueno įtarimai buvo nepagrįsti, ir Jonas visuomet ištikimai tarnavo Ordinui. Tuomet Jogailos ir Vytauto užtarimas galėjo tik pabloginti padėtį, o svarbiausia – kodėl jie apskritai jautėsi įpareigoti ginti Joną ir aprūpinti jį valdomis? Dėl to, kad šis trečios kartos perbėgėlis atvežė Vytautui liūtą? Juokinga. Vytauto ir Jogailos veiksmai atrodo visiškai nelogiški.

Bet pripažinus, kad Jonas Jonaitis Survila buvo jų abiejų kraujo giminaitis, viskas stoja į vietas. Giminės solidarumas viduramžiais buvo vienas fundamentaliausių etinių principų. Tarpusavyje buvo galima kovoti kruvinai, tačiau svetimųjų skriaudžiamo saviškio gynimas tapdavo visos giminės garbės reikalu. Štai tuo ir galima paaiškinti Vytauto ir Jogailos veiksmus. Asmeninės simpatijos Jonui jie greičiausiai nejautė, bet kaip giminaitį jį reikėjo ginti, o nepavykus – suteikti prieglobstį.

Logiška ir tai, kad prieglobstį Jonui suteikė būtent Jogaila. Anksčiau lygiai taip pat jis buvo priglobęs Vaidutį Butautaitį ir pasirūpinęs, kad šis būtų paskirtas Krokuvos kanauninku bei universiteto rektoriumi [20, 206]. Vytautas aiškiai nebuvo linkęs priimti Lietuvoje savo vyresniųjų brolių palikuonių. Matyt, šeimos drama paliko pernelyg skaudžių prisiminimų.

Štai bemaž ir viskas, ką norėjosi pasakyti apie Survilą ir jo palikuonis jų Gediminaitiškos kilmės kontekste. Tolesnį Survilų giminės likimą išsamiai nušvietė G. Bialunskis. Prūsijoje Survilų giminė atsekama iki XVI a. pradžios. Atrodo, kad Survilos gyveno išlaidžiai, nes nuo XV a. 2-ojo dešimtmečio vidurio pradėjo išpardavinėti savo žemes. Su jais vis dar buvo skaitomasi: 1435 m. du Survilos giminės nariai – Mikalojus ir Jurgis (greičiausiai Jono Jonaičio Survilos sūnūs) – dalyvavo sudarant Ordino ir Lenkijos Kujavijos Bresto amžinosios taikos sutartį, kuria Ordinas įsipareigojo niekada neberemti pretendentų į Lietuvos sostą. Tačiau tarnavimas Ordinui darėsi vis mažiau naudingas, tad Trylikos metų karo metu Jurgio Survilos dėmesys nukrypo į Lenkiją, ir jis tapo gana svarbia figūra Ordinui priešiškoje Prūsijos žemių konfederacijoje. Jo sūnūs Tomas ir Dytrichas sekė tėvo pėdomis. Jie pardavė savo dvarus Ordinui pavaldžioje Prūsijoje ir persikėlė į Lenkijai atitekusią Tčevo (Diršau) sritį, vėliau dalyvavo jos savivaldoje. 1511 m. mirusiam Dytrichui net buvo pavykę pelnyti Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro palankumą ir gauti iš jo iki gyvos galvos valdyti Goliubo pilį [2, 23–30]. Turbūt galima pritarti G. Bialunskio prielaidai, kad Survilų orientacija į Lenkiją buvo susijusi su jų kilme [2, 38], tik verta patikslinti, kad toji kilmė buvo ne šiaip lietuviška, o Gediminaitiška.

Išvados

Survilos ir jo palikuonių istorijos tyrimas atskleidžia genealoginių studijų ir teisingo giminystės ryšių indentifikavimo svarbą.

Identifikavus Survilą kaip Kęstučio sūnų ir įvertinus jo paties sūnų gimimo laiką, atsiranda galimybė užbaigti diskusiją dėl Kęstučio santuokų skaičiaus, taip pat patikslinti jo vyresniųjų sūnų gimimo eiliškumą bei laiką. Atliktas tyrimas rodo, kad Butautas buvo vyriausias, Survila – antrasis, o Vaidotas – jauniausias iš Kęstučio pirmojoje santuokoje gimusių sūnų. Kęstučio santuoką galime datuoti 1317 m., nes 1336 m. Butautas ir Survila jau lydėjo tėvą žygyje į Mazoviją. Atitinkamai jo paties gimimą turėtume datuoti pačia XIV a. pradžia.

Be to, tampa suprantamesnės Butauto ir Survilos 1365 m. maišto priežastys. Kęstučio santuoka su Birute, Vytauto gimimas ir Kęstučio noras būtent jį matyti savo paveldėtoju pakirto vyresniųjų Kęstutaičių lojalumą tėvui. Kadangi Kęstučio planams pritarė Algirdas, kuris savo įpėdiniu taip pat norėjo padaryti vyriausią sūnų iš antrosios santuokos, Butauto taikiniu turėjo tapti ne tik Trakai, bet ir Vilnius. Survila palaikė ar net kurstė brolį, nes sėkmės atveju Trakai ir antrojo žmogaus valstybėje statusas būtų atitekę jam. Savo ruožtu Vaidoto atsiribojimą nuo Butauto ir Survilos gali paaiškinti jo buvimas trečiuoju broliu: būdamas jauniausias, jis, matyt, nuo pat pradžių nepuoselėjo didelių ambicijų, todėl lengviau išgyveno antrosios tėvo santuokos implikacijas ir galiausiai nusprendė, kad lojalumas jam atneš didesnę naudą negu maištas (taip ir atsitiko).

Prielaidą, kad būtent Survila buvo tikrasis Butauto maišto iniciatorius, galėtų pagrįsti jo vaikų elgesys. Skirtingai negu jų dėdė Butautas, kuris po nepavykusio maišto pasitraukė pas imperatorių Karolį ir savo giminei daugiau nebekenkė, Survilaičiai, nepaisydami ankstyvos tėvo mirties 1365 m., pasirinko tarnystę Ordinui ir pašventė savo gyvenimą kerštui. Ypač pasižymėjo vyresnysis Survilos sūnus Tomas, kurį net būtų galima laikyti vienu iš Kęstučio ir Jogailos supriešinimo plano sumanytojų. Jo tikrasis vaidmuo XIV a. 9-ojo dešimtmečio dramoje taip pat paaiškėja tik teisingai nustačius jo kilmę, nors kartu galime pasakyti, kad Survilaičių kerštas atsigręžė prieš juos pačius. Išprovokuota suirutė užgrūdino Vytautą kaip politiką ir atvedė jį į Lietuvos sostą, todėl galiausiai patiems Survilaičiams teko ieškoti nekenčiamo giminaičio palankumo. Ironiška, kad 1399 m. jie abu žuvo Vorsklos mūšyje, dalyvaudami Vytauto organizuotame žygyje prieš totorius.

Galop Survilų giminės kilmė paaiškina Vytauto ir Jogailos dėmesį Jonui Jonaičiui Survilai, kai iš šio, kaltinant išdavyste, 1411 m. buvo atimtos valdos. Taigi būtų galima sakyti, kad Survilos kilmės identifikavimas padeda geriau suprasti bemaž visas XIV a. antrosios pusės–XV a. pradžios dramas.

Literatūra ir šaltiniai

1. Baranauskienė Inga, „Survila – užmirštas didžiojo kunigaikščio Kęstučio sūnus“, in: *Kultūros barai*, 2008, Nr. 4, p. 75–80.

2. Białuński Grzegorz, „Surwiłłowie. Przykład kariery Litwinów w Prusach“, in: *Istorijos šaltinių tyrimai*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012, t. 4, p. 13–43.

3. Błaszczyk Grzegorz, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1998.

4. *Chronica Johannis de Reading et anonymi Cantuarensis 1346–1367*, edited with introd. and notes by J. Tait, Manchester: University Press, 1914.

5. *Codex epistolaris Vitoldi magni duci Lituaniae 1376–1430*, wyd. Antoni Prochaska, Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Crac., 1882.

6. *Hermanni de Wartberge Chronicon Livoniae=Vartberges Hermaņa Livonijas Hronika*, Tulkojis Ē. Mugurēvičs, Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005.

7. *Jana Długosza kanonika krakowskiego Dziejów polskich ksiąg dwanaście*, przekład Karola Mecherzyńskiego, Kraków: druk. Ozasu w. Kirohmayera, 1868, t. 3.

8. Jankauskas Vytas, „Kunigaikštis Vaidotas Kęstutaitis“, in: *Kauno istorijos metraštis,* Kaunas: VDU leidykla, 2013, t. 13, p. 7–15.

9. *Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*, vertė R. Jasas, Vilnius: Vaga, 1971.

10. „Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas“, vertė A. Jovaišas, in: *Metraščiai ir kunigaikščių laiškai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996.

11. Marburgietis Vygandas, *Naujoji Prūsijos kronika*, vertė R. Jasas, Vilnius: Vaga, 1999.

12. Narbutas Teodoras, *Lietuvių tautos istorija*, Vilnius: Mintis, 2001 (I leidimas – 1835), t. 5.

13. Paszkiewicz Henryk, *Jagiellonowie a Moskwa,* t. 1: Litwa a Moskwa w XIII i XIV w., Warszawa: Druk. Artystyczna, 1933.

14. Petrauskas Rimvydas, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje–XV a.:* Sudėtis–struktūra–valdžia, Vilnius: Aidai, 2003.

15. Petrauskas Rimvydas, Manstas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2008, t. 14, p. 224.

16. Rowell Stephen Christopher, *Distant Friends Draw Night:* the Realms of Great Britain and Lithuania, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006.

17. *Scriptores rerum Prussicarum:* die Geschichtsquellen der Preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft, Hrsg. von T. Hirsch, M. Töppen, E. Strehlke, Leipzig: Verlang von S. Hirzel, 1866, Bd. 2.

18. *Scriptores rerum Prussicarum:* die Geschichtsquellen der Preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft, Hrsg. von T. Hirsch, M. Töppen, E. Strehlke, Leipzig: Verlang von S. Hirzel, 1866, Bd. 3.

19. Tęgowski Jan, „Czyim synem byl książę grodzieński Patryk?“, in: *Venerabiles, nobiles et honest:* studia z dziejow społeczeństwa Polski średniowiecznej, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1997, p. 59–67.

20. Tęgowski Jan, *Pierwse pokolenia Giedyminowiców*, Poznan–Wrocław: Wydawnyctwo Historyczne, 1999.

21. Voigt Johannes, *Geschichte Preussens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Königsberg: Im Verlage der Gerbrüder Bomträger, 1828, Bd. 5.

Šaltinis – Inga Baranauskienė, „Survila ir Survilaičiai – dar kartą apie nepripažintus Kęstučio palikuonis“, in: *Istorija*: Mokslo darbai, t. 99. Prieiga per internetą – ***<http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=592%3Ainga-baranauskien-survila-ir-survilaiiai-dar-kart-apie-nepripaintus-kstuio-palikuonis&catid=39%3Aistorija-mokslo-darbai-99-tomas&Itemid=559>.***

Pabaiga

Lietuvos kultūros paveldas

Klaipėdos jūrinis kultūros paveldas: jo apsaugos ir atgaivinimo bruožai

Algimantas GRAŽULIS, architektas, paveldosauginninkas, Vilnius–Klaipėda

Pradžia Nr. 7 (825)

Uostamiesčio – jūrinio miesto-tvirtovės – gynybinių įrenginių sistemos liekanos. Šios liekanos įrašytos į Kultūros vertybių registrą kaip **Bastionų kompleksas** (G139K). Susideda iš Gelderno bastiono (G139K1), rytinės kurtinos su poternomis (G139K2), Purmarko bastiono (G139K3), senojo ravelino (G139K4), fosos (G139K5), Prūsijos bastiono liekanų (G139K6), malūno bastiono liekanų (G139K7). Šis kompleksas yra Senamiestyje, Pylimo ir Galinio pylimo gatvėse. Registre nurodyta jo istorinė, technologinė, architektūrinė vertė. Kompleksas pastatytas XV–XVII bei XVIII a. Būtina atskleisti šio komplekso vertingąsias savybes, jį išryškinti atkuriant jo istorinių vandenų sistemą arba bent jos fragmentus ir atgaivinti per amžius susiklosčiusioje urbanistinėje miesto istorinio branduolio struktūroje.

Pauliaus Lindenau laivų statyklos statinių kompleksas (G258K) yra Senamiestyje, Pilies g. 4. Jis susideda iš laivų korpusų dirbtuvės (G258K1), technologinio tilto (G258K2), vamzdžių dirbtuvės ir kalvės (G258K3), valčių ir jachtų dirbtuvės (G258K4). Nurodyta šio komplekso istorinė, techninė, technologinė vertė. Ši laivų statykla pastatyta XX a. pirmoje pusėje.

Miesto istorinė dalis (U16), kurioje yra ir vadinamasis Vitės kvartalas – istorinis uosto ir jūrininkų kvartalas bei priemiestis. Nustatyta 170,2 ha jos teritorija bei nurodyta urbanistinė, architektūrinė ir istorinė vertė.

Pabrėžtina, kad Klaipėdos kultūros vertybių apskaita, vykdoma nenurodant objektų jūrinės kultūrinės kilmės, jų santykio su istorine jūrine sociokultūrine aplinka bei kitų esminių jūrinę kultūros paveldo prigimtį apibūdinančių bruožų.

Jūrinis kultūros paveldas neintegruojamas į šiuolaikinės visuomenės gyvenimą. Negaivinamas ir valstybės nepalaikomas tradicinis jūrinis gyvenimo būdas. Net **nesistengiama** suvokti, kas tai yra ir kaip galima šias tradicijas puoselėti. Pavyzdžiui, unikalūs Kuršių nerijos krantai marių pusėje dabar daugelyje vietų yra betoniniai: lėšų ir darbo sąnaudos milžiniškos, vaizdai atgrasūs ir visiškai svetimi Kuršių nerijai, jos natūraliai gamtai**. Taigi Klaipėdos miesto Kuršių nerijos dalyje reikėtų prisiminti ir tradicinę krantotvarką.**

Klaipėdos ir jos apylinkių jūrinio paveldo apsauga

Klaipėdos jūrinis kultūros paveldas turi tapti valstybės ilgalaikės raidos strateginio vystymo bei planavimo objektu, valstybės strateginio planavimo dokumentų ir kitų planų bei programų integruota dalimi kaip jūrinės kultūros pagrindas ir neatsiejamas jos raidos (tęstinumo) elementas. Deja, rengiant gigantiškus Klaipėdos uosto, o pastaraisiais metais ir miesto istorinių dalių plėtros planus, šis esminis faktorius yra akivaizdžiai ignoruojamas. Siekiama sumažinti kultūros paveldo urbanistinių vietų ir vietovių bei objektų teritorijas. Dažniausiai net nesusimąstoma apie istorinių urbanistinių darinių restauravimą, būdingų uostamiesčio panoramų ir siluetų išryškinimą, atskleidimą bei būdingiausių jų fragmentų atkūrimą, senųjų uosto pastatų, jų kompleksų atgaivinimą ir pritaikymą. Tai būtų nuosekliai įgyvendinama, jeigu Klaipėdos ir jos apylinkių jūrinio kultūros paveldo pagrindu būtų **sukurta valstybinė ir savivaldybių specializuota jūrinio paveldo saugomų teritorijų sistema.**

Kol nesuformuota valstybinė Lietuvos jūrų kultūros paveldo samprata ir apsaugos strategija saugant Klaipėdos jūrinį kultūros paveldą, būtina laikytis galiojančių įstatymų bendrųjų paveldosaugos reikalavimų.

Valstybinė paminklosaugos komisija dar 1999 m. rugsėjo 24 d. yra priėmusi sprendimą Nr. 63 „Dėl kultūros vertybės – Klaipėdos senamiesčio ir paminklo – pilies ir bastionų komplekso bei Senojo uosto paveldo“. Sprendimą papildančioje komisijos pažymoje „Dėl Klaipėdos piliavietės ir Lietuvos jūrų paveldo“ nurodyta, kad „XVIII a.

Tradicinė plaukiojanti ir nuolat kintanti architektūra – Klaipėdos uostamiesčio ypatumas ir privilegija. 2009 m. liepos 31 d.

Klaipėdos pilies fosoje ir jos aplinkoje buvo įrengtas Senasis pilies uostas. Ši pilies įrenginių dalis vis dar yra nepakankamai suvokta ir įsisąmoninta kaip jūrų kultūros nekilnojamoji vertybė. XIX a. Klaipėda tapo Karališkuoju jūrų ir prekybos miestu, tačiau jūrų kultūros paveldo (nekilnojamojo ir kilnojamojo) apsaugos ir išsaugojimo klausimai valstybės bei savivaldybės iki šiol nesprendžiami“. Išvadų antrame punkte nurodyta, kad „neužtikrinta reikiama Lietuvos jūrų paveldo apsauga. Valstybės lygiu nevykdoma šio paveldo apskaita: kultūros paveldo objektai (ypač laivai) neišaiškinami, neinventorizuojami ir neregistruojami. Lietuvos jūrų kultūros paveldas netiriamas, nerestauruojamas, todėl yra sudarytos prielaidos sparčiam jo nykimui“. Be to, tuomet buvo nurodyta, kad „Klaipėdos pilies ir bastionų komplekso problemas bandoma spręsti nesiejant su šiame komplekse esančio bei buvusio marinistinio kultūros paveldo objektais“. **Šios dvi problemos labai aktualios ir šiuo metu.** Valstybė ir savivaldybė, kaip ir 1999 m. vis dar neužtikrina tinkamo Klaipėdos jūrų paveldo tyrimo ir konservavimo finansavimo. Paveldas ne tik savaime nyksta neapsaugotas, bet ir yra brutaliai naikinamas. 2007–2008 m. žiemą Klaipėdoje, Švyturio gatvėje, be Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos leidimo buvo sunaikintas kraštovaizdinės ir technologinės vertės jūrinio paveldo objektas, 38 m aukščio bakenas – seniausias ir vienintelis toks išlikęs Lietuvoje navigacijos bokštas. **Klaipėdos pilies ir bastionų komplekso** teritorijoje, greta Dangės upės, buvo aptikta ir išardyta dalis uosto bokšto (gynybinio ir / ar muitinės?) pamatų. Netoli šio komplekso, irgi jo teritorijoje, stūkso didelio tūrio pastatas, įvardytas kaip 2007 m. atstatytas Ryžių sandėlis. Kadaise čia stovėjo didžiausio tūrio fachverkinis (išskyrus du pirmus mūrinius aukštus) sandėlis (dar vadinamas Ryžių malūnu), kuris buvo istorinio Klaipėdos jūrų uosto dominantė ir simbolis. Senąjį Ryžių sandėlį su nauju pastatu sieja nebent ta pati vieta, dydis ir forma. Naujas pastatas buvo statomas panaudojant šiuolaikines medžiagas, modernius statybos metodus ir technologijas. Šis pastatas daugiau kaip metus rėžė akį savo stiklo plokštumomis bei karkasine g/b kolonų konstrukcija. Tiesa, dabar pastato išvaizda jau pakitusi. Atviras stiklo plokštumas pridengus gana pavykusia klijuoto medžio konstrukcijų fachverko imitacija, jos įgavo tradicinių bruožų, praturtino Klaipėdos kraštovaizdį. Vitės kvartalo teritorijoje (istorinis jūrininkų kvartalas) 2008 m. buvo planuojama statyti daugiaaukščius, iki 30 m aukščio, gyvenamuosius pastatus. Valstybės saugomoje Klaipėdos miesto istorinėje dalyje (u.k.-22012; U16), Vitės kvartalo aplinkoje, Naujojoje Uosto g. 9, 11, nuo 2009 m. jau stovi dviejų bokštų ilgas, masyvus, g/b karkaso stiklinis administracinis pastatas. Kiti pastatai dar nestatomi. Gal nuspręsta jų nestatyti? Juk pastačius šiuos namus būtų galutinai sunaikinti išlikę istorinio kvartalo planinės erdvinės struktūros fragmentai, o miesto vizualus ryšys su jūra dar labiau susilpnėtų.

Valstybinė paminklosaugos komisija 2002 m. gruodžio 20 d. priėmė sprendimą Nr. 90 „Dėl Jūrinio kultūros paveldo“, kuriame Kultūros ministerijai pasiūlė sudaryti tarpinstitucinę darbo grupę kartu su nepriklausomais specialistais ir suformuluoti jūrinio kultūros paveldo sampratą bei parengti jo išsaugojimo ir atgaivinimo koncepciją. **Sprendime yra nustatyta Klaipėdos valstybinio uosto direkcijos atsakomybė dėl uoste esančio kultūros paveldo išsaugojimo ir panaudojimo (žr. 3.1 ir 3.2 p.).**

Deja, minėti teisės aktai įgyvendinami itin vangiai. **Vis tik, 2002 m. spalio 3 d. Kultūros vertybių apsaugos departamentas įsakymu Nr. 287 buvo patvirtinęs Jūrinio paveldo tarybos nuostatus ir jos sudėtį. Taryba gana energingai buvo pradėjusi veiklą, tačiau dabar tenka tik apgailestauti, kad ryškesnių bei fundamentalių darbų iki šiol nenuveikė.** Taigi iki šiol situacija tik blogėjo. Iki šiol nesuformuluota valstybinė jūrinio paveldo samprata, neparengta koncepcija ir kt. Pastaraisiais metais jau labai žalojamas Klaipėdos miesto (pvz., valstybės saugomoje istorinėje miesto dalyje pastatytas svetimkūnis – „KD“ aukštuminis pastatas) bei Kuršių nerijos jūrinis kraštovaizdis (pvz., pastatytas trisdešimt keturių aukštų gyvenamasis namas, vad. Pilsotu, Gandrališkėse).

Klaipėdos jūrinio paveldo ypatybės

Jūrinis Klaipėdos bei jos apylinkių kultūrinis kraštovaizdis ir jūrinė architektūra formavosi ypatingomis gamtinėmis ir kultūrinėmis sąlygomis. Klampi Kuršių lagūnos žemuma, stiprūs vėjai ir erozinį poveikį turintis klimatas bei didelė kitų jūrinių kraštų kultūros įtaka suformavo savitą kraštovaizdį, architektūrą, statybos tradicijas, technologijas ir netgi gyventojų elgseną.

Klaipėdos jūrinės architektūros paveldą sudaro uostamiesčio siluetai, matomi iš Kuršių marių, iš dalies ir iš Baltijos jūros. Klaipėdos uostamiesčio istorinės dalies siluetai gerai apžvelgiami iš Kuršių marių ir nerijos. Tai toliausiai, plačiausiai ir geriausiai nuo žemės paviršiaus (nulinės altitudės) apžvelgiami siluetai.

Klaipėdos istorinio uosto kultūrinis kraštovaizdis pasižymi nuolat besikeičiančia, dinamiška urbanistine-architektūrine struktūra. **Unikalią ir dinamiškiausiąją jūros uosto architektūros, jos panoramų, siluetų, atskirų kvartalų ir gatvių perspektyvų dalį ir iš dalies urbanistinės struktūros sudėtinę dalį sudaro plaukiojanti architektūra – įvairių dydžių, formų, spalvų ir paskirties laivai. Kiekvienas laivas – tai plaukiojanti arba anksčiau plaukiojusi sala ar salelė – autonomiška struktūra, dažnai su savita sociokultūrine aplinka** (žr. *MLE*, t. I, 674 p.). Tačiau Klaipėdoje šie dalykai kol kas tinkamai neanalizuojami. Šia tema reikėtų parengti galimybių studiją, o po to ir atitinkamas įstatymų pataisas.

Istorinės Klaipėdos ir jos aplinkinių kaimo gyvenviečių istoriniai ypatumai **– dominuojantis namudinis (smulkus) verslas ir amatai** – jūros verslas – žvejyba, jūros valčių gamyba, pvz., iki 1945 m. daugybė kurėnų buvo neatskiriama pamario kaimų dalis (*MLE*, t. I, 674 p.), remontas, tinklų gamyba, priežiūra, žuvies apdorojimas, pardavimas ar kitoks perleidimas, nendrių sodinimas ir gavyba ir kt.; **dominuojantys istorinės Klaipėdos verslai** – prekyba, žvejyba, laivyba (jūrininkystė visoje jos įvairovėje), laivų statyba, remontas, namų, kitų pastatų, tarp jų didelių sandėlių statyba, uostų bei jų infrastruktūros statyba, remontas, priežiūra ir pan.

Saviti buvo Klaipėdos turgūs – jų prekių asortimentas, prekiavimo būdas, specifiniai kvapai ir pavadinimai (Malkų, Šieno, Žuvų, Žąsų ir t. t.). Reikėtų atgaivinti šias tradicijas.

Ką reikėtų daryti

Valstybės ir savivaldos institucijoms, taip pat visuomenei derėtų pakeisti sampratą bei požiūrį į Klaipėdos ir jos apylinkių jūrinį kultūros paveldą, į jo apsaugą bei integravimą į nūdienos visuomenės gyvenimą. Kultūros paveldo apsaugos dalykai prasideda nuo požiūrio, t. y. sampratos formavimo ir sklaidos, tyrimų ir apskaitos. **Tik tuomet bus galima sėkmingai formuoti ir įgyvendinti Lietuvos kaip jūrinės valstybės raidos strategiją, kurios gairių bei užuomazgų jau yra Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintame Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane (2002) ir Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (2002)** bei kituose Valstybės strateginio planavimo dokumentuose. **Visgi strateginiuose Lietuvos Respublikos planavimo dokumentuose turi būti aiškiau suformuluota, kad Lietuva – jūrinė valstybė ir užtikrinta, kad jos jūrinis kultūros paveldas išties taptų strateginio Valstybės ilgalaikės raidos (plėtros) planavimo objektu, Valstybės strateginio planavimo dokumentų ir kitų planų bei programų integruota dalimi, kaip Lietuvai labai svarbus ir savitas elementas, jūrinės kultūros pagrindas ir neatsiejama jos raidos (tęstinumo) dalis. Lietuvos Respublikos ilgalaikės Valstybės raidos strategijoje turi būti suformuluota nuostata, kad Lietuva – jūrinė valstybė.**

Valstybės institucijos kartu su Klaipėdos miesto savivaldybe turėtų inicijuoti valstybinių ir savivaldybės specializuotų jūrinio paveldo saugomų teritorijų steigimą ir skelbimą (pagal kompetenciją) Klaipėdos jūrinio nekilnojamojo paveldo, kultūrinio kraštovaizdžio, panoramų, siluetų savitumui ir charakteriui išsaugoti, t. y. jo sankaupų, junginių ir jų vizualinės aplinkos apsaugos bei tradicinio gyvenimo būdo gaivinimo, tęsimo ir palaikymo tikslais. Pirmajame etape reikėtų inicijuoti bent vienos specializuotos Klaipėdos jūrinio kultūros paveldo apsaugos prioriteto saugomos teritorijos steigimą.

Turi būti užtikrintas jūrinio paveldo (nekilnojamųjų kultūros vertybių (objektų) ir jų kompleksų bei liekanų) išsaugojimas, kokybiška tvarkyba ir tausojamasis panaudojimas, taip pat **atgaivinama, palaikoma ir puoselėjama jūrinio gyvenimo būdo tradicija.**

Tęsinys kitame numeryje

Rytų Lietuvos mokyklos

Namai, į kuriuos visada norisi sugrįžti...

Renata ČESNYTĖ, Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijos vyresnioji lietuvių kalbos mokytoja,
Ieva URNIEŽIŪTĖ, Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijos vyresnioji istorijos mokytoja

Eitminiškių gimnazijos pirmaklasiai džiaugiasi Švietimo ir mokslo ministerijos dovanomis – kuprinėmis ir mokykliniais reikmenimis

Šventės dalyviai prie paminklo kun. Ambraziejui Jakavoniui. Iš kairės: LR Seimo nario padėjėja, „Vilnijos“ draugijos pirmininko pavaduotoja Nijolė Balčiūnienė, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas habil. dr. Kazimieras Garšva, prof. Vytauto Landsbergio fondo valdybos pirmininkė prof. Gražina Landsbergienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas, Lietuvos istorijos tyrinėtojas akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos kancleris Giedrius Krasauskas, Eitminiškių gimnazijos direktorė Živilė Krasauskienė, 1 klasės mokinys Lukas Krasauskas

„Jaukūs ir svetingi namai“, – taip šiltai mokiniai vadina Vilniaus r. Eitminiškių gimnaziją, įsikūrusią Rytų Lietuvos regione, kuriai rugsėjo 2 d. sukako dvidešimt metų. Į šį jubiliejų ir mokslo metų pradžios šventę susirinko esami ir buvę mokiniai, mokytojai, tėveliai, garbūs svečiai.

Iškilmingas gimnazijos dvidešimtmečio bei Mokslo ir žinių dienos minėjimas prasidėjo Lietuvos trispalvės pakėlimu skambant „Tautiškai giesmei“.

Sveikindama į šventę susirinkusią gausią bendruomenę ir svečius mokyklos direktorė Živilė Krasauskienė prisiminė pirmuosius žingsnius, kurie, pasak jos, nebuvo lengvi. Netrukus po Nepriklausomybės paskelbimo įkurta lietuviška mokykla savo kelyje peržengė ne vieną statų slenkstį, kol savo istorijoje pasiekė brandžios jaunystės etapą. Įstaigos vadovė negailėjo šiltų žodžių ir padėkų tiems, kurių pastangomis šiandien kabinetuose jauku ir įdomu mokiniams, o mokytojams lengviau dirbti. Ypač gimnazija dėkinga prof. Vytauto Landsbergio fondui bei kitiems rėmėjams. Švietimo ir mokslo ministerija padėjo išpildyti ir kitą seną svajonę: jau paskirtas sklypas, kuriame iškils naujas mokyklos pastatas. Jame numatoma įrengti erdvią sporto salę, įkurti ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo grupes. Ž. Krasauskienė vylėsi, jog vis gražėjančioje mokykloje išsipildys čia besimokančių vaikų svajonės.

„Dvidešimt metų – tai pati jaunystė. Mokykla niekada nepasens, nes joje visada bus pilna vaikų“, – sveikindami susirinkusiuosius kalbėjo jaunieji šventės vedėjai Aurelija Razgūnaitė ir Juozapas Briedis.

Renginio vedėjai priminė nelengvą gimnazijos kūrimosi kelią. Eiminiškių mokykla įsteigta 1996 m. rugsėjo 2 d. Iš pradžių ji buvo pradinė mokykla, kurią lankė vos trys mokinukai. Tačiau kasmet mokyklos duris praverdavo vis daugiau vaikų, ir 1999 m. įstaiga reorganizuota į pagrindinę mokyklą, dar po penkerių metų – į vidurinę. Galiausiai prieš metus nuoširdžiai dirbančių mokytojų pastangomis jai suteiktas gimnazijos vardas.

Per du dešimtmečius į gyvenimą palydėta daug abiturientų, kai kurie jų jau sukūrė šeimas ir savo mažuosius atvedė į šią mokyklą. Apie tai, kad ši mokykla jiems tikri namai, į kuriuos atėjo dar maži, o išėjo jau suaugę, kalbėjo daugelis ją baigusiųjų. Jie negailėjo pačių gražiausių žodžių juos išugdžiusiai ir subrandinusiai mokyklai. Savo mylimai gimnazijai jie linkėjo dar ilgai girdėti mokinių juoką ir klegesį, būti žinomai ir visų mylimai: „Ši mokykla – tai mūsų tikrų tikriausi antrieji namai, kuriuose mes jautėmės saugūs, patyrėme daug meilės, rūpesčio ir šiandien, stebėdami šį renginį, vėl grįžtame prisiminimais į mums brangius laikus, kai buvome vaikai.“

Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas į šventę atvyko su gausiomis dovanomis

Šventės vedėjai mokyklą lygino su namais, vieta, kur prasideda kiekvieno žmogaus kelionė po pasaulį, kur jaunas žmogus gali jaustis saugus, gali pailsėti, prisiglausti, kai pavargsta sparnai. „Kiekvienas turime saugoti ir gerbti savo namus, nes tik taip jie išliks tikraisiais namais. Mes kaip paukščiai, kurie puoselėja savo lizdus ir, kai ateina laikas, pakylame į gyvenimo skrydį“, – kalbėjo renginio vedėjai, o vyriausieji gimnazistai mokytojams ir svečiams įteikė po rankų darbo paukštelį – santarvės, saugumo ir namų simbolį.

Buvusios mokinės Saulės Savickos atviri ir jautrūs žodžiai privertė kiekvieną susimąstyti: „Tik dabar suprantame, kokie buvome laimingi, nes kartais taip trūksta tos nuoširdžios globos, padrąsinančio žodžio, gal net švelnaus pabarimo. Todėl jaunesniems norime patarti: nepykite dėl mokytojų rūpesčio, nes tai yra meilės išraiška, neskubėkite suaugti, dar pabūkite vaikais.“

Eitminiškių gimnazijos direktorės Živilės Krasauskienės kalba, pasakyta 2016 m. rugsėjo 1 d.

Paskutinės šių metų besibaigiančios vasaros dienos išsinešė ne tik daugelio paukščių balsus, bet ir moksleivių skambų, nerūpestingą juoką, kurio buvo pilna kieme, miške, pievose ir laukuose. Man visada vaikai – tai gražiausi žemės paukščiai, turintys savo sparnus – svajones, svajones apie gyvenimą, ateitį, draugus, o mažieji – apie žaislus, knygeles, o gal ir apie pirmąją mokytoją, pirmąjį kartą ėjimą į mokyklą, pirmąją dieną joje. Žinoma, svajones visada lydi viltis. Duok, Dieve, kad mūsų vaikų, kaip ir jų tėvelių bei mokytojų, viltys padėtų išskleisti svajonių sparnus. Te gražiausios svajonės ne tik lydi, bet ir tampa realybe naujų mokslo metų, kurių pirmoji diena jau šiandien. Tad su Rugsėjo 1-aja, su švente, Mokslo ir žinių diena, mieli mokiniai, tėveliai, mokytojai ir mūsų svečiai. O jie mūsų gimnazijoje visada laukiami. Taigi šiandienos šventėje svečiuojasi: Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos kancleris Giedrius Krasauskas, prof. Vytauto Landsbergio fondo valdybos pirmininkė Gražina Landsbergienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vyriausioji specialistė Liudmila Petrauskienė, Eitminiškių Šv. Antano Paduviečio parapijos kunigas Marek Gladki, Lietuvos Respublikos Seimo nario padėjėja, „Vilnijos“ draugijos pirmininko pavaduotoja Nijolė Balčiūnienė, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas dr. Kazimieras Garšva, Lietuvos istorijos tyrinėtojas profesorius Antanas Tyla, nacionalinio Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ steigėjas, leidėjas ir vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, Karaliaus Mindaugo LIONS klubo prezidentė Aurelija Petukauskaitė, Karaliaus Mindaugo LIONS klubo narys Tadas Jakubynas.

Kaip mūsų senoliai laimino pirmąjį grūdą, beriamą į dirvą, taip ir mes visi esame šiandien tos didžiosios žinių sėjos pagerbimo šventėje, o rytoj – jau pirmoji naujų mokslo metų darbo diena. Bus jų daug, bet ir daugel kartų kasdienybę keis šventės, pati pirmoji – šiandien. Rugsėjo 1-osios skambutis pakvietė sugrįžti ne tik tuos, kurie laikinai užvėrė mokyklos duris birželio pradžioje, bet šventėje ir naujai atvykę mokiniai, ir ikimokyklinukai, ir priešmokyklinukai, ir mūsų pirmokėliai, kurie šiandien nedrąsūs, bet prabėgs greit laikas, jie čia užaugs ir po dvylikos metų išeis kaip šią mokyklą vis baigia ir baigia naujos abiturientų laidos. O jų jau vienuolika.

„Vorutos“ dovaną gimnazijai priėmė buvusi Eitminiškių gimnazijos mokinė Aneta Gribovska (kairėje) ir mokytoja Janina Rimeikienė

Direktorė Živilė Krasauskienė

Akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla

Šių metų rugsėjo 1-oji labai šventiška, kaip ir praėjusiųjų. Prieš metus mūsų mokykla tapo gimnazija, o šiemet šiai mokyklai – jau dvidešimt metų. Sunku patikėti, kai žinome visą jos istoriją. Kiek visko būta: nelengva pradžia, pirmosios klasės, pirmieji mokytojai, pirmieji vadovėliai, nuomojamos patalpos, bet atrodė, kad viskas tik laikina, nors ir buvo daug visokių sunkumų lietuviškos mokyklos kelyje – kaip mūsų, taip ir kitoms 1996 m. įkurtoms mokykloms Vilnijos krašte. Tarp jų ir mūsų Sužionių pagrindinio ugdymo skyrius, jis šiandien švenčia jubiliejinę šventę. Tačiau ta viltis, kad rytoj bus geriau, niekada neblėso ir gražiausios svajonės tapo tikrove. Šiandien šią jubiliejinę šventę švenčiame tikrai gražioje mokykloje, kurios vizija visada buvo ne tik beaugančios mokyklos bendruomenės mintyse, bet ir mūsų steigėjos Vilniaus apskrities viršininko administracijos planuose ir darbuose, įvairių rėmėjų ir geradarių paramoje. Esame nuoširdžiai dėkingi Švietimo ir mokslo ministerijai, besirūpinančiai šios mokyklos dabartimi ir ateitimi. Ne veltui sakoma, kai žmonės dirba, tai jų darbus laimina Dievas ir globoja gerasis likimas.

Dažnai žmogus, ilgiau ar trumpiau mokęsis mokykloje, ją lygina su namais. Kaip paukščiai turi lizdus, žvėreliai – urvus, taip žmonės turi namus, kurių yra įvairių. Vieni būna pirmieji, kiti antrieji ar dar ir tretieji. Žinoma, tėvų namai patys brangiausi, nes ten gimtinė, ten pastogė, ten tėvų meilė ir šiluma, iš ten ir pirmas kelias į mokyklą, kurią žmonės vadina antraisiais namais. Ir tarp jų labai daug kas artima. Mūsų gimnazijoje tai pirmiausia aplinka: mažos klasės, dideli langai, o už jų laukai, pievos ir aplinkui vainikas miškų. Net ir tie inkiliukai ant sienos primena tikruosius inkilus tėvų sodyboje. Jie yra kaip ženklas, kad juose auga maži paukščiukai, kurie greit užaugs ir vėliau išskris. O mokytojai? Mokytojai – kaip tėvai. Jie globoja, moko, ugdo, lavina, myli, kartais ir supyksta, bet neilgam, kad tik viskas būtų gerai, saugu, gražu, įdomu, vis kažkas nauja. Ir taip per metų metus lydėtų sėkmė, kuri nuvestų ir į trečiuosius namus – jau baigę visas mokyklas, turėtų darbus, į kuriuos kasryt skubėtų su meile, o iš jų – į savąsias šeimas. Tai tebūnie tokia mūsų vaikų ateities vizija. Todėl šie namai, kaip ir tėvų namai, tebūna mieli. Tegul mokykla būna ne tik mokslo žinių švyturys, bet ir šviesos, gerumo, pagarbos sau ir kitiems, meilės tėvynei ir žmonėms, gražaus darbo, sėkmės ir džiaugsmo namai, net ir tada, kaip toje liaudies patarlėje sakoma: „Namai – pragarai, bet be namų – negerai.“ Kad be jų visada būtų ilgu ir neramu, kaip žmogui neramu kažkur toli išvykus. Kad niekam ir niekada netektų gimtinės iškeisti į svetimus kraštus. Taigi geroji namų dvasia tešildo visus ir čia, ir ten – tėvų namuose.

Sakiau, kad mūsų mokyklai jau dvidešimt metų. Bet gal geriau sakyti – tik dvidešimt. Šis skaičius žmogaus gyvenime ženklina gražiausius jaunystės metus. Taigi ir mūsų mokykla dar jauna ir labai jaunatviška. Prieš dvidešimt metų joje klegėjo tik pradinukų balsai, o vėliau suskambo ir paauglių, ir vyresniųjų, nes pradinę mokyklą keitė pagrindinė, o šią vidurinė. O dabar ji puošiasi gražiausiu gimnazijos vardu, kurį visa mokyklos bendruomenė stengiasi pateisinti. Visų geros valios žmonių pastangomis joje yra jaukūs kabinetai, kuriuose gausu mokymo priemonių, ypač šiuolaikiškai įrengtas chemijos kabinetas, mokymo priemonėmis praturtintas technologijų kabinetas. Už juos dėkingi prof. Vytauto Landsbergio fondui. Už didelę paramą gimnazijai dėkingi ir kitiems fondams, jų vadovams, kurie, kaip ir anksčiau, taip ir dabar rūpinasi šiais mielais mūsų namais. Džiaugiamės gražia Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva. Jau mokykla turi sklypą, kurio vietoje iškils naujas statinys – jame bus sporto salė, ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo grupės ir kiti kabinetai. Tai graži mūsų visų svajonė. Taigi mūsų mokykla augo taip, kaip auga ir vaikai. Ir tas augimas yra gražus ir prasmingas.

Ši gimnazija brangi, reikšminga mums visiems. Tai Lietuvos mokykla, pačiame Europos vidury. Todėl belieka visiems tuo džiaugtis ir savo darbais toliau ją puošti ir turtinti. O dabar visiems linkiu daug mielų, prasmingų, laimingų dienų ir valandų. Linkiu darbingų ir džiaugsmingų naujųjų mokslo metų. Telydi sėkmė mus visus.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Tėviškės aušra

Nr. 9 (18) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. rugsėjis

Karaliaučiaus krašto mokyklos

Vaikų kūrybinė stovykla „Palikimas – 3“

Aleksas BARTNIKAS, kūrybinės stovyklos „Palikimas – 3“ projekto vadovas

Kūrybinės stovyklos dalyviai

Šventojoje (Kretingos r.) UAB Sveikatos centro „Energetikas“ bazėje vyko Karaliaučiaus krašto vaikų, besimokančių lietuvių kalbos ir etninės kultūros, trečioji kūrybinė stovykla „Palikimas“. Stovyklos pagrindinis tikslas – padėti išsaugoti Karaliaučiaus krašte tautinę kultūrą, gimtąją kalbą, palaikyti ir stiprinti ryšius su Lietuva. O stovyklautojų esminė užduotis – žinomų Lietuvos kultūros ir meno veikėjų kūrybos motyvais, vadovaujant jauniems muzikos, teatro ir meno specialistams, sukurti šiuolaikinį veikalą. Praėjusiais metais pagal Kristijono Donelaičio ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybą buvo parengti performanso formos šokio spektakliai „Gamtos ir žmogaus ratas“, „Kadujo genezė“ ir rodomi viešai.

Šį kartą stovyklos tema pasirinkta pažymint Liudviko Rėzos 240-ąsias gimimo metines. Paaugliai nuo trylikos iki šešiolikos metų susidorojo su nelengva kūrybine užduotimi – pagal Liudviko Rėzos veiklos ir kūrybos motyvus naudojant piešimo smėliu techniką ir Liudviko Rėzos rinkinio „Dainos“ aranžuotą muziką sukurti animacinį muzikinį filmą „Rėzaniumas“ (taip buvo mielai pavadintas Liudviko Rėzos lėšomis pastatytas bendrabutis su išlaikymu neturtingiems Albertinos universiteto studentams). Įvykdyti šią užduotį padėjo jauni muzikos, teatro ir dailės profesionalai: režisierius Vladimiras Bočiarovas (Maskva), kompozitorė Juta Pranulytė (Vilnius–Škotija), etnomuzikologė Emilija Vaiginytė (Vilnius), džiazo muzikantas ir kompozitorius Mantvydas Pranulis (Vilnius), kino operatorė Elena Vasiljeva (Karaliaučius), piešimo smėliu dailininkė Tatjana Leonova (Karaliaučius). Kūrybinei stovyklai vadovavo Stalupėnų (Nesterovo) lietuvių kalbos mokytoja Tatjana Rodenko.

Stovykloje svečiavosi Lietuvos Respublikos Generalinio konsulato Kaliningrade generalinis konsulas Olegas Skinderskis, UAB Sveikatos centro „Energetikas“ atstovė Rita Matulevičienė. Įspūdingai pasirodė Šiaulių miesto kultūros centro kamerinis choras „Bičiuliai“, atlikęs liaudies kūrinius, tarp jų ir harmonizuotą Liudviko Rėzos rinkinio „Dainos“ muziką. Taip pat viešėjo Vilniaus stalo teatras, pristatęs „Eglę žalčių karalienę“.

Laisvalaikiu vaikai turėjo galimybę sportuoti, lankyti baseiną, poilsiauti prie jūros, pramogauti drauge su Baltarusijos ir Mažeikių bendraamžiais. Įspūdingai buvo švenčiami stovyklautojų gimtadieniai, paremti Mažosios Lietuvos lietuvių draugijos Čikagoje.

Vyko lietuvių kalbos užsiėmimai, įvairiapusiškai buvo susipažįstama su Klaipėdos kraštu. Palangoje kultūros ir jaunimo centre vaikai susitiko su miesto savivaldybės jaunimo reikalų koordinatore Laura Grendiene. Klaipėdoje stovyklautojus laukė pažintinis pasiplaukiojimas laivu po uosto akvatoriją. Kalvystės muziejuje buvo surengtas edukacinis užsiėmimas „Pažinkime baltų papuošalus“. Jaunieji lankytojai sužinojo apie senosios juvelyrikos technologijas, baltų papuošalų įvairovę, ornamentus, jų prasmę. Praktinės užsiėmimo dalies metu jie iš žalvario žaliavos gaminosi kuršiškus papuošalus. Vaikai taip pat apsilankė Klaipėdos pilies ir gintaro muziejuje.

Stovyklos uždarymo ceremonijos metu jaunieji kūrėjai trumpai pristatė savo kūrybinį darbą – būsimojo filmo fragmentus. Didelį įspūdį padarė smėlio animacijos vaizdai, vaikų vaizdavimas gamtoje. Susirinkusiuosius nustebino filmui pritaikytos ir sukurtos pagal autentiškus tekstus Mažosios Lietuvos dainų melodijos. Dainavimą ir muziką atliko stovyklos dalyviai. Suteikė gerų emocijų ir sukurtas apie stovyklos kasdienybę skaidrių šou.

Visiems kūrybinės stovyklos projekto vykdytojams buvo įteikti lietuvių kalbos mokytojų asociacijos ir UAB Sveikatos centro „Energetikas“ sertifikatai. O filmo „Rėzaniumas“ pristatymas numatomas šių metų rudenį Juodkrantėje, Klaipėdoje, Karaliaučiuje ir Vilniuje.

Stovyklą vainikavo prie senosios šventvietės – žemaičių alkos – uždegtas laužas. Sekant senovės baltų tradicija iškilmių kaltininkai mesdami į laužą gintaro dulkes mintyse linkėjo ko nors gero ir išsakė slaptus norus.

Rengdami kūrybinės stovyklos programą, jos organizatoriai įsidėmėjo Liudviko Rėzos žodžius: „Kas iš šaltos kasdienybės yra iškopęs į šią dvasingumo sritį, to jau nebaugina laiko našta ir žemiškosios kančios.“ Padėti vaikui per kūrybą pakilti kasdienybės virš – tai ir yra kūrybinės stovyklos vizija.

Pagrindinis stovyklos projekto rėmėjas – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Taip pat už suteiktą pagalbą esame dėkingi UAB Sveikatos centrui „Energetikas“ ir Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijos fondui.

Rytų Lietuvos mokyklos

Mokykliniai autobusiukai

Domantas ALIŠAUSKAS, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos mokinių tarybos pirmininkas

Geltonasis autobusiukas – Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijai. Nuotrauka su LR Prezidente Dalia Grybauskaite

Šių metų rugpjūčio 31-oji daugybei Lietuvos mokyklų, taip pat ir Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijai, buvo išties džiugi ir įsimintina. Iš pačios Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės gavome naują mokyklinį autobusiuką!

Nuo pat ryto Simono Daukanto aikštėje prie prezidentūros tvarkingai rikiavosi naujutėlaičiai, modernūs geltoni mokykliniai autobusiukai. Šalia šurmuliavo laimingi, džiaugsmu nesitveriantys mokiniai bei mokytojai. Geltoni autobusai, papuošti tokios pat spalvos balionais, buvo perduoti dvidešimt dviem savivaldybėms. Ceremonijoje dalyvavo kai kurių rajonų merai, mokyklų direktoriai ir nemažai vaikų. Tarp tų laimingųjų buvome ir mes, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos mokiniai, bei Šalčininkų rajono Turgelių „Aistuvos“ gimnazija. Jai teko jubiliejinis – 800-asis – autobusas.

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė šiemet įteikė net aštuoniasdešimt du naujus „Volkswagen Crafter“ autobusiukus, kurie padės atokiau nuo mokyklų gyvenantiems mokiniams atvykti į mokyklą, važiuoti į varžybas, konkursus bei ekskursijas, kur vaikai patirs ir sužinos daug įdomių ir naudingų dalykų.

Džiugu yra ir tai, kad visuose savivaldybėms perduotuose mokykliniuose autobusuose įrengti vokiški alkoblokai. Prieš užvesdamas variklį, vairuotojas turi pasitikrinti blaivumą transporto priemonėje sumontuotu alkoholio tikrintuvu. Nuo šiol mes tikrai saugiai ir ramiai galėsime pasiekti mokyklą, o per ekskursijas aplankyti daugiau kultūros objektų.

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos tarybos nuotr.

Rugsėjo 1-oji Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje

Prof. Vytautas Landsbergis Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje

Atkelta iš 1 p.

Kai į kiemą sugužėjo svarbiausi – patys vyriausi ir patys mažiausi – mokiniai, iškilmingą kalbą pasakė gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius. Buvo pakelta Lietuvos vėliava ir sugiedotas himnas. Mus pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo narys Andrius Kubilius ir Šalčininkų šaulių 11-osios kuopos vadas Eimantas Tamulynas. Didžiuojamės, kad mokykloje apsilankė tokie garbingi svečiai.

Po svečių kalbų buvo įteikti pasai pirmokėliams. Buvo labai smagu žiūrėti, kaip skambant muzikai pirmokai eina atsiimti savo pirmojo dokumento. Jie buvo gana drąsūs ir neišsigando net deklamuodami eilėraštukus apie rudenį ir mokyklą.

Po šių svarbių ir mielų ceremonijų savo žodį tarė buvęs Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis. Jis palinkėjo mums gerų, turiningų bei įdomių naujų mokslo metų ir su mokytojais bei abiturientais išlydėjo pirmaklasius į mokyklos sodą, kur vaikai, tęsdami gražią gimnazijos tradiciją, pasodino vyšnaitę. Vyresni mokiniai išskubėjo į pirmąją pamoką. Klasių auklėtojai ir mokytojai džiugiai pradėjo mokslo metus, nustebino savo idėjomis, kvietė vaikus pasidalyti vasaros prisiminimais, papasakojo apie laukiančias naujoves. Susitikę su pasiilgtais draugais bei mokytojais, pabuvę gimnazijoje, visi išsiskirstėme dar pailsėti prieš rimtus darbus.

Štai taip linksmai ir įdomiai praėjo mūsų Rugsėjo 1-oji. Tikiuosi, kad ir šie mokslo metai bus tokie linksmi ir įdomūs.

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos tarybos nuotr.

Tėviškės aušra

Nr. 9 (18) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. rugsėjis

Rytų Lietuvos mokyklos

Turgelių „Aistuvos“ gimnazija pasitiko naujus mokslo metus

Inesa JANČIORAITĖ-TICHOMIROVA, Šalčininkų r. Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos pradinių klasių mokytoja metodininkė

Direktorė Aušra Voverienė įteikė pirmokams „Lietuvos pirmoko pasus“

Muzikos mokytoja Diana Juškevičienė su V klasės mokine Liveta Kovger atliko dainą „Viešpaties lelija“

Rudeniška, tačiau saulėtą rytą mokiniai, mokytojai ir tėveliai rinkosi į Šalčininkų r. Turgelių „Aistuvos“ gimnaziją. Gimnazijos bendruomenė dalyvavo Rugsėjo 1-osios šventės minėjime ir šv. Mišiose Turgelių Šv. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje.

Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos kieme iškilminga eisena IVG klasės mokiniai lydėjo mažuosius pirmokus į naują gyvenimo ir žinių kelią, didelės atsakomybės, įvairių rūpesčių bei užduočių kupiną pradžią. Sugiedoję Lietuvos Respublikos ir gimnazijos himnus, šiltais plojimais gimnazistai ir mokytojai pasveikino vieni kitus. Sėkmės ir ištvermės naujais mokslo metais linkėjo gimnazijos direktorė Aušra Voverienė bei gimnazijos svečiai: Lietuvos šaulių sąjungos Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės vado pavaduotoja Renata Šmailienė, Lietuvos šaulių sąjungos Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės Geležinio Vilko kuopos vadas Andrius Šmailis, moterų klubo „Zonta“ narė Jurgita Beinorienė, „Vilnijos“ draugijos Kauno skyriaus narys Alfonsas Petrukevičius, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos pirmininko pavaduotoja Aušra Jurevičiūtė, Vilniaus rajono Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjungos atstovas Robert Duchnevič, Turgelių seniūnas Voicech Jurgelevič, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patarėjas Sergejus Tichomirovas.

Po šventės mokyklos kiemelyje visa gimnazijos bendruomenė, nešina Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos vėliava, keliavo į bažnyčią bendrai maldai.

Jurgitos Seržantaitės nuotr.

Tarptautinė kalbų stovykla Vepriuose

Daiva VAIŠVILIENĖ, Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos mokytoja metodininkė,
Jelena PIRAGIENĖ, Ukmergės Senamiesčio pagrindinės mokyklos vyr. mokytoja

Ukmergės rajono savivaldybės švietimo ir sporto skyriaus bei švietimo centro iniciatyva liepos 24–rugpjūčio 1 d. Veprių laisvalaikio užimtumo ir turizmo filiale vyko tarptautinė stovykla „Kalbos – durys į pasaulį“, tai Ukmergės rajono savivaldybės ir partnerių finansuotas projektas. Bendra veikla, noras patobulinti anglų kalbą, geriau pažinti šalių tradicijas ir užmegzti draugystę subūrė miestų partnerių Kamenec Podolsko (Ukraina), Miulhauseno (Vokietija), Tarnovo Podgorno (Lenkija), Livanų (Latvija) ir Ukmergės jaunimą. Lietuvaičių grupę sudarė Ukmergės Dukstynos pagrindinės mokyklos ir Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos komandos, laimėjusios pirmąsias vietas savo amžiaus grupėse rajono užsienio kalbų konkurse „Kalbos atveria duris į pasaulį“. Šio konkurso iniciatorius, globėjas bei rėmėjas – Ukmergės rajono Garbės pilietis Vygaudas Ušackas.

Ši stovykla išsiskyrė veiklų įvairove ir buvo orientuota į kalbinių bei bendravimo įgūdžių tobulinimą, geresnį vieni kitų pažinimą bei tolerancijos ugdymą. Be pagrindinės bendravimo kalbos – anglų k., vaikai kiekvieną dieną mokėsi frazių ir žodžių lietuvių, latvių, lenkų, ukrainiečių bei vokiečių kalbomis, įdomiai ir kūrybingai pristatė savo šalis, mokėsi tradicinių šokių bei žaidimų.

Stovyklos organizatoriai siekė svečius supažindinti su Lietuva ir parodyti kuo daugiau įdomesnių šalies vietų bei objektų – aplankėme gamtos, istorijos, literatūros bei mitologijos paminklus Anykščiuose, nė vienas neliko abejingas Vilniaus magiškam grožiui, senamiesčio aurai ir šiuolaikiniam menui Europos parke, visi gėrėjosi unikaliu Veprių gamtos lobynu, istorija ir vietinių gyventojų nuoširdumu.

Pozityvios energijos užtaisą visai dienai padovanojo „Garsiukų“ vadovės Vilma Virbalienė ir Vaida Žiedelienė netradicinio muzikavimo, pamokėlių metu, mėgavomės Haroldo Liumparo atliekamais gerai žinomais roko klasikos kūriniais. Laukdami olimpinių žaidynių Rio de Žaneire, negalėjome atsispirti norui pajausti sporto varžybų karštinę. Mažąją olimpiadą pradėjome tradiciniu ritualu: ugnies įžiebimu, sportininkų priesaika bei vėliavos pakėlimu. Stovyklautojai išbandė save varžydamiesi estafetėse, „Protų mūšyje“, žaisdami krepšinį, stalo tenisą, biliardą, tinklinį, atlikdami užduotis.

Pasveikinti tarptautinės stovyklos dalyvių, pasidomėti jų veikla atvyko Ukmergės rajono savivaldybės Švietimo ir sporto skyriaus vedėja Dalia Steponavičienė, vyr. specialistė Inga Krikštaponienė bei švietimo centro direktorius Darius Danielius. Kūrybingai, aktyviai ir įdomiai bendradarbiaudami su kitų šalių vadovais, stovyklos veiklas organizavo Dukstynos pagrindinės mokyklos mokytojai Edita Komarovienė ir Erikas Liumparas, savanorė Jonė Palaimaitė. Veiklas koordinavo Antano Smetonos gimnazijos mokytoja Daiva Vaišvilienė ir Senamiesčio pagrindinės mokyklos mokytoja Jelena Piragienė.

„Stovykla sujungė penkių tautų širdis per šokius, dainas, pajuokavimus, įdomius pokalbius bei nuotykius. Tikrai tikime, kad dabar, išgirdus tariant „Latvija, Lietuva, Lenkija, Vokietija ir Ukraina“, malonūs prisiminimai apie stovyklą nušvies mūsų veidus ir sušildys širdis.“ – sakė Zane Puga iš Latvijos.

Stovyklos dalyviai

Atidarytas Avižienių ikimokyklinio ugdymo skyrius

Avižienių ikimokyklinio ugdymo skyriaus atidarymo juostą kerpa (iš kairės) LR švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrėnienė, kancleris Tomas Daukantas, gimnazijos direktorė Lina Miliuvienė
Virginijos Balčiuvienės nuotr.

2016 m. rugpjūčio 24 d. buvo atidarytas Riešės gimnazijos Avižienių ikimokyklinio ugdymo skyrius. Iškilmingame naujo darželio, kurio taip laukė Avižienių kaime ir aplinkinėse vietovėse gyvenančios jaunos šeimos, atidaryme dalyvavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrėnienė, Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Tomas Daukantas, vyresnioji specialistė Jolita Kutkaitytė, pastatą renovavę architektai, kiti garbingi svečiai ir, žinoma, darželio atidarymo labiausiai laukę tėvai ir vaikučiai. Tad gimnazijos direktorės Linos Miliuvienės ir garbingų svečių sveikinimo kalbas bei iškilmingą juostelės kirpimą palydėjo jų smagūs plojimai.

Neseniai susikūrusią bendruomenę bei naująjį Avižienių ikimokyklinio ugdymo skyrių šventino ir visus malda palaimino Vilniaus Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios (Kalvarijų) kunigas.

Visi susirinkusieji nekantravo kuo greičiau patekti į vidų. Ministrė kartu su šventėje dalyvavusiais tėvais ir jų vaikais apžiūrėjo modernias ugdomąsias, poilsio ir edukacines erdves, kuriose būsimieji ugdytiniai dar ilgai žaidė ir bendravo su naujais draugais. Šios erdvės įrengtos Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos renovuotose Avižienių kaime esančiose patalpose.

Nuo 2012 m. Riešės gimnazijoje buvo pradėta vykdyti ikimokyklinio ugdymo programa. Buvo įsteigtas Bukiškių pradinio ugdymo skyrius, kuriame jau veikia keturios ikimokyklinio ugdymo grupės, Bendorėlių ikimokyklinio ugdymo skyrius, kuriame veikia dvi ikimokyklinio ugdymo grupės. Avižienių ikimokyklinio ugdymo skyriuje bus formuojamos trys ikimokyklinio ugdymo grupės, kuriose bus ugdoma apie penkiasdešimt vaikų.

Vilniaus r. Riešės gimnazijos bendruomenė ir apylinkių gyventojai džiaugiasi, kad dar daugiau vaikučių galės lankyti ikimokyklinio ugdymo grupes.

Lina MILIUVIENĖ,
Vilniaus r. Riešės gimnazijos direktorė,
Virginija BALČIUVIENĖ,
Vilniaus r. Riešės gimnazijos
Priešmokyklinį ir ikimokyklinį ugdymą
organizuojančio skyriaus vedėja

Lietuvos bažnyčios istorija

Lietuvos paribio kultūros sargas kun. M. Savickas

Dalia SAVICKAITĖ, Ignalina

Dauguma vykstančiųjų iš Vilniaus į Ignaliną pravažiuoja nuorodą į Ceikinius. Šis Lietuvos kampas ne ką mažiau vaizdingas nei Aukštaitijos nacionalinio parko kalvynai. Šiandien sunku įsivaizduoti, kad anksčiau – prieš kokius 70 tūkst. metų visa ši teritorija buvo jūros dugnas. Nutirpęs ledynas 2 km už Ceikinių paliko penktą pagal aukštį (288,9 m) Lietuvos kalvą – Nevaišius (Aukštojo kalva – 293,8 m, Ladakalnis – 175 m). Aukščiausiomis keteromis pravingiuoja Nemuno ir Dauguvos upių takoskyra. Ateina ji pro Ceikinius nuo Švenčionių, nusitęsia Daugėliškio, vėliau Zarasų pusėn. Šio krašto aukštumos – aukštupių žemė. Prof. Č. Kudaba Ceikinius vadino kalnų kaimeliu ir labai įspūdingai pasakodavo apie įstabų kaimo aidą, informuojantį kas, ką kokiame kaimo kampe veikia, kokias dainas dainuoja... Nuo senovės prekybinis ir karinis kelias, jungęs Vakarų ir Centrinę Europą su Rytų Europa, ėjo per Vilnių, Pabradę, pro karališkąjį Mindaugų dvarą Švenčionyse, Vidžius, Drūkšių pilį, Daugpilį į Rygą. Šį kelią rusų kronikos minėjo jau XI–XIII a. aprašydamos lietuvių ir slavų kovas. Pietrytinė Ignalinos rajono pusė papuolė į aktyvaus judėjimo zoną, todėl joje jau buvo daug dvarų, nes vietovę raižė keliai.

Kai kaimuose mažėja kultūros įstaigų, šiandienos krašto metraštininkais, paveldo saugotojais, bendruomenių telkėjais, žinių perteikėjais vėl tampa patriotiškai nusiteikę kunigai. Nors šiuose kraštuose pirmiausia kūrėsi evangelikų reformatų bažnyčios, dabar tai – katalikų parapijos. Ceikinių ir Mielagėnų parapijų tikinčiuosius maldai kviečia kun. Marijonas Savickas. Jo rūpesčiu buvo gražiai suremontuota Ceikinių bažnyčia, gražiai tvarkomas Ceikinių bažnyčios šventoriuje palaidoto Helsinkio grupės nario kun. Karolio Garucko (1908–1979 m.) kapas. Kun. M. Savicko gerbiamas kolega aktyviai gynė bažnyčios ir žmogaus teises, pasisakė už blaivybę, kategoriškai atsisakė dalyvauti tarybų valdžios rinkimuose, su kolegomis rašė raštus dėl kunigų ir tikinčiųjų persekiojimo, tarybmečiu aktyviai gynė žmogaus teises ir įspėjo, kad į užsienio informacinę erdvę patenka perdėm optimistiška nuomonė apie tikėjimo laisvę tuometinėje Lietuvoje. Kunigas po mirties apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžiumi. Tame šventoriuje ir tėvo Stanislovo bendrakursio, tremtinio kun. Kazimiero Vaičionio, sakiusio, kad žmogus negali padaryti tiek, kad Dievas negalėtų atleisti, kapas. Šalia ir vieno iš didžiųjų Lietuvos dainininkų Kipro Petrausko, kurio tėvas vargonininkavo Ceikinių bažnyčioje (brolis Mikas gimė Palūšėje), gimtinė. Pavasarį Ceikiniai patyrė netektį – sudegė bažnyčia. Beveik mėnesį jos likimas buvo neaiškus, nes Lietuvos bažnytinė vyriausybė atsisakė ją atstatyti. Buvo pradėti rinkti parašai atstatymo leidimui gauti. Kun. M. Savickas ėmėsi titaniškų žygių ir po ilgų ir audringų derybų katalikų bažnyčios Lietuvoje vadovybė vis tik leido atstatyti buvusį liaudies meno paminklą. Darbai sparčiai juda į priekį, žmonės iš paskutiniųjų aukoja atstatymo darbams.

Kun. Marijonas Savickas

Ir tai ne viskas apie Ceikinius. Garbusis kun. Marijonas Savickas pasakojo, kad pastaraisiais metais remontuodami dabar jau sudegusią bažnyčią, darbininkai po altoriumi rado lobį. Manoma, kad tai sukilėlių palikimas, nes ją tvarkant tarp vargonų buvo rasta patalpa, kurioje, pasak jo, buvo slepiami sukilėliai. Senesniais laikais bažnyčioje vyko ir bajorų seimelio sueigos. Komunikabilusis kun. M. Savickas apie paveldą gali pasakoti ir pasakoja daug. Tai – unikalus žmogus, kurio rankomis, tiesiogine ta žodžio prasme, gaivinamas šis rajono paribys. Turbūt reikia džiaugtis tuo, kad mums likimas dovanojo tokias pat pavardes ir panašų stotą, todėl daugelis linkę galvoti, kad šį žmogų liaupsinu giminystės ryšio vedina. Kaip bebūtų gaila, bet tas atitikimas – tik atsitiktinė likimo išdaiga, vis tik malonu, kai gerą humoro jausmą turintis kun. M. Savickas pavadina pussesere... Pamenu tuos laikus, kuomet jis, kaip vienas jauniausių rajono kunigų, lankydavo mano buvusioje darbovietėje – Palūšėje – kunigavusį Adalbertą Ulicką, pagelbėdavo jam vykstant į dideles bažnyčios šventes, kartu leisdavo laisvalaikį. Garbus senasis kunigas, jaunasis pagalbininkas, jų draugai, pakvietę mane šiai oriai kompanijai surengti ekskursiją po nacionalinį parką, labai džiaugėsi kartu dalyvavusiu kun. M. Savicku, vadino jį Mariuku, kalbėjo, kad patikės jam savo senatvę... Tuokart, kopdami į piliakalnius, senieji kunigai atsirėmė į jo tvirtą petį. Atviros širdies kunigas – žmogus – yra malonus savo luomo žmonėms, su šypsena pasitinka visus, apsilankančius jo tarnystės vietose: Ceikiniuose ir Mielagėnuose. Jis pats jau tapo puikiu gidu, mielai pasakoja apie šias ir kitas savo tarnystės vietas: stebuklingąjį šaltinį jo pastangomis suremontuotoje Paringio bažnytėlėje, vargus tvarkant Smalvų maldos namus. Anykštėnai didžiuodamiesi kun. M. Savicką laiko savo kraštiečiu. Šioje poetiškoje žemėje jis gimė 1950 m. Negalėdamas iškart įstoti į Kauno kunigų seminariją 1968–1970 m. dirbo miško kirtėju, laiškanešiu, kol buvo pašauktas atlikti privalomąją karinę tarnybą sovietinėje kariuomenėje. 1970–1972 m. jis tarnavo kariniuose daliniuose Glazgove (Irkutsko sritis, Rusija) ir netoli Prževalsko Kirgizijoje, kur likvidavo žemės drebėjimo pasekmes.

Kunigas aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime. Mielagėnų bažnyčioje saugoma Mielagėnų vėliava su herbu. Mielagėnų herbas – iksas, arba susikirtimas, simbolizuojantis čia ėjusių svarbių prekybinių kelių sankirtą. Mielagėnai minimi jau XVII a. pabaigoje. Dokumentai rodo, kad Paliesiaus, Mielagėnų ir Krikonių dvarų savininkai buvo Livonijos taurininkai Justina ir Kazimieras Kublickai. Būtent jie ir prisidėjo prie to, jog Mielagėnai buvo viena dvasiškai bei materialiai turtingiausių gyvenviečių. Jų dėka Mielagėnai įgijo miestelio statusą, jų prašymu LDK kunigaikštis Stanislovas Augustas 1768 m. rugpjūčio 13 d. suteikė privilegiją Mielagėnuose rengti savaitinius turgus ir tris metinius prekymečius. Tai ne tik kėlė Mielagėnų, jų savininkų autoritetą, bet ir turėjo daug įtakos ekonominiam gyvenimui. Bažnyčia buvo gausiai apdovanota ir nuolat remiama. Dabartinė bažnyčia buvo pradėta statyti 1779 m. J. Kublicko lėšomis. Pačios parapijos dydis ilgus gyvavimo šimtmečius beveik nesikeitė. Ši bažnyčia nepatyrė nei gaisrų, nei sugriovimų. Joje kunigavo daug iškilių kunigų, išsiskiria 1925–1939 m. kunigavęs šviesuolis Karolis Gumbaragis. Jis 1926 m. įkūrė Mielagėnuose Šv. Kazimiero draugijos skyrių, platino lietuvišką spaudą, buvo persekiotas Lenkijos administracijos, o bolševikų ištremtas į Sibirą. Kun. M. Savickas, pernai minėjęs kunigystės jubiliejų, į Mielagėnus buvo paskirtas 1983 m. Šiuo metu jis yra dvidešimtasis ir ilgiausiai iš Mielagėnų bažnyčioje kunigavusių – net trisdešimt trejus metus. Labiausiai kunigas džiaugiasi, kad parapijos žmonės – religingi. Net aštuoni parapijiečių vaikai tapo kunigais. Du iš jų kunigystę pasirinko jau jam vadovaujant parapijai. Dekanas Vidas Smagurauskas net tapo jo „viršininku" Ignalinoje...

Tik atvykę į Mielagėnus suprasite, kodėl kun. M. Savicko veikla išskirtinė: toks įspūdis, kad bažnyčia – dar vadinama mažąja Katedra – ir ją supantys pastatai yra lyg atskiras kaimo „mikrorajonas", lyg gabalėlis kaimo, apšviesto galingais prožektoriais. Jus pasitiks kažkokia šviesa, kurią galima mistifikuoti ir vadinti dvasios namų šviesa, bet, greičiausiai, tai – šviesiai ir šviežiai dažytų pastatų skleidžiamas gaivumo pojūtis. Bažnyčią supanti klebonija, parapiniais senelių namais paverstas apleistas darželio pastatas, gautas kaip kompensacija už nacionalizuotus bažnyčios statinius... Visa tai atsirado kun. M. Savicko rūpesčiu su rėmėjų iš Vokietijos miesto Klopenburgo pagalba. Jo prašymu lėšų skyrė ir rajono savivaldybė, bet kažkas turėjo pradėti planuoti, prašyti, veikti. Kun. M. Savicko mintis, matyt, tikrai materiali, nes visi jo sumanymai virsta realybe, 2008 m. už savo darbus yra tapęs Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos konkurso „Lietuvos kaimo spindulys" nominacijos „Išradingas kaimo aplinkos gražintojas" laureatu. Už indėlį ugdant moralinį, dvasinį ir tautinį Ignalinos rajono bendruomenės sąmoningumą, ilgametę veiklą socialinės paramos ir labdaros, aplinkos tvarkymo, kultūros ir meno puoselėjimo srityse 2005 m. jam suteiktas Ignalinos rajono garbės piliečio vardas, 2015 m. buvo apdovanotas Kultūros ministerijos garbės ženklu „Nešk savo šviesą ir tikėk".

Nesu girdėjusi, kad jis kam neatvertų Mielagėnų bažnyčios durų ir neleistų pasigėrėti joje saugomais Vincento Smakausko tapybos ir skulptūros darbais, įstabiai drožinėta neobarokine sakykla su horeljefais ir dviejų angeliukų skulptūromis, skulptoriaus Labanauskio stulbinančiomis neogotikinėmis meniškai drožtinėmis vidinėmis durimis (1853), J. Fražė darbo metaliniu barokiniu ornamentuotu tabernakuliu. Kunigas besidomintiems visada maloniai papasakoja parapijos ir bažnyčios, neatsiejamai susijusios su miesteliu ir netolimo Paliesiaus dvaru, istoriją, pristato V. Smakausko gyvenimo ir kūrybos istoriją. V. Smakauskas – vienas ryškiausių Vilniaus meno mokyklų atstovų. Jis išsiskyrė aukšta intelektine kultūra bei kūrybiniu visapusiškumu. Vienodai tobulai kūrė tapybos, skulptūros, grafikos darbus, analizavo dailės teoriją. Netolimo Krikonių dvaro dvarininkaitės E. Kublickaitės vyras V. Smakauskas pats buvo 1797 m. gimęs Vilniuje (mirė – 1876). Dirbdamas provincijoje turėjo galimybę stebėti kaimo žmonių gyvenimą. Šiandien atrodo paradoksalu, bet jis paveiksle „Žydų vestuvės" pirmasis Lietuvoje nutapė cimbolus, o mūsų amžiuje Mielagėnų parapijos muzikantas J. Lechovickas visoje Lietuvoje garsėja kaip ypatingos grojimo manieros cimbolininkas... Mielagėnų bažnyčią puošia jo tapyti didingi paveikslai „Šv. Matas Evangelistas", „Šv. Morkus Evangelistas", „Šv. Lukas Evangelistas", „Šv. Jonas evangelistas", didįjį altorių puošia jo paveikslas „Šv. Jonas Krikštytojas", presbiterijoje – „Jėzus Kristus Nukryžiuotasis". 1838 m. jis sukūrė portiką puošiančias didingas Šv. Petro ir Šv. Povilo stiuko skulptūras, o presbiterijoje – Kublickų biustus bei paminklinę lentą. Kun. M. Savicko rūpesčiu V. Smakausko paveikslus restauravo puikūs restauratoriai iš Sankt Peterburgo – V. Korbanas ir V. Nikiforovas (net vėliau priėmęs katalikybę).

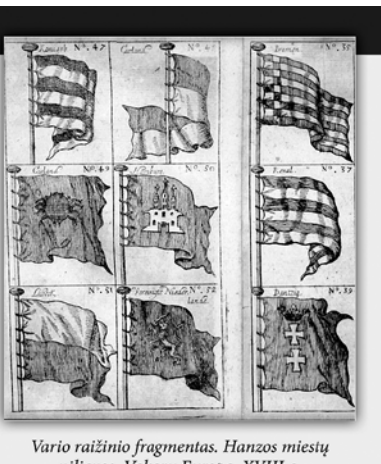
Nesibaigiančių rūpesčių rate kun. Marijonas Savickas randa laiko kiekvienam atvykusiam. O jo durys retai užsidaro: čia ir parapijiečiai, ir vietos bei respublikos politikai su savo priešrinkiminiais pažadais, ir šeimos šventes švęsti susiruošę, ir bėdos prispausti, ir menotyrininkai, ir žurnalistai, ir turiningų vasaros įspūdžių beieškantys, o pastaruoju metu ir į gretimo Paliesiaus dvaro muzikinius renginius bevykstantys... Dažnam atvykstančiam jis nepatingi varpais paskambinti, o išvažiuojant peržegnoja... Ir nors būsite ne iš šios parapijos, pasijusite pakylėti dangaus link. Tai gero, jautraus, atidaus kun. Marijono Savicko nuopelnas.

Muziejus laikraštyje Nr. 25 (442)

Vario raižinys. Hanzos miestų vėliavos

Hanza – tai buvusi Šiaurės Vokietijos, Prūsijos ir Livonijos miestų prekybinė ir politinė sąjunga, viduramžiais išlaikiusi savo įtaką Baltijos regionui. Hanzos pavadinimą galima kildinti iš žodžio „Hanse", šnekamojoje vokiečių kalboje reiškiančio „grupė" arba „būrys". Nėra tikslios Hanzos sąjungos įkūrimo datos. Jos pamatai buvo sukurti dar XII amžiuje. Šią sąjungą sudarė iki 200 miestų (daugiausia Vokietijos) iš dešimties valstybių. XIII a. įvykus savotiškai komercinei revoliucijai, pasikeitė užsienio prekybos struktūra. Pagrindinis vaidmuo teko Liubekui. 1356 m. mieste įvyko pirmoji Hanzos diena – *Hansetag*, surengta, norint aptarti prekybos sankcijų skyrimą Flandrijai. Hanzos sąjungos miestai – nariai privalėjo turėti įgaliojimus vykdyti tam tikrus įsipareigojimus ir patvirtinti, kad miestas neįtrauks Hanzos į jokius konfliktus.

Hanzos miestai – Dancigas, Karaliaučius, Ryga palaikė glaudžius ryšius su Lietuva. Hanzos atstovai kontroliavo užsienio pirklius, tarpininkavo tarp Hanzos ir vietinių prekeivių. Iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Hanzos pirkliai veždavo odas, kailius, vašką, linus, kanapes, medų, miško medžiagą, javus. Hanzos prekybos keliais į LDK buvo gabenama Reino ir Prancūzijos vynas, Anglijos ir Flandrijos gelumbė, Flandrijos ir Pareinės geležies dirbiniai. Hanzos prekybos monopolis varžė LDK pirklių veiklą. Norėdamas sumažinti sąjungos įtaką Vytautas

Vario raižinio fragmentas. Hanzos miestų vėliavos. Vakarų Europa, XVIII a. O. Ševeliovo nuotr.

Didysis kvietė į LDK Genujos, totorių pirklius, bet šie Hanzos konkurencijos neįveikė.

Nors nė vienas to meto Lietuvos miestas nebuvo šios sąjungos narys, hanziečių veikla Lietuvoje ypač suklestėjo XV a. viduryje, kai 1445 m. Kaune, buvo įkurta Hanzos pirklių kontora (faktorija), kuri ilgai buvo svarbiausia bazė bei prekybinio tranzito punktas Lietuvoje.

Žygimanto Augusto laikais (1563–1579) į Hanzos prekybos tinklą įsitraukė Šiaurės ir Vakarų Lietuvos žemės. Prekybiniai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pirklių kontaktai su Hanzos miestų pirkliais buvo aktyvūs. Didesnės ekonominės reikšmės Lietuvai turėjo jos prekybiniai santykiai su Karaliaučiumi ir Gdansku. Pastarojo miesto pirkliai vykdė Lietuvoje aktyvią prekybą, XVI a. imtasi masinio miško ir jo produktų išvežimo Nemuno bei Jūros upėmis. Istoriko Z. Kiaupos teigimu, nors menkstant pačios Hanzos įtakai Europoje, Kauno ryšiai su šia organizacija neišblėso iki 1669 m. įvykusio paskutinio Hanzos suvažiavimo.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomas Vakarų Europos XVIII a. nežinomo autoriaus sukurtas vario raižinys, kurio dydis 145 x 755 mm. Jame pavaizduotos 44 vėliavos (daugiausiai Hanzos sąjungos miestų, tarp jų – Karaliaučiaus, Rygos, Dancigo ir kitų).

Dėl ilgai egzistavusios sąjungos, taip pat dėl plačiai išsidėsčiusių miestų, Hanzos sąjunga bei jos istorija yra išties vertingas lobynas besidomintiems to meto vietos papročiais ir socialiniais aspektais.

Istorijos skyriaus vedėja
Alvyga Zmejevskienė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno" ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

„Vorutos“ interviu

A. Borusevičiūtė: „Vis atrandu kažką naujo“

Komforto zonoje Lietuvoje gyvenusi tuometinė Lietuvos radijo ir televizijos laidos „Labas rytas“ redaktorė bei žurnalistė Asta Borusevičiūtė vieną gražią dieną išvyko į Vokietiją. Ten atvykti ji buvo pakviesta bendraminčių iš Maltos ordino pagalbos tarnybos, kurios veikloje ji aktyviai dalyvavo. Jau šešerius metus sėkmingai Hamburge gyvenanti ir dirbanti aktyvistė ne tik tęsia savo profesinę veiklą ir vadovauja Hamburge įsikūrusiai lietuviškai mokyklai „Abėcėlė“, bet ir moko visus norinčius išmokti lietuvių kalbos. Ją kalbiname apie staigius likimo posūkius, gyvenimo Vokietijoje subtilybes ir profesinius pasiekimus.

Asta, jau šešerius metus gyvenate viename didžiausių Europos uostamiesčių, Hamburge. Kodėl tavo lietuviškasis laivas nuplaukė ir prisišvartavo Vakaruose?

Aš sakyčiau, kad staigmenoms reikia būti visada pasirengus. Tai ugdo lankstumą ir gyvenimui dovanoja naujų iššūkių. Taip nutiko ir man. Tiesą sakant, ši staigmena man tik dar kartą įrodė, kad svajonės tikrai pildosi. Norėjau visada save išbandyti užsienyje, tačiau nenorėjau išvažiuoti tik tam, kad išvažiuočiau. Tyliai sau svajojau, jei išvažiuosiu, tai tik tada, kai turėsiu darbo pasiūlymą savo profesinėje srityje. Kadangi dirbau žurnaliste, supratau, kad svajonei išsipildyti šansų nėra.

Tačiau vieną dieną kaip iš giedro dangaus Hamburgo maltiečiai man sako: „Asta, mums tavęs reikia, atvažiuok.“ Žinoma, vokiečiai pažinojo mane, nes aš buvau aktyvi savanorė Vilniaus Maltos ordino pagalbos tarnyboje, vadovavau jauniesiems maltiečiams ir globodavau vokiečius maltiečius, kai šie lankydavosi Lietuvoje. Kadangi vokiečių kalba buvo mano pagrindinė užsienio kalba mokykloje (mokiausi Naujosios Akmenės Ramučių vidurinėje mokykloje, dabar – gimnazija), jos mokytis man jau nebereikėjo. Beliko tik priimti iššūkį dirbti viešųjų ryšių skyriuje, atsisveikinti su savąja komforto zona ir susikrauti lagaminus.

Užsieniečius lietuviškai kalbėti mokanti žurnalistė Asta Borusevičiūtė

Pagal specialybę, kurią įgijote Lietuvoje, esate žurnalistė. Kaip pavyksta palaikyti savo profesinę kryptį išvykus į užsienį? Gal rašote straipsnius jau ir vokiečių kalba?

Nors neturiu problemų bendraudama vokiečių kalba, vis dėlto tobuliausio šios kalbos mokėjimo lygio, manau, man nebepavyks pasiekti. Gali būti, kad aš nesu pakankamai gabi kalboms, o gal atvažiavau jau tokio amžiaus (būdama beveik trisdešimties), kai kalbą jau per vėlu tobulai įvaldyti. Taip laisvai kaip kalbėdama lietuviškai nesijaučiu, todėl žurnaliste čia netapsiu. Bet žurnalistikos neapaleidau. Šiuo metu rašau dienraščiui „Lietuvos rytas“, o atradimais dalijuosi savo tinklaraštyje „Atrasti Vokietiją“.

Kiek žinau, vienas iš Jūsų tikslų Hamburge – vaikų ugdymas, esate lietuviškos mokyklėlės „Abėcėlė“ vadovė. Kaip sekasi? Kokie Jūsų ir vaikų pasiekimai?

Dirbti su vaikais man visada labai patiko. Kai atvykau į Hamburgą, iškart susiradau lietuvių bendruomenę, o kai sužinojau, kad tuometinė Hamburgo lituanistinės mokyklos vadovė Salomėja ieško kolegės, nedvejodama prisijungiau. Prieš trejus metus ji man perdavė pagrindinę mokyklos atsakomybę.

Mūsų šeštadieninė mokyklėlė yra labiau laisvalaikio mokykla, kurioje svarbiau bendrauti lietuviškai, pažinti lietuvišką abėcėlę, mūsų tradicijas, dainas ar šokius, nei mokytis gramatikos subtilybių. Nėra lengva išlaikyti vaikų motyvaciją dar ir šeštadieniais eiti į mokyklą, todėl labai svarbus vaidmuo atitenka jų tėveliams. Be jų pastangų, lituanistinės mokyklos ilgai neišsilaikytų.

Kaip žinia, dauguma užsienio lietuviškų mokyklėlių gauna finansavimą ir iš Lietuvos. Kas finansiškai palaiko mokyklėlės veiklą? Ar Jums svarbi parama iš Lietuvos?

Mokykloje dirbame savanoriškais pagrindais. Finansavimą iš Lietuvos gauname tik projektams, ne už mokyklos veiklą, tačiau Užsienio reikalų ministerija arba Švietimo ir mokslo ministerija mus aprūpina vadovėliais ar kita mokomąja medžiaga. Tai taip pat parama ir aš tai vertinu.

Asta, mes taip pat žinome, kad papildomai mokote lietuvių kalbos pagrindų norinčius jos mokytis. Kiek suaugusiųjų šiuo metu mokote ir kokie pasiekimai?

Draugių vyrų paskatinta, ėmiausi mokyti lietuvių kalbos ir suaugusiuosius. Šiuo metu turiu šešis mokinius. Visi jie lietuvių kalbos mokosi iš meilės savo antrajai lietuviškai pusei, tik vienas mokinys mokosi darbo reikalais, mat keletą mėnesių praleis Lietuvoje ir nori nors šį tą suprasti.

Mūsų kalba – tikrai nėra lengva. Kiek aš dar pati naujų dalykų joje atrandu! Todėl didžiulė pagarba tiems, kas imasi jos mokytis. Smagu matyti, kai mokiniai vis laisviau jaučiasi, net jei kai kurie ir nedrįsta prabilti lietuviškai. Bet jeigu lietuvės žmonos pradeda skųstis, nebegalinčios lietuviškai laisvai su draugėmis paslaptimis pasidalyti, nes mylimasis supranta, priimu tai kaip komplimentą.

Kokia būtų Jūsų nuomonė dėl gimtosios kalbos išlaikymo užsienyje? Pasidalykite Hamburge esamomis poreikio tendencijomis.

Stebėdama mokinius ir bendraudama su mamomis, lietuvėmis, žinau, išlaikyti gimtąją kalbą užsienyje kainuoja daug pastangų. Bet stengtis reikia, ir tikrai verta. Net jei kartais būna etapų, kai vaikai nemato prasmės mokytis lietuvių kalbos (tai dažniausiai nutinka paauglystėje), nuleisti rankų negalima. Užaugę jie tikrai už tai padėkos. O ir seneliai džiaugsis galėdami su savo vaikaičiais bendrauti lietuviškai.

Labai smagu vaikus stebėti po vasaros, visada žinau, kas atostogavo Lietuvoje. Tų vaikų lietuvių kalbos žodynas per atostogas gerokai prasiplečia. Tai dar vienas labai geras būdas mokytis lietuvių kalbos.

◆◆◆

Kalbinta viena iš A. Borusevičiūtės mokinių, liuksemburgietė Amanda Kleinbart, jau ilgai gyvenanti ir dirbanti Hamburge, pasakojo, kad pagrindinis tikslas, dėl kurio ji pradėjo mokytis lietuvių kalbos, buvo draugas – lietuvis.

„Kai pirmą kartą išgirdau kalbant lietuviškai, nesupratau nė vieno žodžio, nepaisant to, jog esu imli kalboms ir mano šeimoje buvo kalbama net keliomis jų. Aš manau, kad lietuvių kalba – ypatinga ir labai poetiška, nepaisant to, kad sunkiai išmokstama. Šiandien mano kalba pasiekė B1 lygį ir aš nekantrauju toliau mokytis jos pas Astą, nes man tai suteikia daug laimės ir sėkmės. Džiaugiuosi kaskart nuvykusi į Lietuvą ir galėdama vis geriau kalbėti ir suprasti, ką man sako aplinkiniai.“ – pasakojo A. Kleinbart.

Kalbino Evelina KISLYCH-ŠOCHIENĖ, Hamburgas
Sergėj Šišulin nuotr.

Iš Armėnijos istorijos

Armėnų tema arba lietuvių tauta turi teisę žinoti tiesą

Armen SARGISYAN, filosofijos mokslų kandidatas, Jerevanas

Dabartiniame pasaulyje dažnai galima pamatyti, kaip daugelis struktūrų ar asmenų vietoje to, kad skatintų bendradarbiavimą, tarpusavio supratimą, dialogą tarp skirtingų tautų ir kultūrų, elgiasi priešingai.

Nuosekliai klastodami istorinius faktus, dabarties įvykius, jie stengiasi vienos tautos akyse (šiuo atveju – lietuvių) kurti neigiamą kitos tautos (šiuo atveju – armėnų) įvaizdį. Ryškus to pavyzdys yra neseniai Lietuvos spaudoje pasirodę antiarmėniški straipsniai.

Viename iš tokių straipsnių kuriamas armėnų ir vieno iš mylimiausių armėnų tautos didvyrių Garegino Nžde neigiamas įvaizdis. Didvyrio, kuris 1920-aisiais narsiai gynė Zangezurą (istorinė Armėnijos sritis respublikos pietrytinėje dalyje) nuo turkų ir bolševikų pogromų. Didvyrio, kurio dėka Armėnija išsaugojo didelę dalį savo istorinių žemių ir savo tautinį identitetą. Didvyrio, kuris 1940 m. buvo priverstas bendradarbiauti su nacistais turėdamas vienintelį tikslą – išgelbėti savo tautą nuo antrojo genocido ir išgelbėti armėnus – karo belaisvius. Pats jis niekada nedalyvavo ir neleido (savo galių ribose) Armėnų legionui dalyvauti karinėse operacijose. Didvyrio, kuris paliko turtingą kultūrinį humanistinį paveldą. Didvyrio, kuris visą savo gyvenimą pašventė kovai už armėnų tautos egzistavimo teisę, kovai prieš turkų ekspansiją, taip pat tam, kad įveiktų Turkijos vykdytos genocido politikos pasekmes. Didvyrio, kurio atminimą gerbia ne tik Armėnijos gyventojai, bet ir visa armėnų diaspora pasaulyje ir palikuonys tų armėnų, kurie kovojo prieš nacistinę Vokietiją.

Į panašaus turinio straipsnius galima būtų nekreipti dėmesio, nes žmonės, susipažinę su šia problematika, perskaitę iškreiptus istorinius faktus, sąmoningą ar nesąmoningą Azerbaidžano propagandos tezių vartojimą, tik karčiai šyptelėtų. Bet atsižvelgus į aplinkybes, jog dauguma Lietuvos skaitytojų, greičiausiai, nėra giliai susipažinę su šiuo Armėnijos ir viso regiono istorijos periodu, taip pat ir su Garegino Nžde asmenybe, būtina pažymėti keletą svarbių momentų:

1. Šiuose straipsniuose teigiama, jog G. Nžde tariamai buvo susitikęs su Hitleriu, tačiau jokių istorinių įrodymų nepateikiama ir negali būti pateikta. Taip pat tvirtinama, kad G. Nžde mėgo sakyti: „Kas miršta už Hitlerį, tas miršta už Armėniją.“ Tačiau išties Gareginas Nžde niekada taip nesakė, o jam priskiriama frazė skamba taip: „Kas miršta už Vokietiją, tas miršta už Armėniją.“ Bet ši frazė tik priskiriama jam. Nei šios, nei panašios pagal prasmę minties nėra nei G. Nžde darbuose (tarp jų ir parašytuose 1930–1940 m.), nei jo tardymo protokoluose NKVD-KGB archyvuose. Šią frazę jam priskyrė niekada draugiškumo G. Nžde nejautęs Ovanesas Dieviedžianas. 1947 m. jis buvo tardomas NKVD-KGB ir davė melagingus parodymus prieš Gareginą Nžde (V. Ovsepianas, *Gareginas Nžde ir KGB*, Jerevanas, 2007, p. 20–24). O būtent O. Dieviedžianas pabrėždavo, jog „jeigu Armėniją okupuos vokiečiai, tai ji gaus didesnę nepriklausomybę, negu Ukraina“. Daugeliui Lietuvos skaitytojų turbūt žinoma, kaip vykdavo ir kokie „objektyvūs“ buvo KGB tardymai sovietiniais metais arba kaip buvo skundžiami „nepatikimi“ kaimynai arba giminaičiai. Taigi tiems, kurie ruošiasi rašyti arba aptarinėti Garegino Nžde veiklą, vertėtų visų pirma perskaityti V. Ovsepiano knygą „Gareginas Nžde ir KGB“[1], kad nereikėtų klaidinti skaitytojų, pateikiant dezinformaciją ir gandus.

2. G. Nžde ideologija niekada nebuvo nacistinė ar fašistinė. Jis visada smerkė ksenofobiją, nacionalinį pasipūtimą, žiaurumą. Tuo galima įsitikinti susipažinus su kai kuriomis jo mintimis, rašytomis įvairiais metais:

„Ne, nežudyk savo priešo tada, kol dar yra galimybė įveikti jo kovingumą ir norą tęsti mūšį. Besielgiantis kitaip – paprasčiausias žudikas, bet ne karys“ (G. Nžde, *Rinktiniai raštai*, Jerevanas: Amaras, 2006, p. 39).

„Negailėk savo užuojautos, netgi meilės, silpniems, o rūstauk, kaip Heraklis, tik ant stipriųjų. Gailėk silpnųjų, net jeigu tai tavo priešas. Gerbk narsumo įstatymą – lik žmogumi, būk žmogumi bet kuriuo atveju. Ir kovok tik su tais, kurie gali atremti tavo smūgį“ (G. Nžde, *Rinktiniai raštai*, Jerevanas: Amaras, 2006, p. 392).

Garegino Nžde paminklas Jerevano centre

„Ach, žinau, kad nėra kilnesnio ir puikesnio veiksmo, kaip tvarstyti nuo mūsų kulkų ir kalavijo nukentėjusio priešo žaizdas. Ir nieko nėra barbariškesnio, kaip žaloti sužeistuosius“ (G. Nžde, *Rinktiniai raštai*, Jerevanas: Amaras, 2006, p. 137). „Aš esu paženklintas Armėnijos gamtos ir istorijos, aš – armėnas. Tačiau mintimis ir pergyvenimais aš – žmogus, visos žmonijos atstovas. Aš – visų beteisių draugas, visų išnaudojamųjų brolis ir visų kovojančių už teisingesnį gyvenimą žemėje bendražygis. Mano tikėjimas – žmogiškumas ir tik dar didesnis žmogiškumas“ (G. Nžde, *Rinktiniai raštai*, Jerevanas: Amaras, 2006, p. 656).

3. Istorinis faktas yra ir tai, jog Armėnų legionas, kurio lyderis buvo Gareginas Nžde, nedalyvavo karinėse operacijose, o buvo dislokuotas užnugaryje, daugiausia Prancūzijoje, Olandijoje ir Lenkijoje. Vokiečių vadovybė niekada nepasitikėjo Armėnų legionu. 1942 m. gruodžio 12 d. Hitleris pasakė: „Nepaisant visų Rozenbergo garantijų, aš nepasitikiu armėnais.“ Negana to, legiono nariai bet kokia patogia proga pereidavo į antihitlerinių jėgų pusę, įstodavo į Vakarų Europos pasipriešinimo judėjimą. Armėnų karo belaisviai atliko reikšmingą vaidmenį išvaduojant Pietų Prancūziją. Kita armėnų karo belaisvių grupė sukilo Olandijoje. O štai Azerbaidžaniečių legionas Vermachto sudėtyje buvo keturis kartus didesnis. Jis dalyvavo lenkų ir žydų masinėse žudynėse, slopinant Varšuvos sukilimą, kurio metu legiono formuotės kovojo ne tik su sukilėliais, bet ir dalyvavo masinėse taikių gyventojų žudynėse Varšuvos Volios rajone. Tada žuvo 40 000 taikių gyventojų – moterų, vaikų, senukų, netgi ligoninių pacientų. Tarp kitko, buvęs Azerbaidžano demokratinės respublikos (1918–1920) prezidentas Mamedas Rasulzade, kuris šiandien yra garbinamas Azerbaidžane aukščiausiu lygiu, aktyviai verbavo azerbaidžaniečius karo belaisvius į nacistinės armijos gretas.

4. Be abejo, stebina ta aplinkybė, jog autoriai, rašantys apie G. Nžde, pamokslauja visai armėnų tautai, kritikuoja šalies šiandienos politinį ir visuomeninį gyvenimą. Kelia juoką ir absurdiški prasimanymai apie armėnų pretenzijas į kitų šalių teritorijas, taip pat ir Gruzijos (Abchazijos) arba apie armėnų terorizmą ir smurtą. O dėl ksenofobijos regioniniame kontekste Nžde „mylėtojams“ galima patarti artimiau susipažinti ir kituose straipsniuose paliesti klausimus, susijusius su gausiais Azerbaidžano prezidento pareiškimais ir veiksmais, kuriuose jis įvardija visus pasaulio armėnus jo šalies priešu Nr. 1, o Armėnijos respublikos teritoriją vadina istorine Azerbaidžano žeme, suteikia nacionalinio didvyrio vardą galvažudžiui Ramiliui Safarovui – žmogui, nuteistam už miegančio armėnų kariškio nužudymą kirviu NATO kursuose. Kitas kariškis apdovanotas už tai, kad šių metų balandžio 2–5 d. Azerbaidžano agresijos prieš Arcachą (Kalnų Karabachą) metu nupjovė galvą jezidų kariui ir tyčiodamasis išdidžiai demonstravo savo trofėjų prieš kameras kaip ir IS teroristai.

Baigiant norėtųsi palinkėti visiems tiems autoriams ir žurnalistams, kurie iškreipdami draugiškos armėnų tautos istoriją klaidina Lietuvos skaitytojus, profesionalizmo ir drąsos nepainioti žurnalistikos su propaganda ir vietoj istorijos falsifikacijų pateikti tik faktus ir rašyti apie realius įvykius.

[1] Вече Овсепян, *Гарегин нжде и КГБ*. Prieiga per internetą – <http://www.noravank.am/upload/pdf/301_ru.pdf>.

Lietuvos okupacijų istorija

Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazija įamžina Laisvės kovotojus

Albertas RUGINIS, Mažeikiai

Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazija – seniausia mokykla Mažeikiuose, įkurta 1919 m. Joje dirbantys pedagogai visais laikais ugdė asmenybes, formavo mokinių pasaulėžiūrą, skiepijo meilę Tėvynei.

1940 m. birželio 15 d. sovietams okupavus Lietuvą, daug buvusių gimnazijos mokytojų ir mokinių buvo ištremti į Altajaus kraštą, o iš ten – prie Laptevų jūros. Penkiolika žmonių buvo NKVD suimti ir išvežti į lagerius.

Artėjant antrajai sovietų okupacijai, jau patyrę bolševikų žiaurumus, 1944 m. rudenį, viską palikę, trisdešimt vienas gimnazijos bendruomenės narys (mokytojai ir mokiniai) išvyko į Vokietiją. Iš ten pasklido į JAV, Australiją, Italiją ir kitas Vakarų šalis.

Sovietai už patriotinę ir antitarybinę veiklą nuteisė ir išvežė į lagerius penkiasdešimt buvusių gimnazistų.

Tai vienintelė mokykla Mažeikiuose, turinti tokią garbingą praeitį!

Š. m. gegužės 17 d. prie Merkelio Račkausko gimnazijos atidengta atminimo lenta Mažeikių gimnazijos mokytojams ir mokiniams, kritusiems partizaninėje kovoje, sušaudytiems kalėjimuose ir žuvusiems lageriuose.

Prie pagrindinio gimnazijos įėjimo, dalyvaujant gimnazijos ir miesto bendruomenės atstovams, kalbėjo nacionalinio konkurso „Lietuvos kovų už laisvę ir netekčių istorija“ antros vietos laimėtoja abiturientė Gintė Valančiauskytė.

Atminimo lentą, pagamintą pagal Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro užsakymą, atidengė jos sukūrimo iniciatorius Lietuvos politinių kalinių sąjungos Mažeikių skyriaus pirmininkas Albertas Ruginis.

Atminimo lentoje įrašyta trylika pavardžių:

1. **Juozas Rainys.** Gimė 1903 m. Mažeikių gimnazijos direktorius 1933–1938 m. Dėstė lietuvių kalbą ir istoriją. Skautų tuntininkas. Tautininkų sąjungos narys. Nuo 1938 m. dirbo Švietimo ministerijoje. Suimtas 1945 m. balandžio 7 d., nuteistas dešimčiai metų lagerio. Kalėjo Velske, Archangelsko srityje, nuo 1949 m. kovo 10 d. – Taišete, Irkutsko srityje. Ten, lageryje, 1954 m. sausio 10 d. mirė.

2. **Antanas Januškevičius.** Gimė 1902 m. lapkričio 25 d. Epidermių kaime, Liubavo valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Baigė Rygiškių Jono gimnaziją. 1926–1928 m. buvo „Ateities“ žurnalo redaktorius. 1925–1929 m. Vytauto Didžiojo universitete studijavo istoriją. 1931–1939 m. buvo Mažeikių gimnazijos vicedirektorius. Vokiečių okupacijos metais dirbo Marijampolės gimnazijos direktoriumi, priklausė pogrindžio organizacijai „Lietuvių frontas“. 1943 m. kovo 17 d. vokiečių suimtas. Mirė Štuthofo koncentracijos stovykloje 1943 m. birželio 7 d. Po Antano Januškevičiaus mirties namiškiams atėjo siuntinėlis su jo rūbais ir jų sąrašu. Parkeris su auksine plunksna ir vestuvinis žiedas buvo supakuoti atskirai, o švarko kišenėje buvo išlikusi užrašų knygelė.

3. Antanas Baranauskas. Gimė 1903 m.

Atminimo lentą atidengė Lietuvos politinių kalinių sąjungos Mažeikių skyriaus pirmininkas Albertas Ruginis ir Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazijos direktorė Asta Žukauskienė
Sigito Strazdausko nuotr.

Vokiečių ir lietuvių kalbų mokytojas Mažeikių gimnazijoje 1934–1941 m. Suimtas 1944 m. gruodį. Mirė Petrozavodsko lageryje 1945 m. gegužės 15 d.

4. **Bronius Remys.** Gimė 1907 m. liepos 28 d. Mažeikiuose. Pirmojo pasaulinio karo metu su tėvais gyveno Rusijoje. 1918 m. grįžo į Lietuvą. 1929 m. birželio 21 d. baigė Mažeikių gimnaziją, įstojo į Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą. 1929 m. lapkričio 6 d. pašauktas į Lietuvos kariuomenę. 1930 m. lapkričio 30 d. baigė karo mokyklą, jam suteiktas pėstininkų atsargos leitenanto laipsnis. Studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultete. 1935–1940 m. dirbo Vidaus reikalų ministerijoje. 1941 m. birželio 15 d. buvo suimtas ir išvežtas į Rešotų lagerį (Krasnojarsko kraštas). 1943 m. sausio 2 d. SSRS NKVD Ypatingojo pasitarimo nuteistas mirties bausme sušaudant. Sušaudytas 1943 m. vasario 16 d. Kanske. Šeima 1941 m. ištremta į Altajaus kraštą.

5. **Valerijonas Beinoravičius-Beinoras.** Gimė 1917 m. rugsėjo 17 d. Troškučių kaime. Mokėsi Mažeikių gimnazijoje. Baigė karo mokyklą. 4-ojo pėstininkų pulko vadas. Suimtas 1941 m. birželio 15 d. Nuteistas 8-eriems metams lagerio. Žuvo 1943 m. Norilsko lageryje.

6. **Antanas Grabažis**. Gimė 1907 m. birželio 15 d. Telšiuose. 1929 m. baigė Mažeikių gimnaziją. Vėliau karo mokyklą. Baterijos vadas, kapitonas. Suimtas 1941 m. birželio 14 d. Nuteistas dešimčiai metų lagerio. Žuvo Norilsko lageryje 1943 m. rugsėjo 15 d.

7. **Antanas Janušauskas.** Gimė 1921 m. Mažeikiuose, Saulės g. Jūrų skautas. 1940 m. už antisovietinę veiklą iš gimnazijos išmestas. Ją baigė 1942 m., 1941 m. birželio sukilėlis. Dirbo pagalbinėje policijoje. Suimtas Gyvolių dvare 1945 m. birželio 18 d., po penkių dienų tardymo Mažeikių KPZ mirė. Kalėjimo gydytojo Krakausko pažymoje parašyta, kad mirė nuo plaučių tuberkuliozės. Atėjęs pas Kapų g. gyventoją Antanavičienę kalėjimo prižiūrėtojas pasakė, kad A. Janušauskas užmuštas šautuvo grūstuvais. Tėvams kūno palaidoti nedavė. Manoma, kad užkastas Mažeikių durpyne. Mažeikių kapinėse yra jo kenotafas su žiupsniu durpyno žemės.

8. **Antanas Juzumas.** Gimė 1913 m. rugsėjo 8 d. Šilių kaime, Židikų valsčiuje. Šeimoje augo vienuolika vaikų. Mokėsi Renavo pradinėje mokykloje, Sedos progimnazijoje, Mažeikių gimnazijoje. Dotnuvos žemės ūkio akademijoje studijavo miškininkystę. Priklausė ateitininkų ir studentų „Fraternitas Samogitija“ korporacijoms. 1941 m. birželio 27 d. Beržėnų kaime, Šaukėnų valsčiuje, Antanas Juzumas buvo raudonarmiečių nužudytas. Karininkas, nusivedęs Antaną į Labunskienės tvartą, peršovė ir dar basliu suskaldė jo galvą, pagrobė laikrodį. Kartu su Antanu žuvo ir jo sužadėtinė mokytoja Šaulė Jadvyga Gimbutaitė, ją raudonarmiečiai peršautą subadė durtuvais. Abu palaidoti Varputėnų kapinėse.

9. **Vladislovas Pilinka.** Gimė 1914 m. Krasnojarske. 1936 m. baigė Mažeikių gimnaziją. Literatų būrelio narys. Žuvo Archangelsko lageryje 1943 m.

10. **Aleksandras Zapkus-Piliakalnis.** Gimė 1916 m. gegužės 17 d. Peterburge. 1932 m. baigė Mažeikių gimnazijos keturias klases ir įstojo į Plungės mokytojų seminariją. Baigęs seminariją, gyveno Mažeikiuose, Mažojoje g. 10 (dabar J. Vaičkaus). Mokytojavo Viekšnių valsčiaus mokyklose. 1940 m. baigė karo mokyklą. 1941 m. birželio sukilimo dalyvis Viekšniuose. 1944 m. Tėvynės apsaugos rinktinėje vadovavo kuopai Ventos fronte ir Sedos mūšyje 1944 m. spalio 7 d.

1944 m. gruodį, palikęs šeimą Vokietijoje, grįžo į Lietuvą dalyvauti partizaninėje kovoje. Tapo partizanų Didžiosios kovos apygardos štabo viršininku. Dalyvavo kautynėse su okupantais Kauno, Ukmergės, Švenčionių ir Trakų apskrityse. Vadovavo užimant Veprių miestelį 1946 m. Tais pačiais metais kovo 24 d. kautynėse Dubių kaime, Kaišiadorių rajone, Aleksandras Zapkus-Piliakalnis žuvo. Draugų slapčia palaidotas Kaišiadorių kapinėse. Iki 1988 m. niekas nežinojo legendinio Piliakalnio pavardės. Jo sūnus Kęstutis Zapkus – žinomas dailininkas, gyvena JAV. Tai – vienintelis Lietuvos karininkas, kuris, palikęs šeimą Vakaruose, grįžo į Lietuvą kovoti su okupantais. Šiemet sukanka 100 metų nuo jo gimimo.

11**. Kazys Venckus-Adomaitis.** Gimė 1914 m. Gailaičių kaime. Mokėsi Ylakių pradinėje mokykloje ir Mažeikių gimnazijoje, baigė šešias klases. Toliau mokėsi karo mokykloje ir ją baigė, įgijo jaunesniojo leitenanto laipsnį. Vadovavo Ylakių šaulių būriui. Tėvams mirus, su senele ūkininkavo Gailaičių kaime. Buvo vedęs, vaikų neturėjo. 1941 m. birželio sukilimo vadas Ylakiuose. Ylakių valsčiaus viršaitis. 1945 m. pasitraukė į pogrindį, subūrė LLA Ylakių kuopą. Nuo 1947 m. liepos 25 d. Žemaičių partizanų apygardos „Alkos“ rinktinės vadas. 1948 m. rugpjūčio 6 d. žuvo nuo MGB agentų smogikų, apsimetusių partizanais. Kazys Venckus-Adomaitis buvo nukautas Dagių miške kartu su trimis štabo pareigūnais ir ten pat užkastas. 2000 m. sausio 13 d. žuvusių kūnai iškilmingai perlaidoti senosiose Sedos kapinėse.

K. Venckaus žūties vietoje pastatytas Atminimo ženklas.

12. **Antanas Dima.** Gimė 1928 m. Mažeikiuose. Mokėsi Mažeikių gimnazijos šeštoje klasėje. Priklausė LLA Ylakių kuopai. Suimtas 1946 m. sausį, nuteistas 3 metams lagerio ir 3-iems metams tremties. Plukdomas į Magadano lagerį, nuskendo Ochotsko jūroje.

13. **Jonas Kairys.** Gimė 1934 m. Mažeikiuose. Netekęs tėvo, vargingai gyveno su motina ir seserimi Tumo-Vaižganto g. Mokėsi Mažeikių gimnazijos trečioje klasėje. Vadovavo pogrindinei „Rusenančio Aukuro“ moksleivių organizacijai.

1949 m. birželio 26 d. suimtas. Nuteistas 7-eriems metams lagerio, pateko į Dubrovlagą Mordovijoje. 1951 m. su radviliškiečiu Kaziu Rimu iš lagerio pabėgo. Po kelių savaičių buvo sugauti, parvežti į lagerį ir uždaryti į karcerį. 1951 m. liepos 24 d. Jonas Kairys neaiškiomis aplinkybėmis karceryje žuvo. Apie J. Kairio pabėgimą kartu kalėjęs architektas dr. Napoleonas Kitkauskas savo prisiminimuose rašė: „1951 metų vasaros pradžioje vieną rytą išgirdome naujieną, neveda kalinių dirbančių už zonos į darbą, mat naktį iš gamybinės zonos pabėgo į laisvę du kaliniai. Abu lietuviai, jauni, mano amžiaus: tai Jonas Kairys ir Kazys Rimas. Bėgliai porą savaičių slapstėsi Mordovijos miškuose, badavo. Pagaliau vienoje geležinkelio stotyje juos pagavo. Bėglius grąžino į stovyklą. Sumuštus, basus, apiplyšusius vedžiojo po zoną, per pietų pertrauką vedė į valgyklą, kad visi matytų. Kairiui ir Rimui dar pasisekė, nes dažniausiai pagautą bėglį jau negyvą pagulydavo prie lagerio vartų.“

Kazys Rimas buvo teismo perteistas ir išvežtas į Vorkutos lagerius. Paleistas 1955 m. spalio 27 d.

Po atminimo lentos atidengimo iškilmių gimnazijos direktorė Asta Žukauskienė renginio dalyvius pakvietė į Mažeikių viešąją biblioteką paminėti partizanų Didžiosios kovos apygardos štabo viršininko Aleksandro Zapkaus-Piliakalnio 100-ąsias gimimo metines. Bibliotekininkė Janina Dambrauskaitė pristatė Stanislovo Abromavičiaus knygą „Du Aleksandro Zapkaus gyvenimai“. Gimnazijos biologijos mokytojas Algirdas Vilkas ir muziejininkas Vytautas Ramanauskas nušvietė Aleksandro Zapkaus gyventą laikotarpį Mažeikiuose.

Perskaitytas Aleksandro Zapkaus sūnaus dailininko prof. Kęstučio Zapkaus ta proga atsiųstas sveikinimo laiškas iš Niujorko.

Muziejus laikraštyje Nr. 26 (443)

PAK bataliono „Nowe Troki“ iškaba

1924 m. rugsėjo 12 d. Lenkijos Respublikos karo reikalų ministras, divizijos generolas Vladislavas Sikorskis (Wladislaw Sikorski, 1881–1943) pasirašė įsakymą sukurti naują karinę struktūrą – Pasienio apsaugos korpusą (PAK), lenkiškai „Korpus ochrony Pogranicza“ (KOP). Tokį sprendimą sąlygojo nesiliaujantys politinio ir kriminalinio pobūdžio konfliktai prie sienos su Sovietų Sąjunga, su kuriais susitvarkyti nebuvo pajėgi sieną saugojusi policija. Korpusas turėjo būti suformuotas keliais etapais ir sudarytas iš 6 pasienio apsaugos brigadų, turinčių savo kavalerijos, artilerijos ir pagalbines dalis, viso apie 25 000 karių. PAK buvo dvigubo pavaldumo – vadovybės, rikiuotės, kadrų ir ginkluotės klausimais pavaldus Karo reikalų ministerijai, bet tarnyboje priklausė Vidaus reikalų ministerijai. Be savo tiesioginių sienos apsaugos funkcijų dar vykdė pasienio pasų kontrolę, kovojo su kontrabanda ir t.t. 1920 m. Lenkijos užimtas Vilniaus kraštas pateko į PAK veikimo zoną. Čia 583 km ilgio demarkacijos linijos su Lietuva ir toliau sienos su Latvija ruožą saugojo 6-oji PAK brigada. Brigados štabas buvo Vilniuje, Aušros Vartų gatvėje nr.7. Iš pradžių brigada turėjo tik numerį, o 1934 metais visi PAK daliniai gavo savo atskirus pavadinimus pagal dislokacijos vietą ir 6-oji brigada tapo PAK brigada „Wilno“.

1926 metais formuojant 6-ąją brigadą, jos 22-ojo pasienio bataliono dislokacijos vieta buvo pasirinkti Trakai ir jų apylinkės. Trakuose, buvusiame Dominikonų vienuolyne, stovėjo bataliono štabas, ryšių būrys ir dar keli aptarnavimo padaliniai. Trys bataliono pasienio pėstininkų kuopos stovėjo Lentvaryje, Rūdiškėse ir Rykantose. Kiekviena kuopa saugojo po 5 - 6 pasienio užkardas. 1934 metais reformuojant brigadą, buvo reformuotas ir 22-asis batalionas, dabar jis vadinosi PAK batalionas „Nowe Troki“ (Naujieji Trakai), o nuo 1937 metų tiesiog „Troki“. Štabas, ryšių būrys ir kuopos „Rudziszki“ (Rūdiškės) bei „Rykonty“ (Rykantai) liko senosiose vietose. Tuo tarpu Lentvaryje įsikūrė naujai suformuotos rezervo ir kulkosvaidžių komandos. 1937 metais brigada „Wilno“ buvo padalinta į pulkus. Batalionas priskirtas pulkui „Wilno“, kurio vadu paskirtas buvęs bataliono vadas pulkininkas Augustas Emilis Fildorfas (August Emil Fieldorf, 1895–1953), vėliau vienas iš Armija Krajova lyderių, pokaryje nukankintas lenkų stalinistų. Prasidedant karui su Vokietija, PAK pulkas „Wilno“ tapo 133-uoju 33-osios rezervo dvizijos pulku, o batalionas „Troki“ – jo 3-uoju batalionu ir dalyvavo 1939 m. rugsėjo 17 d. mūšiuose su Sovietų armija Vilniaus priemiesčiuose. Bet, neturėdamas sunkiosios ginkluotės, negalėjo pasipriešinti sovietų tankams ir pasitraukė į Lietuvos teritoriją, kur jo kariai buvo internuoti.

Iškaba. K.O.P. BATALJON „NOWE TROKI“/ PLUTON LĄCZNOSCI
(PAK batalionas „Naujieji Trakai“/ Ryšių būrys). Lietuva, XX a. 2-3 deš. A. Valužio nuotr.

Trakų istorijos muziejus savo rinkiniuose saugo iškabą, kabėjusią prie PAK bataliono „Nowe Troki“ ryšių būrio užimamų patalpų bataliono štabo Trakuose, buvusiame Dominikonų vienuolyne. Iškaba 50 x 20 cm dydžio, pagaminta iš geležies, dažyta raudona emale, ant kurios baltai užrašyta: „K.O.P. BATALJON „NOWE TROKI“ / PLUTON ŁĄCZNOŚCI“ (PAK batalionas „Naujieji Trakai“ / Ryšių būrys). Pavadinimas „Nowe Troki“, reiškia, kad iškaba buvo naudojama tarp 1934 ir 1937 metų.

Vyr. muziejininkas
Vytautas Tenešis

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

„Vorutos“ knygos

Išleista Vytauto Valentino Česnulio knyga „Kanauninkas Klemensas Maliukevičius“

Knygos viršelis

Jau daugiau kaip du dešimtmečius „Vorutos“ fondas leidžia knygas, atvirukus, o nuo 2007 m. ir kalendorius, skirtus Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai. Prieš vienuolika metų buvo išleista knyga „Monsinjoras Vytautas Pranciškus Rūkas“ (Trakai: Voruta, 2005, 144 p.) čia nuo 1966 m. kunigavusio monsinjoro 80-ojo jubiliejaus proga. Įdomi lietuvių ir lenkų kalbomis išleista knygelė „Trakų Dievo Motinos stebuklai“ (Trakai: Voruta, 2013, 112 p.), kurioje pateikiami Trakų Dievo Motinos stebuklų aprašymai, parengti kun. Simono Mankevičiaus (*Szymon Mankiewicz*) ir pirmąkart išspausdinti 1645 m. Tėvų bazilijonų spaustuvėje, Vilniuje, lenkų kalba. Be stebuklų aprašymų, čia pateikiama trumpa Trakų bažnyčios istorija ir giesmės, skirtos lankantiesiems stebuklingąjį Trakų Dievo Motinos paveikslą. Knyga iliustruota Trakų Dievo Motinos paveikslo sekiniais iš kitų Lietuvos bažnyčių (Rozalimo, Nemenčinės, Želvos, Giedraičių, Semeliškių, Jūžintų, Varnių, Senųjų Trakų) ir Latvijos – Rygos, Agluonos, Trakų bažnyčios interjero detalių – angelų, šventųjų, altoriaus fragmentų – nuotraukomis. Šiemet 50 egzempliorių tiražu išleista dar viena Trakų Dievo Motinos paveikslo vainikavimo 300-osioms metinėms skirta knyga „Solennitas coronationis Beatissimae Virginis Mariae in antiquissima sua ad praepositalem palatino Trocensis civitatis Basilicam, à temporibus Alexandri Vitoldi Magni Litvaniae Ducis, gratiis et miraculis clara Icone...“ (liet. Švenčiausiosios Mergelės Marijos, pavaizduotos didžiai sename atvaizde, garsėjančiame malonėmis bei stebuklais nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Vytauto laikų Trakų miesto vaivadai priklausančioje Bazilikoje, vainikavimo iškilmė...; Trakai: Voruta, 2016, 36 p.). Tai unikalus leidinys lotynų kalba, kuriame pateikiamos 1719 m. Jėzaus draugijos universiteto spaustuvėje išspausdinto Trakų Dievo Motinos paveikslo vainikavimo Popiežiaus Klemenso XI karūnomis 1718 m. rugsėjo 4 d. aprašymo faksimilės. Ši knyga buvo įteikta Trakų bažnyčią aplankiusiam Vatikano valstybės sekretoriui kardinolui Pjetrui Parolinui (*Pietro Parolin*).

Rugsėjo pradžioje skaitytojus pasiekė žurnalisto, redaktoriaus Vytauto Valentino Česnulio knyga „Kanauninkas Klemensas Maliukevičius“ (Trakai: Voruta, 2016, 160 p.). Kad Lietuvos bažnyčios istorija yra svarbi šio autoriaus tyrinėjimų sritis, rodo ir anksčiau išleistos knygos: „Iš Varėnos II parapijos ir Vilniaus arkivyskupijos istorijos“ (Vilnius, 2006, 136 p.), „Senoji Perlojos bažnyčia“ (Vilnius, 2006, 55 p.), „Perlojos bažnyčios“ (Vilnius, 2008, 76 p.), „Kalesninkų parapijos atgimimas“ (Trakai, 2013, 90 p.), „Nutilę varpai“ (Trakai, 2015, 136 p.). Šįkart pirmą kartą išsamiai aprašytas žymus Vilniaus krašto ir Lietuvos politikos, visuomenės, bažnyčios veikėjas kan. Klemensas Maliukevičius.

Kanauninkas Klemensas Maliukevičius (1876–1934) – lietuvybės puoselėtojas, didžiąją savo trumpo gyvenimo dalį praleidęs Trakuose, buvęs Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios klebonu ir dekanu (1911–1933). Istorinėje apybraižoje, pasiremiant archyviniais dokumentais, aprašomas jo gyvenimo kelias nuo gimimo Latežeryje, prie Druskininkų, iki mirties Valkininkuose (Varėnos r.). Ypač svarbi kan. Klemenso Maliukevičiaus veikla, puoselėjant lietuvybę – vienas iš lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ steigėjų, Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto ir daugelio Lenkijos okupuoto Vilniaus krašto lietuvių organizacijų narys. Kanauninkas labai rūpinosi Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios remontu po Pirmojo pasaulinio karo, stebuklingojo Trakų Dievo Motinos paveikslo saugojimu. Beje, 1920 m. rugsėjo 23 d. jam buvo išduotas užsienio pasas, jis atstovavo Lietuvos Respublikai vykdamas į Bavariją, tačiau vis dar nežinoma, koks buvo šios kelionės tikslas. Kan. Klemensas Maliukevičius palaidotas Valkininkų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios šventoriuje. Prieškariu valkininkiečiai ir Vilniaus krašto lietuviai pastatė jam šlifuoto granito paminklą.

Valkininkų klebonas kan. Klemensas Maliukevičius ir parapijiečiai (dėl Lietuvos herbo turėta didelių nemalonumų – policija klebonui grasino teismu, iš fotografo buvo atimta klišė), 1934 m.
Nuotr. iš Sofijos Seliukaitės asmeninio archyvo

Leidinyje paminėti dar du kunigai: Trakuose trisdešimt dvejus metus kunigavęs Juzefas Karvovskis ir vienas iš Rūdiškių bažnyčios statytojų kun. Adomas Žemaitis, pateikiamas Trakų kunigų sąrašas nuo 1422 m. iki dabar, yra santrauka lenkų kalba, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės. Knyga gausiai iliustruota dokumentų faksimilėmis (įdomus 1942 m. Rūdiškių lietuviškosios visuomenės kreipimasis į Vilniaus arkivyskupą Mečislovą Reinį dėl lietuviškų pamaldų), nuotraukomis iš „Vorutos“ redakcijos, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos, Trakų istorinio nacionalinio parko, Elenos Valterytės-Viliūnienės, Sofijos Seliukaitės asmeninių, Eugenijos Užkurnienės šeimos archyvų, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos fototekos, Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkinių, „Lietuvos albumo“ (Kaunas, 1921), žurnalo „Mūsų Vilnius“ (Nr. 24, 1934), knygos „Kunigo Nikodemo Švogžlio-Milžino gyvenimas ir kūryba“ (Kaunas, 2002), yra Aleksandro Jurašaičio, J. Uoginto, Jano Bulhako, Juliušo Kloso (*Juliusz Kłos*), Onutės Drobelienės, Gintaro Žilio, Juozo Vercinkevičiaus nuotraukų.

Ši knyga bus įdomi visiems istorijos mylėtojams, besidomintiems Lietuvos Bažnyčios ir okupuoto Vilniaus krašto istorija.

Knygą galima įsigyti „Vorutos“ redakcijoje (Naujoji g. 16, 21111 Trakai), Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje arba internetu – *http://www.patogupirkti.lt/.*

Patogupirkti

Irma STADALNYKAITĖ,
knygos redaktorė

Lietuvos muziejai

Trys menininkų Jakševičių kartos ir jų kūryba

Panevėžio kraštotyros muziejuje birželio 1 d.–liepos 8 d. vyko paroda „Skulptorių Jakševičių kūryba“, kurios uždarymo popietėje dalyvavo Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros administratorius kun. Eugenijus Troickis, skulptorių Jakševičių vaikaitė kraštotyrininkė Rema Bartkienė.

Paroda „Skulptorių Jakševičių kūryba“ supažindino su trijų kartų menininkų Jakševičių – tėvo Aleksandro, sūnų Vincento ir Benjamino bei vaikaičių Silvano ir Adomo – darbais įvairiose Lietuvos bažnyčiose, dvaruose, aikštėse, kapinėse. Kilę iš Panevėžio apylinkių, vieni trumpiau, kiti ilgiau gyvenę Panevėžyje, čia kūrę šeimas, vėliau Jakševičiai persikėlė į Švėkšną. Talentingiausias šeimoje buvo Vincentas Jakševičius (1873–1936). Savo patirtį ir žinias perduodamas sūnums, dažniausiai dirbdamas komandoje su jais ir broliu Benjaminu, sugebėjo įvykdyti didelės apimties meninius užsakymus: bažnyčiose suprojektuoti ir pastatyti altorius, sukurti dekoratyvines figūrų ir drožinių kompozicijas, skulptūromis ir mažosios architektūros kūriniais gražinti dvarus ir parkus. Jų kūryba puošia Švėkšnos, Alantos, Ukmergės, Joniškio, Gegužinės ir kitas bažnyčias, Panevėžio ir Kaišiadorių katedras, Adomo Pliaterio dvaro parką Švėkšnoje, įvairių Lietuvos vietovių aikštes ir kapines.

Menininkai Jakševičiai 1929–1930 m. kūrė Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros interjero detales ir atliko apdailos darbus. Ryškiausi – pastato fasadą puošiančios popiežiaus Pijaus XI ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio skulptūros bei didžiojo altoriaus baldakimo kolonų angelai. Jų darbų yra ir senosiose Panevėžio kapinėse. Jakševičiai sukūrė ir įspūdingus Naujamiesčio bažnyčios (Panevėžio r.) šventoriaus vartus. Vėliau menininkai darbavosi Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedroje. Vincentas su sūnumis Silvanu ir Adomu sukūrė centrinį ir šoninius altorius bei sakyklą, lipdė šventųjų skulptūras, tapė paveikslus, išdrožė vyskupo sostą ir krėslus garbingiems svečiams.

Vincentas Jakševičius mirė staiga, 1936 m. statant altorių Gegužinės bažnyčioje (Kaišiadorių r.), buvo palaidotas Kaišiadoryse.

Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros interjeras. Altoriaus baldakimo keturios kolonos puoštos angelų skulptūromis, kurių autoriai – menininkai Jakševičiai.
Jono Ambraškos nuotr.

Skulptorių Jakševičių kūryba gausi, tačiau kol kas ne visi darbai suregistruoti, identifikuoti. Ilgą laiką jų vardai bei nuopelnai buvo pamiršti ir neįvertinti.

Parodoje „Skulptorių Jakševičių kūryba“ eksponuota istorinės šeimos nuotraukos bei menininkų Jakševičių kūrybą pristatantys Švėkšnos fotografės Violetos Astrauskienės darbai ant drobės. Paroda skirta šeimai, kūrusiai Dievui ir žmogui, palikusiai žymų pėdsaką Lietuvos bažnyčių mene, taip paminėtas skulptoriaus Vincento Jakševičiaus 80-osios mirties metinės.

Raguvėlės dvaro dailės kolekcija Panevėžio kraštotyros muziejuje

2016 m. muziejinių renginių ciklo „Lietuvos muziejų kelias“ tema „Dvarų kultūros atspindžiai“ paskatino naujai pažvelgti į Panevėžio krašto dvarus, prisiminti jų savininkus, tyrinėti išsaugotą dvarų kultūros paveldą.

Panevėžio kraštotyros muziejaus erdviausioje parodų salėje birželio 21 dieną atidaryta paroda „Dvaro vartus atvėrus“, kurioje pristatomi ištisus šimtmečius ekonominio, politinio, kultūrinio gyvenimo centrais buvę krašto dvarai.

Dvarai Lietuvoje pradėjo formuotis XIV a. ir buvo reikšmingi iki 1922-ųjų metų žemės reformos. Spartus jų nykimas vyko 1940-aisiais, pirmosios sovietų okupacijos metais: nacionalizacija, grobiamos arba naikinamos meno vertybės, bibliotekos, archyvai, savininkai tremiami į Sibirą.

Parodos „Dvaro vartus atvėrus“ lankytojams pristatomi Panevėžio kraštotyros muziejaus eksponatai: garsios Kerbedžių giminės herbu papuošti XIX a. pab.–XX a. pr. baldai – rašomasis stalas ir krėslas iš Naudvario dvaro, Petkevičių bibliotekos knygos ir kitos išsaugotos vertybės iš Puziniškio dvaro, bajorams Domaševičiams ir Straševičiams priklausę daiktai. Vieni vertingiausių eksponatų – XVIII a. kontušo juosta (austa iš šilkinių siūlų ir aukso gijų) bei 1788 m. valstybinio Šeduvos dvaro inventorius.

Pagrindinis parodos akcentas – įspūdinga Raguvėlės dvaro XVII–XIX a. tapybos darbų kolekcija, pasiskolinta iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus. Kai kurie kūriniai ir paveikslų rėmai tik ką restauruoti, eksponuojami pirmą kartą. Ši paroda atveria lankytojui Raguvėlės dvaro vartus ir supažindina su naujam gyvenimui prikeltomis dailės vertybėmis.

Raguvėlės dvaro meno vertybių likimas panašus į daugelio dvarų. 1940 m. sovietų valdžiai nacionalizavus Komarams priklausiusį Raguvėlės dvarą, tik nedidelė rūmuose sukauptų meno vertybių dalis pateko į Vytauto Didžiojo muziejų, vėliau – į Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkinius. Gausios ir turtingos meno kolekcijos didesnioji dalis buvo išgrobstyta arba dingo be žinios. Pasak Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Vaizduojamosios dailės skyriaus vadovės Genovaitės Vertelkaitės-Bartulienės, „grafų Komarų dailės kolekcijos atsiradimo ir formavimo nuopelnai priklauso Konstantinui Komarui (1864–1940), kaupusiam vertingus kūrinius, mėgusiam XIX a. madingus rytietiškus meno dirbinius. Panevėžio kraštotyros muziejuje eksponuojami du grafų portretai, keturi medicinos mokslui nusipelniusių asmenų portretai, keturi religinės tematikos darbai, peizažas, dvi įspūdingo dydžio Aleksandro Orlovskio (1777–1832) tapytos drobės, vaizduojančios raitelius. Žirgai buvo viena iš K. Komaro aistrų, tai atsispindi ir jo kolekcijoje.“

Paroda veiks iki 2017 m. gegužės 31 d.

Parodą parengė Jūratė Gaidelienė, Zita Pikelytė, Dovilas Petrulis ir dailininkė Giedrė Stasevičienė. Dvarų istorijai ir kultūrai skirta nauja edukacinė programa „Dvaro kasdienybė ir pramogos“. Daugiau informacijos – *www.paneveziomuziejus.lt*.

Jūratė GAIDELIENĖ,
Panevėžio kraštotyros muziejaus muziejininkė

Parodos „Dvaro vartus atvėrus“ fragmentai.
Tomo Stasevičiaus nuotr.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

2016 m. rugsėjo 24 d. Nr. 9 (827) **Voruta**

Lietuvių periodikos istorija

Lietuviškųjų leidinių konfiskavimai ir teismai

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Lenkijos okupuotoje Pietryčių Lietuvoje 1920–1939 m. šimtus kartų konfiskuoti krašte išėję lietuviški leidiniai ar iš Nepriklausomos Lietuvos siųsti bei vežti spaudiniai. Kaip 1933 m. vasario 11 d. Nr. 12 rašė laikraštis „Vilniaus rytojus“, į Vilniaus kraštą neįsileisti net nuplėšiami sieniniai kalendoriai. Iškelta dešimtys bylų teismuose. Pateiksime pluoštelį informacijos apie tokias represijas.

Vilniaus apygardos teismo prokuroro pavaduotojas 1922 m. gegužės 31 d. pasiūlė teismui areštuoti Vilniuje leistus lietuvių laikraščius – dienraščius „Vilnietis“ ir „Litwa“ („Lietuva“) bei savaitraščius „Nasza ziemia“ („Mūsų žemė“) ir „Vilniaus garsas“. Kartu pasiūlyta šiuos leidinius uždaryti, o jų redaktoriams bei straipsnių autoriams iškelti bylas; pagal Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) 548 str. bylas turėjo nagrinėti Apygardos teismas (Lietuvos centrinio valstybės archyvo – *LCVA* – f. 129, ap. 2, b. 4408).

Prokuroro pavaduotojo rašte teismui sakoma: „... Lietuvių spauda jau ilgoką laiką tęsia planingą destrukcinę veiklą, savo skiltyse spausdindama visą eilę straipsnių, sąmoningai aštrinančių tautinius ir klasinius santykius.“ Prie laikraščių pridėta brošiūra „Wybory w Mysichkiszkach“ („Rinkimai Misichkiškėse“), „įžeidusi lenkiškumą per rinkimus į Vilniaus seimą“. Visi šie kenksmingi, anot prokuroro, priešvalstybine pozicija pasižymintys leidiniai spausdinti „Švyturio“ spaustuvėje.

Apie laikraštį „Litwa“ jau rašėme „Vorutos“ 2015 m. Nr. 12 ir 2016 m. Nr. 1 (str. „Vilniaus lietuvių laikraščiai lenkų kalba“), nors be ten minėtų kelių laikraščio numerių okupantų valdžiai „kenksmingų“ ir konfiskuotų buvo dvigubai daugiau.

„Vilniečio“ konfiskuoti penki numeriai. Paminėsime ne visus.

1922 m. balandžio 25 d. Nr. 88 konfiskuotas dėl str. „Ne tie bendrieji žodžiai“ – atsiliepimo į Lenkijos Valstybės viršininko J. Pilsudskio kalbą per iškilmes Vilniuje miesto prijungimo prie Lenkijos proga; autorius – Povilas Karazija – pasirašęs kriptonimu K. C. „... Vienas jos sūnų [iš Lietuvos kilęs Pilsudskis. – *Aut. pastaba*], vadovaudamas svetimai valstybei ir labai daug jos darbuose nusveriąs, drįsta ištarti žodžius, jog girdi mes ištiesiame taikos ranką Kaunan. Ar tai taip taika pradedama, kai Lietuvos dalis brutaline jėga ir kraujo praliejimu išplėšta ir pateko svetimos valstybės nelaisvėn?“ „Mindžiojo mūsų kraštą carai ir jo bernai korikai, geležiniais nelaisvės ir bado pančiais buvo sukaustęs kaizeris, buvo dar kartą užplūdę rusai, nors ir nebe carų vedami, bet visi jie savo naudai darė ir tai atvirai buvo sakoma. [...] Bet štai dabar atsiveda iš pietų mums priešų mūsų pačių atskalūnai. Štai kas yra bjauru, štai dėl ko šitie priešai yra dukart priešai.“

Gegužės 18 d. Nr. 106 paimtas dėl str. „Žodžiai ir darbai“ (aut. K. C.). „Kas negirdėjo arba nežino lenkų gyrimosi savo kultūra ir nuolatinio kad ir lietuvių akių badymo nekultūringumu, atsilikimu. Ir tai jau daroma nebe nuo vakar. Dar būvant kartu visiems rusų nelaisvėje tą akių badymą tekdavo nuolat girdėti.“ Laikraštis „Robotnik“ 1922 m. gegužės 12 d. rašė, kad lenkų tauta – tai tautų Kristus. Tačiau kokias kultūringumo žymes parodė lenkai, atėję į mūsų kraštą? Viešą mirties bausmės vykdymą arba kai karininkai botagais kapoja šaligatviais einančius žmones ir kt. „Bet čia rūpi demaskuoti tą taip įkyrų lenkų didžiavimąsi kultūringumu. To kultūringumo, našesnio už kitas mūsų tarpo tautas, paprastame gyvenime nematyti.“

Lenkų valdžiai nepatiko gegužės 25 d. Nr. 112 išspausdintas str. „Graži proga“ (aut. K-as=P. Karazija). Jame apeliuojama į Vilniaus krašto moksleiviją: raginama per vasaros atostogas bendrauti su sodžių jaunimu, padėti jam kultūrėti, nes lenkų valdomas Vilniaus kraštas atsilikęs ne tik ekonomiškai, bet ir kultūriškai. „... Paskutiniu laiku vietos valdžia, norėdama pasirodyti tikra anų laikų [caro rusų. – *Aut. pastaba*] persekiotojų įpėdinė esanti, ėmė smarkiai persekioti lietuvių švietimą, tai uždarydama esančias mokyklas, tai darydama joms įvairių formalinio pobūdžio kliūčių, o ypač neleisdama kurti naujų.“

Konfiskuoti savaitraščio „Vilniaus garsas“ 1922 m. trys numeriai.

Balandžio 30 d. Nr. 15 areštuotas dėl straipsnio „Mes ir lenkai“ (autorius P. V-tas=Petras Kraujalis). „Iš senų senovės Vilniaus kraštas yra mūsų lietuvių. Pats Vilniaus miestas buvo statytas Lietuvos kunigaikščių. Lietuviai Vilnių savo krūtinėmis gynė ne tik nuo rusų ir prūsų [t. y. kryžiuočių. – *Aut. pastaba*], bet ir lenkų, kol nebuvo priėmę krikšto. [...] Kad Vilnius yra Lietuvos miestas, užginti negalėjo net pats lenkų dabartinis vadas p. Pilsudskis. Jisai savo ilgoje prakalboje atvirai pasakė ir laikraščiuose pagarsino, jog Vilnius buvo lietuvių statytas ir lietuvių gintas senovėje net nuo pačių lenkų.“ Dabar gi „lietuvių spaudai lenkai sudarė kelias dešimtis bylų ir apkrovė šimtais tūkstančių bausmės, o lietuviai veikėjai be teismo išvežami satrapų nuožiūra iš Vilniaus“, „Varšuvos apmokamoje lenkų Vilniaus spaudoje varoma prieš lietuvius juodžiausia agitacija.“

Kitame P. Kraujalio (V-to) straipsnyje „Vilniaus klausimas“ (gegužės 7 d. Nr. 16) paliestas mūsų sostinės likimas anuomet vykusios Genujos konferencijos proga. „Varšuvos ir Vilniaus lenkai nuo Velykų ėmė „trūbyti“, kad su Vilniumi jau pabaigta, amžinai Vilnius jiems teksiąs. [...] Jau kitos valstybės sutikę Vilnių atiduoti Lenkijai.“ Tačiau Vilniaus klausimas dar nebuvo išspręstas, o Rusija atsiuntė lenkams aštrią notą dėl Vilniaus krašto jungimo su Lenkija. „Šiandien Varšuva savinasi Vilnių, rytoj panorės Maskvos, užporyt gal Londono ir net Amerikos Chicagos (Čikagos), nes ir ten lenkų yra ne mažiau, gal net daugiau kaip Vilniuje.“ Be to, lenkai ypač stengiasi savo pusėn patraukti žydus.

Vilniaus klausimą sąryšy su Genujos konferencija P. Kraujalis (P. V-tas) aptaria ir str. „Vilnius – Genujos konferencijoje“ (gegužės 21 d. Nr. 18). Pasak autoriaus, Vilniaus klausimas konferencijoje pradėtas rimtai svarstyti; lietuvius palaikė Anglija ir kitos valstybės, o lenkams su prancūzų pagalba nepavyko šio klausimo nustumti. „Suprantamas Varšuvos nusiminimas. [...] Juk visai Lenkijai ir Vilniaus lenkams endekams dabartinė Lenkijos valdžia tiek buvo prikalbėjusi, kad Vilniaus klausimas baigtas – net iškilmės Varšuvoje ir Vilniuje su Pilsudskiu ir kardinolais švęsta.“ „Visam pasauliui aišku, kad Vilniaus likimas dar neišrištas, kad čia valdo okupantai laikinai...“ Anot autoriaus, reikia vilties ir ištvermės, ir Vilnius Lenkijai neteks. Tačiau P. Kraujalio rašinys pavėlavęs: gegužės 19 d. konferencija baigė darbą ir joje iškeltas Vilniaus klausimas liko nesvarstytas, o Ambasadorių konferencija Paryžiuje užgrobtą Vilniaus kraštą 1923 m. kovo 15 d. pripažino Lenkijai.

Lenkų kalba leisto lietuvių laikraščio „Nasza ziemia“ („Mūsų žemė“) konfiskuoti penki 1922 m. numeriai – 12–16. Paliesime bent tris.

Balandžio 23 d. Nr. 12 areštuotas dėl straipsnių „Komedija baigėsi nauja komedija“ (be autoriaus parašo) ir „Repninai Vilniuje“ (aut. *Wiktor*).

Pirmajame straipsnyje apibūdinta buvusi Vidurinė Lietuva: „... Vidurinės Lietuvos valdžia atstovavo Varšuvos valdžiai, kuri pasauliui vaidino komediją, jog ji neturinti jokių reikalų su maištą pakėlusiu generolu [L. Želigovskiu. – *Aut. pastaba*] ir jo valstybe, kad tai valstybei palieka visišką laisvę, nenorėdama niekuo varžyti Vidurinės Lietuvos gyventojų valios...“ Antrasis komedijos veiksmas – tai vadinamieji rinkimai į Vilniaus seimą: „Tas seimas, sudarytas išimtinai iš pačių „vidurinių lietuvių“, tai yra vietinių lenkų ponų ir įvairių jų tarnų, nutarė Vilniją amžiams ir be jokių išlygų prijungti prie Lenkijos.“ O 1922 m. balandžio 18 d. suvaidintas komedijos III-sis veiksmas, kai „Vilniaus krašto valdžią perėmė Lenkijos vyriausybė“: Vilniuje vyko iškilmės, Želigovskiui dėkojo patsai Valstybės viršininkas Pilsudskis ir t. t.

Str. „Repninai Vilniuje“ prisimintas Abiejų tautų respublikos padalijimas, carienės Jekaterinos II statytinis ir pirmasis Lietuvos generalgubernatorius Nikolajus Repninas. Po daugiau kaip 120 metų Lietuvos sostinė pergyveno panašų dalyką: „Lenkų imperialistai stengiasi padaryti Vilnių vaivadijos centru ir iš kvailumo drįsta tvirtinti, kad būti juo miestui yra garbingiau, negu vadintis Lietuvos ir krašto sostine.“ „Suvažiuoja iš Varšuvos ponai ministrai, o tarp jų, kaip Pilotas iš *Credo*, Pilsudskis ir prasideda prijungimo orgijų puota.“

Gegužės 7 d. Nr. 14 išspausdintas straipsnis be autoriaus parašo „Vis dėlto...“ Straipsnyje pažymima, kad lenkų mokyklose jaunimas nuodijamas neapykanta viskam, kas nelenkiška. Nuo mokyklų neatsilieka spauda: „Lenkų spaudoje lenkiškumas tapo kažkokiu stabu, kuriam melstis privalo kunigai, vyskupai ir net pats kardinolas. Lenkiškumo vardan uždarinėtos ar persekiotos lietuvių ir baltarusių mokyklos, [...] visi žymiausi lietuvių ir baltarusių veikėjai įkalinti ir pagaliau išsiųsti už demarkacijos linijos. O kiek ašarų išliejo nekalti vaikeliai, išmesti į gatvę iš prieglaudų ar mokyklų pastatų.“ „... Net aukščiausias bažnyčios dignitorius primas ir kardinolas Dalboras gieda Katedroje „Te Deum“, dėkodamas Dievui už sėkmingus Lenkijos žygdarbius Vilniaus krašte.“ Švietimo bei kultūros ir meno ministras Antonis Ponikovskis buvo toks įžūlus, kad išdrįso nusiųsti kvietimą į balių Lietuvos atgimimo patriarchui dr. J. Basanavičiui. („Iškilmėse“ Vilniuje dalyvavęs Edmundas Dalboras – *Dalbor*, 1869–1926 – Gniezno ir Poznanės arkivyskupas, nuo 1919 m. kardinolas, pirmasis Lenkijos primas XX a. tarpukaryje.)

Laikraščio gegužės 14 d. Nr. 15 – straipsnis „Pažadai ir darbai“ irgi be autoriaus parašo. Jame rašoma, kad užimdami Vilniaus kraštą lenkai vietos gyventojams žadėjo aukso kalnus, kad Vilnius taps toks turtingas, kokiu būti net nesapnavęs, kad bežemiai ir mažažemiai valstiečiai gaus dvarų žemės, kad niekam netruks darbo ir t. t., ir t. t. „Su pažadų, bertų kaip iš gausybės rago per spaudą, įvairių agitatorių ir net kunigų iš sakyklų, pagalba daugelį iš tamsios minios pavyko aklai įtikinti ir jie su siela ir kūnu parsidavė ponams dvarininkams.“ Nuobiromis nuo ponų stalo šerta minia balsavo už endekus per Vilniaus miesto tarybos rinkimus, o su policijos rimbų ir kariuomenės šautuvų pagalba kaimuose – per rinkimus į Vilniaus seimą. Vilnius dabar net aptemęs nuo visokių atvykėlių iš Varšuvos, Galicijos, Poznanės ir Pamario. Jie gauna geras tarnybas ir moko mūsų „tikruosius lenkus“ grynos lenkų kalbos. Kariškiai vaikštinėja su poniutėmis, degtinės – nors maudykis, o kiekviename kaime yra po policijos šnipelį...

Mažyčio formato 8 puslapių brošiūrėlė „Wybory w Mysichkiszkach“, Mykolo Biržiškos redaguoto laikraščio „Głos Litwy“ 1922 m. leidinys be autoriaus pavardės – tai satyra apie rinkimus Misichkiškių kaime, kitaip tariant, apie Vilniaus seimo „rinkimus“ 1922 m. sausio 8 d. „Po poros dienų nustebę kaimiečiai sužinojo, kad balsavime dalyvavo visi, netgi truputį daugiau arba 105 %. Po poros savaičių viršaitis ir seniūnai gavo po medalį už ištikimybę.“ „Nuo to laiko Misichkiškių kaime įsigalėjo įprotis kas sekmadienį prie suplikacijų pridėti: nuo maro, bado, ugnies, karo ir *rinkimų* gelbėk mus, Viešpatie!“ (p. 8).

Kas parašė brošiūrėlę, bibliografai kol kas neišaiškinę. Rašymo stilius sakytų, kad autorius yra pats M. Biržiška, laikraščiuose paskelbęs kelis straipsnius tų rinkimų tema. Tekste atpažįstama Vilnijos lenkų tarmė. Lenkišką kaimo vardą *Mysichkiszki* galima versti kaip Pelėžarniai.

***

Vilniaus miesto storasta 1931 m. balandžio 14 d. raštu pranešė Vilniaus apygardos teismui apie tais metais Vilniuje, spaustuvėje „Ruch“ atspausdintą „ydingą“ Esmaičio (Stasio Matjošaičio) knygą „Lietuvos istorijėlė. Vadovėlis pradžios ir vidurio mokykloms“ (*LCVA*, f. 131, ap. 5, b. 382). Pasak rašto, knygoje „autorius Vilnijos istoriją pateikė kaip lenkų įsiveržimą į grynai lietuviškas žemes, nepaisius sudarytų tarptautinių sutarčių, o lenkų ir lietuvių kovų eigai suteiktas neapykantos lenkams jausmą skatinantis atspalvis.“ Vadovėlis skirtas Lenkijos lietuvių mokykliniam jaunimui ir jis gali „diegti Lenkijos lietuvių tautybės jaunimo širdyse neapykantos nuodus savo Valstybei.“ Storasta rėmėsi 1919 m. vasario 7 d. dekretu dėl laikinųjų spaudos taisyklių.

Vilniaus miesto storastija vadovėlio tiražą balandžio 15 d. areštavo ir prašė Apygardos teismo tą areštą patvirtinti. Areštui balandžio 17 d. pritarė Apygardos teismo prokuroras. Atseit, knygos leidėjai nusikaltę pagal Baudžiamojo kodekso (BK) 129 str. ir 263 str. 1 §.

178 puslapių vadovėlyje pateikta Lietuvos istorija nuo gilios senovės iki naujosios Lietuvos valstybės susikūrimo. Priešistorės puslapiuose pasakojama apie ledynmečius, pirmykščių žmonių gyvenimą, rašoma apie aisčių gimines ir Lietuvos kaimynus. Toliau dėstomas didžiųjų kunigaikščių valdymas ir t. t. Be abejo, lenkų valdžiai nepatiko tekstas, kur rašoma apie įvykius, 1918 m. paskelbus Lietuvos valstybės atkūrimą ir mūsų kovas dėl nepriklausomybės. „Dabar didžiausias lietuvių rūpestis buvo išsivaduoti iš svetimos globos – nusikratyti vokiečiais, rusais ir lenkais, kurie vieni po kitų skverbėsi Lietuvon“ (p. 175). „... Paskui vokiečius Lietuvon smelkėsi rusai ir lenkai. Dar nesutvirtėjusi Lietuvos vyriausybė turėjo kraustytis iš Vilniaus Kaunan. Įvairiose Lietuvos vietose rinkosi vyrai kariuomenėn, kuriai pavyko sustabdyti besiveržiančius Lietuvon rusus ir paskui lenkus. Ji išvijo ir vokiečių generolo Bermonto kariuomenę.“

Lietuvos valdžia 1920 m. vėl buvo pradėjusi keltis į Vilnių. „Bet veikiai gavo trauktis, nes lenkai, nugalėję rusus ties Varšuva ir Gardinu, sugrįžo atgal Vilniun. Jie bandė ir toliau eiti, bet Lietuvos kariuomenė lenkus sustabdė. Buvo daug smarkių ir kruvinų kovų su lenkais. Minėtinos lietuvių kovos ties Širvintais ir Giedraičiais, kur lietuviai smarkiai sukovė lenkus ir privertė kovą sustabdyti. Čia buvo įsikišusi ir Tautų Taryba. Vis dėlto Rytų Lietuva su Vilnium ir kitais Lietuvos miestais lig šiolei tebelieka Lenkijos valdžioje“ (p. 176).

Vilniaus apygardos teismas, 1931 m. balandžio 30 d. susipažinęs su prokuroro balandžio 17 d. siūlymu patvirtinti „Lietuvos istorijėlės“ areštą, pažymėjo, jog vadovėlyje nerado jokių nusikaltimo požymių, nurodytų miesto storastos balandžio 14 d. rašte, ir nutarė vadovėliui storastos uždėtą areštą panaikinti. Tačiau prokurorai manė kitaip. Todėl Apygardos teismas gegužės 8 d. BPK 246 str. pagrindu – trūkstant kaltės įrodymų – nutarė bylą nutraukti, knygas grąžinti leidėjams ir apie tai pranešti miesto storastai. Tą pačią dieną Apygardos teismo IX rajono prokuroro pavaduotojas apie teismo sprendimą informavo Apygardos teismo prokurorą.

***

Švenčionių apskrities storasta St. Dvorakas (*Dworak*) prie 1934 m. lapkričio 7 d. Vilniaus apygardos teismui siųsto rašto pridėjo pluoštą areštuotų lietuviškų leidinių: brošiūrą „Prūsai – ketvirtas Baltijos narys“ (Kaunas, 1934), žurnalo „Žiburėlis“ 1934 m. Nr. 9, laikraščio „Mūsų rytojus“ 1934 m. spalio 26 d. Nr. 83, laikraščio „Rytas“ 1934 m. spalio 25 d. Nr. 244 ir savaitraščio „Ūkininko patarėjas“ 1934 m. spalio 25 d. Nr. 43. Jų turinyje storasta įžiūrėjo BK 170 str. numatytus nusikaltimus, todėl 1919 m. vasario 7 d. dekreto dėl laikinųjų spaudos taisyklių 27 str. 1 d. pagrindu juos areštavo. Areštą lapkričio 2 d. atliko Švenčionių policijos tardymo skyriaus tardytojas seržantas A. Kondratas (*Kondrat*). Leidiniai iš Kauno per Rygą buvo siųsti „Ryto“ draugijos Švenčionių skyriui, ir pašte juos turėjo atsiimti skyriaus bibliotekos ir skaityklos vedėja Eleonora Tunkūnaitė (*LCVA*, f. 131, ap. 5, b. 709).

Vilniaus apygardos teismas – pirmininkas, teismo vicepirmininkas V. Bžozovskis (*Brzozowski*), teisėjai V. Tomaševskis (*Tomaszewski*) ir K. Bobrovskis (*Bobrowski*), prokuroro pavaduotojas J. Radvanskis (*Radwański*) ir protokoluotoja J. Savicka (*Sawicka*) – lapkričio 12 d. nutarė Švenčionių storastos siūlymą patenkinti: dėl BK 170 str. numatytų nusikaltimų leidinių areštą patvirtino. Pagrindas: brošiūroje ir laikraščiuose teigiama apie tariamai Lenkijos užgrobtų Vilniaus ir Naugarduko vaivadijų priklausymą Lietuvos Respublikai, be to, kad Lenkija norėtų užgrobti visą Lietuvą; šitokie teiginiai galį sukelti viešus neramumus.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos istorija

Ko neprisiminė istorikai 2015 m. nacionalinės ekspedicijos metu

Habil. dr. Benediktas JANKAUSKAS, Kaunas

Pradžia Nr. 8 (826)

Senieji kairiosios panemunės piliakalniai

Daug žinomų ir nepelnytai primirštų piliakalnių bei pilių yra dešiniojoje Nemuno pakrantėje žemiau Kauno, nuo kur kurėnu plaukė nacionalinės ekspedicijos dalyviai. Bet dėmesį koncentruojame į kairiąją Nemuno pakrantę. Joje nuo Marvelės, ties kuria Neris įteka į Nemuną, iki Lietuvai nebepriklausančio Karaliaučiaus krašto sienos suradau dvidešimt piliakalnių. Dauguma jų – pačioje Nemuno pakrantėje ir žemaičių ar lietuvių įrengti; gal tik trejetas iš jų 2–3 km nutolę nuo pakrantės ir gal tik vienas ar du – kryžiuočių naujai rengti jų pilių statybai.

Pažymėtina, kad didžioji tos pakrantės piliakalnių dalis datuojama kaip I–II tūkst. pradžios. Smalsu buvo išgirsti, kaip šiuolaikiniai istorikai aiškina, nuo kokių priešų I tūkst. gynėsi mūsų protėviai ir kaip į valstybės darinį nesutelktos pavienės gentys, kaip teigia istorikai, sugebėjo įrengti tokią tankią saugos sistemą.

Faktai, kad Marvelės II piliakalnis Kauno miesto ribose atrastas tik 2014 m. [11], o Samilių II piliakalnio „atradimo“ šventę Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos karininkų ramovės kariškiai su Vytauto Didžiojo universiteto studentais organizavo 2015 m. spalio 2 d. (4 pav.), verčia manyti, kad toji gynybinė sistema buvo dar tankesnė. Nėra abejonės, kad medžiais ir krūmais apaugusios Panemunės kalvos tebeslepia nemažai dar nesurastų piliakalnių.

6 pav. Upelio vaga einantis kelias, Plokščiai, Šakių r.

ekspedicijos dalyviai vaikšto Plokščių gyvenvietėje (kairiajame Nemuno krante, Šakių r.) šalia vienintelio Lietuvoje upelio vaga einančio kelio (6 pav.), bet ekspedicijos istorikai nė neužsiminė apie šalia tos gyvenvietės esantį Vaiguviškių (Plokščių) piliakalnį, pasiekiamą to upelio vaga einančiu keliu. Tiesa, piliakalnis gerokai apleistas (7 pav.), bet Aleksandras Polujanskis laikęs jį kryžiuočių kronikoje minimos lietuvių pilies

4 pav. Samilių II piliakalnio atradimo šventė

Dauguma kairiosios Nemuno pakrantės piliakalnių tebestovi lyg būtų užslaptinti, apaugę medžiais ir krūmais, nors yra sunumeruoti Lietuvos Respublikos kultūros paminklų sąraše, turi unikalaus objekto kodus. Tokius sunkoka surasti, tad ekspedicijos dalyviai jų ir neieškojo. Tačiau liko nė nepastebėti nuo Nemuno gerai matomi, vietinių bendruomenių tvarkomi Pyplių ir Žemosios Panemunės (5 pav.) piliakalniai.

Vienoje televizijos laidoje rodyta, kaip *Vaigov* vieta [21]. Inga Baranauskienė tame piliakalnyje mini stovėjus kryžiuočių Bajerburgo pilį [2]. Jei istorikai neįstengė surasti to piliakalnio, tai galėjo nors pareikšti savo nuomonę apie jį.

Ganėtinai keista, kad ekspedicijos dalyviai neatkreipė dėmesio į vieną iš didžiausių XIV–XV a. (82 000 m²) Maštaičių–Narkūnų piliakalnį su trimis priešpiliais, esantį prieš Skirsnemunę. Spėjama, kad kryžiuočiai toje vietoje savo pilį statė bajoro Masto, kovoju-

5 pav. Informacinis stendas prie Žemosios Panemunės piliakalnio

7 pav. Vaiguviškių (Plokščių) piliakalnio aikštelė

sio kartu su Sudargu, pilies vietoje. Prie šio piliakalnio buvęs net uostas laivams, kurio liekanas galima ir dabar atsekti. Manoma, kad toje vietoje stovėjusi kryžiuočių Christmemelio pilis, o apie 1344 m. buvusi pastatyta kryžiuočių Naujojo Bajerburgo pilis, vietoj Plokščių (Vaiguviškių) piliakalnio vietoje ar kažkur netoliese buvusios Bajerburgo pilies.

Neminėjo ekspedicijos dalyviai ir tuoj už Jurbarko tilto kairiajame Nemuno krante esančio Kukarskės piliakalnio, ant kurio istorikas Romas Batūra mini buvus žemaičių atkakliai gintą Kimelio pilį [3].

Prof. Alfredas Bumblauskas stebėjosi puikiai sutvarkytu Sudargo piliakalnių kompleksu (8, 9 pav.), bet nutylėjo apie atkaklias Sudargo ir Masto kovas prieš kryžiuočius XIV a. pradžioje dabartinės Lietuvos kairiojoje Nemuno pakrantėje ir, galbūt, toliau Mažojoje Lietuvoje.

Minėtinos yra dvi Sudargo piliakalnio komplekso dalys – tai Sudargo piliakalniai (Balnakalnis, Ginučiai I, Ginučiai II) ir Burgaičių piliakalniai (Vorpilis, Pilaitė, Burgaičiai).

Daug neatrastų senovės istorijos paminklų liko dešiniojoje Nemuno pakrantėje, Nemuno deltoje ir Pamario krašte. Tą ekspedicijos dalį puikiai aprašė Mažosios Lietuvos ir Pamario krašto žinovas doc. dr. Martynas Purvinas [16].

Lieka viltis, gal istorikai bent šiais metais rengtos ekspedicijos metu pasinėrė į gilesnę Tautos praeitį. Mano ankstesnius nuogąstavimus apie sunkiai įsivaizduojamą mokslinę ekspediciją nuo Nemuno ištakų Baltarusijoje iki Kauno šių metų ekspedicijos dalyviai sumalė į miltus. Belieka sulaukti ekspedicijos moksliškumo įrodymų.

Kita vertus, Lietuvos istorikai, gal ne tik ekspedicijos dalyviai, galėtų organizuoti daugiau pažintinių laidų ar spaudoje publikuoti daugiau straipsnių apie gilesnę Lietuvos praeitį. Juk mūsų istorija turi tikrai gilesnes nei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaknis, o ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ištakos dar nevienodai vertinamos.

8 pav. Paminklas Žemaičių didikui Sudargui

9 pav. Sudargo piliakalnių komplekso schema ir aplinkiniai kaimai

Literatūra

1. Almonaitis V., „Vokiečių ordino Dubysos pilis“, in: *Seredžius*, 9-oji serijos *Lietuvos valsčiai* monografija, 2003, p. 102–114.

2. Baranauskienė I., „Kęstutis kaip karvedys“, in: *Viduramžių Lietuva*. Prieiga per internetą – <http://viduramziu.istorija.net/kestutis1.htm>.

3. Batūra R., „Pieštvės pilis Lietuvos gynyboje. Legendinė Lietuvos pradžios pilis“, in: *Seredžius*, 9-oji serijos *Lietuvos valsčiai* monografija, 2003, p. 87–101.

4. Bertašius M., „Kauno istorija“, in: *Kaunas istorija, praeitis, dabartis*, 2006, 168 p.

5. „Dubysenburgas“, in: *Gynybiniai įtvirtinimai XIII–XVII a.* Prieiga per internetą – <http://www.archeologijosdraugija.lt/itvirtinimai/piliakalnis.php?piliakalnis_id=16>.

6. Gudavičius E., Matulevičius A., „Salyno sutartis“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. XX, 2011, p. 692–693.

7. „Romainiai“. Prieiga per internetą – <https://lt.wikipedia.org/wiki/Romainiai>.

8. Ivinskis Z., *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, 1991, 258 p.

9. Ivinskis Z., „Vytauto jaunystė ir jo veikimas iki 1392 m.“, in: *Vytautas Didysis*, 1988, p. 1–44.

10. Jankauskas B., „Kokios yra istorinės Žemaitijos ribos?“, in: *Žemaičių Žemė (Žemaitių žemė)*, 2013, Nr. 3 (89), p. 4–7.

11. „Kaune paveldosaugininkai atrado naują piliakalnį“, in: *Kauno diena*, 2014 m. liepos 8 d.

12. Kojelavičius-Vijūkas A., *Lietuvos istorija*, 2-asis leidimas, 1989, 820 p.

13. Lietuvos metraštis. Bychovco kronika, išvertė, įvadą ir paaiškinimus parašė R. Jasas, 1971, 43 p.

14. Narbutas T., *Lietuvių tautos istorija*, t. 3, 1994, 484 p.

15. Pichel C. L. T., *Žemaitija*, Kaunas, 1991, 230 p.

16. Purvinas M., „Nacionalinė ekspedicija Nemunu – 2015: liapsusai ir paskleisti mitai“, in: *Voruta*, 2016, Nr. 2 (820).

17. Rūkas E., „Jubiliejinės Kauno vardinės ir ankstyvoji Kauno istorija“, in: *Mokslo Lietuva*, 2011, Nr. 10 (454).

18. Stryjkowski M., *Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi*=Stryjkovskis M., *Lenkijos, Lietuvos, Žemaitijos ir visos Rusios kronika*, Karaliaučius, 1582.

19. Sužiedėlis S., „Vytauto galybės laikai“, in: *Vytautas Didysis*, VEL, 1988, p. 125–140.

20. Šapoka A., „Vytauto vieta mūsų istorijoj“, in: *Vytautas Didysis*, 1988, p. 267–293.

21. Šležas P., „Vytauto santykiai su Lenkija“, in: *Vytautas Didysis*, 1988, p. 141–204.

22. Tarasenka P., *Užnemunės krašto piliakalniai*, 1997, 176 p.

23. Vaičius A., „Amžina ir nemari Zapyškio gotika“, in: *XXI amžius*, 2008, Nr. 1 (1599).

24. Žalnierius A., „Pirmoji Kauno pilis“, in: *Kauno istorijos metraštis*, t. 3, 2002, p. 3–5.

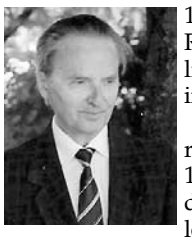
Энциклопедический словарь. Изд. Брокгаузъ Ф. А. и Ефронъ И. А. С., Петербургъ, 1890–1907.

B. Jankausko nuotr.

Pabaiga

Pro memoria

Žurnalistas, poetas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Gintautas Iešmantas (1930–2016)

Vilniuje 2016 m. rugsėjo 4 d. mirė žurnalistas, poetas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Gintautas Iešmantas.

Gintautas Iešmantas gimė 1930 m. sausio 1 d. Šūklių kaime, Vilkaviškio rajone. 1944–1949 m. jis mokėsi Šakių gimnazijoje, 1953 m. baigė Vilniaus pedagoginį institutą, įgijo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo specialybę. Tačiau pasirinko žurnalisto kelią. 1953–1970 m. buvo laikraščių „Lietuvos pionierius“, „Tarybinis mokytojas“, „Liaudies sargyboje“ korespondentas, 1970–1972 m. „Žinijos“ draugijos Vilniaus organizacijos atsakingasis sekretorius, 1972–1974 m. „Komjaunimo tiesos“ redakcijos skyriaus vedėjas.

1974 m. kolegos Gintauto bute padaryta krata ir rasti nuo 1947 m. rašyti eilėraščiai apie laisvę – tuomet jis buvo pašalintas iš „Komjaunimo tiesos“ redakcijos skyriaus vedėjo pareigų.

1974–1980 m. jis dirbo Knygų rūmuose bibliografu. 1980 m. kovo 17 d. už pogrindinę veiklą buvo suimtas, gruodžio 22 d. nuteistas už bendradarbiavimą pogrindinėje spaudoje (leidinyje „Perspektyvos“) 6-eriems metams griežto režimo lagerio ir 5-eriems metams ištrėmimo. Kalintas Permės srities Čiusovojaus rajone. 1986–1988 m. buvo tremtyje Komijoje. 1988 m. buvo amnestuotas.

Prasidėjus Atgimimui, kolega Gintautas aktyviai įsijungė į Sąjūdžio veiklą. 1989 m. buvo „Lietuvos socialdemokrato“, 1990–1991 m. „Lietuvos žinių“ redaktorius.

1990–1992 m. buvo Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatas, Nepriklausomos valstybės atkūrimo akto signataras.

1988 m. aktyviai dalyvavo Lietuvos socialdemokratų partijos atkūrime, buvo partijos atkūrimo iniciatyvinės grupės narys, 1989–1993 m. LSDP tarybos narys. Rašė politinėmis-visuomeninėmis, literatūrinėmis temomis, švietimo ir kultūros klausimais.

Lietuvos žurnalistų sąjungos narys buvo nuo 1958 iki 1974 m. ir nuo 1989 m. Pastaruoju metu aktyviai dalyvavo LŽS Senjorų klubo veikloje. Buvo Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos narys.

2004 m. buvo priimtas į Lietuvos rašytojų sąjungą. Išleido eilėraščių ir poemų rinkinius „Prisikėlimo šventė“ (1990), „Šventieji Nemuno krantai“ (1990), „Esmės ieškojimas“ (1991), „Peilis į širdį“ (1991), „Lietuviškoji misterija“ (1992), „Tikrumo pažinimas“ (1992), „Pavasario šalnos“ (1994), „Kauno elegija“ (1994, 1997), „Pasilenk prie versmės“ (1994), „Žydintis vijoklis“ (1995), „Vėtrų kely“ (1996), „Pirmykščiai ežerai“ (1997), „Gaisai debesyse“ (1997), „Išbandymas“ (1998), „Srautas“ (1999), „Liūdesio dainą aš dainavau“ (1999), „Gyvybės šaknys“ (2000), „Sulos gėrimas“ (2001), „Agnė“ (2003), „Dangui ir žemei“ (2003), „Mėlynas laivas“ (2004), „Amžių vėjas“ (2005), istorinę sakmę „Apgultis“ (2004), knygą „Rodanti kelią, teikianti prasmę: kalba ir mes“ (2006).

1990 m. jam įteikta Poulio Lauriceno Laisvės premija. 1999 m. buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus 3 laipsnio ordinu, 2000 m. – Lietuvos nepriklausomybės medaliu. 2002 m. jam buvo įteikta LŽS ir LRS įsteigta Juozo Tumo-Vaižganto premija.

Lietuvos žurnalistų šeima neteko gabaus žurnalisto, redaktoriaus, subtilaus poeto.

Reiškiame nuoširdžią užuojautą kolegos Gintauto giminėms ir artimiesiems.

Vytautas ŽEIMANTAS

Šaltinis – http://www.lzs.lt/lt/naujienos/tylos_minute/mire_zurnalistas_poetas_lietuvos_nepriklausomybes_akto_signataras_gintautas_iesmantas.html.

Politinė reklama. Bus apmokėta iš Lietuvos centro partijos politinės rinkimų kampanijos sąskaitos. *Užs. Nr. 1.*

Apie Lietuvos perspektyvą – kito pasirinkimo, kaip atsitiesti, neturime

Atkelta iš 1 p.

kiekvienu apsisprendimu (arba neapsisprendimu) sukuriame sąlygas ir dabarčiai, ir būsimai tikrovei. Nesirinkdami nieko arba, kaip dažnai siūloma, rinkdamiesi geriausią blogybę iš blogybių – ar tai būtų staiga išdygę gelbėtojai, ar dešimtmetį tie patys, nieko gero nenuveikę valstybei, žinant, kad ir toliau nieko nenuveiks.

Iš sovietmečio esame paveldėję nuostatą, kad geriausi į politiką ir valstybės tarnybą neina – ar tai būtų Seimas, ar vykdomosios valdžios institucijos, kad politika yra nešvarus dalykas, kurį gali rinktis tik karjeristai ir savanaudžiai, kurie kitose srityse neką geba nuveikti. Vienintelė kaina, kurią jie už tai moka, – pakeiksnojimai ir panieka. Savigarbos ir savivertės stoka, valstybės tapatinimas su valdžia, nihilistiškas požiūris į tautą ir valstybę, moralinių vertybių nuvertinimas, gyvenimo matavimas ne prasme, o nauda ir sėkme lemia sprendimus, veiksmus, taip pat užkoduoja ir gyvenimą savo šalyje be jėgos, vizijos ir krypties.

Didžiulę socialinę dezintegraciją, beviltiškumo jausmą, kad savo valstybėje nesijaučiame gerai, liudija ir tarptautiniai bei nacionaliniai tyrimai: Europos socialinio tyrimo duomenimis[1], asmeninės ir socialinės gerovės indeksas Lietuvoje vienas žemiausių iš dvidešimt devynių šalių. Skalėje nuo -1 iki 1 pasitenkinimo gyvenimu indeksas yra -0,36 (kaimyninėje Estijoje – dvigubai, Lenkijoje – trigubai didesnis), emocinė gerovė -0,28 (Estijoje -0,06, Lenkijoje – 0, gyvybingumas -0,12 (Estijoje dvigubai, Lenkijoje šešis kartus didesnis). Ir neatsitiktinai gerovės vertinimo skirtumas tarp tų visuomenės grupių, kurios gauna didžiausias ir mažiausias pajamas, yra vienas didžiausių – šiuo rodikliu mus lenkia tik Vengrija, Bulgarija ir Albanija[2].

Kasmet didėja Lietuvos gyventojų dalis, atsidurianti skurdo rizikos grupėje: darbingo amžiaus žmonių (25–49 metų) skurdo rizikos grupėje – beveik penktadalis Lietuvos žmonių (19 proc., yra didžiausias nuo 2012 m.), pensinio amžiaus žmonių skurdo rizikos grupėje – ketvirtadalis (25 proc., didžiausias nuo 2009 m.), o vaikų – net beveik trečdalis (28,9 proc., didžiausias nuo 2004 m.)[3].

Nors Lietuva sukuria didesnį nei kaimynės Estija ir Lenkija BVP vienam gyventojui, jo paskirstymas neteisingas ir nesolidarus, lemiantis didžiulę socialinę atskirtį. Lietuvos žmonės nesijaučia saugūs tokiose gyvenimo situacijose, jei prarastų darbą, išeitų į pensiją ar susirgtų. Tai yra tais atvejais, kai patys negalėtų pasirūpinti savimi[4].

Blaiviai vertindamas dabartinę situaciją, instinktyviai imi galvoti apie gyvenimo savo šalyje atramas – dėl ko verta Lietuvoje gyventi. Nelaimėliai ir nelaimingi savo valstybės kurti negali. Negerovių vardijimas ar kaltinimai veda į destrukciją ir niekada problemų neišsprendžia, šūkiai – taip pat.

Klausdami savęs, dėl ko verta tverti savo dabartį Lietuvoje, neišvengiamai kreipiame dėmesį į tai, kas šerdiškai vertinga, brangintina, kas teikia atsparumo. Pirmiausia – tai mūsų vieta, tiek geografine, tiek dvasine prasme. Lietuvis negali tverti be savo vietos, be savo namų. Mūsų papročiai ir tradicijos, palaikančios pastovumo, tvarumo, saugumo, bendrystės su šeima ir giminėmis jausmą, žinojimą, kad nesi vienas, bet rūpi ir esi reikalingas. Mūsų darbštūs žmonės, kasdien kuriantys gyvenimą sau ir savo vaikams. Mūsų kalba, kuria perduodame iš kartos į kartą prigimtą pasaulėvoką. Juk neatsitiktinai pilietis kildinamas iš pilies. Mūsų istorija, kuri perduoda mums pasakojimą, kad visais laikais lietuviai rūpinosi savo tėvyne, dėl jos kovojo, jos dvasią okupacijose palaikė, nepriklausomybės laikotarpiais savo valstybę stiprino. Prasminga dr. Mindaugo Kvietkausko įžvalga: „[...] be valstybės tauta negali išgyventi; namas be stogo yra pasmerktas. Vadinasi, turime dėti visas pastangas, kad stogas būtų, lopyti ji, keisti.“[5] Nesame nei maži, nei silpni. O tai, kad nuolat girdime, kad turime būti panašūs į suomius ar švedus, tik rodo, kad praradome savisaugos ir savivertės jausmą – būti savimi, oriais lietuviais, besididžiuojančiais savo tapatybe.

Technokratiniais ir vadybiniais sprendimais valstybės nesukursime – nei krypties, nei ateities perspektyvos. Labiausiai trūksta ne vadybininkų biurokratų, o valstybiškai mąstančių idealistų, kurie ryžtųsi eiti į politiką iš pareigos, kaip prieš pusantro tūkstančio metų rašė Platonas. Ir svarbu, kad tokių asmenybių būtų kuo daugiau, kad jų būtų kritinė masė.

Apie Lietuvos perspektyvą – kito pasirinkimo, kaip atsitiesti, neturime – tik atkakliai, kantriai ir kryptingai stengtis keisti neteisingą, žmogaus gyvenimą sunkinantį valstybės tvarkymą, įveikti destrukciją ir savinieką. Sąmoningai apsisprendžiant, suvokiant kryptį ir prasmę.

[1] Tyrimas Lietuvoje vykdytas 2013 m.

[2] Jeffrey K., Abdallah S., Quick A., *Europeans' Personal and Social Wellbeing: Topline Results from Round 6 of the European Social Survey*, 2015.

[3] *At risk of poverty rate by age group – EU-SILC survey*. Prieiga per internetą – <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tessi012&language=en>.

[4] *Pilietiškumo ir socialinės gerovės vertinimai Lietuvoje Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas*, Lietuvos gyventojų apklausa, 2015.

[5] Mindaugas Kvietkauskas, straipsnis, parengtas mokytojų forume skaityto pranešimo „Pilietiškumo pradmenys: pilis ir poezija“ pagrindu. Prieiga per internetą – <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-12-03-mindaugas-kvietkauskas-pilietiskumo-pradmenys-pilis-ir-poezija/124877>.

Nida PODERIENĖ, Vilnius
Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Kitas numeris išeis 2016 m. spalio 29 d.

www.kibinas.lt

„Karališka senoji kibininė“ –
Sausių k. ,
LT-21401 Trakų r.
(Vilnius–Kaunas automagistralė, 23 km),
tel./faks. +370 5 243 2444,
mob. tel.
+370 65908454, +370 659 08452,
el. p. info@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:
- **Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;**
- **Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;**
- **Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;**
- **Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;**
- **Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;**
- **Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;**
- **Kibinų pristatymas į namus;**

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti…

„Senoji kibininė“ –
Karaimų g. 65, LT-21104
Trakai, tel./faks. +370 5 285 5865, mob. tel. +370 659 72132, +370 659 08452,
el. p. senoji@kibinas.lt

Vorutos prenumeratorių dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio *Voruta* prenumerata **2016** metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135)	Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)
1 mėn. 1,00 € **3 mėn. 3,00 €**	**1 mėn. 0,75 €** **3 mėn. 2,25 €**

Prenumerata trumpesniam nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos, jei nenurodyta kitaip. Gyventojų ir organizacijų užsakyti periodiniai leidiniai nurodytais adresais pristatomi kasdien, išskyrus sekmadienius, švenčių dienas ir kai kuriose kaimo vietovėse pirmadienius. Periodinius leidinius galima užsakyti ir internetu, tinklapyje www.post.lt.

Voruta®
Visos prekių ženklo teisės saugomos

Prenumeratos indeksai 0135, 0136

Redakcinė kolegija:
Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

Laiškams: **„Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66,**
El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt. vorutosfondas@gmail.com**
Interneto svetainės: **www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt**

© **Voruta, 2016.** Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VšĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

© Voruta, 2016. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šeštieji leidimo metai.
Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. a.s. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktorė Aušra Virvičienė.
Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per men. Apimtis – 4 sp.l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel/ faks.: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117.
Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117.
Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.

Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadalnykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravska (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks.: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Valentinas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych-Šochienė (publicistika), Martynas Buivys (internetas).